

**TÜRKİYE
DEVRİMCİ
GELENEĞİ**

Türkiye Devrimci Geleneği

Sosyalist Eğitim Broşürleri -1-

SOSYALİST - *Aylık Siyasi Dergi*

Yıl: 1 - Özel Sayı: 2 - Haziran 2018 - Fiyatı: 10 TL

Yayın Türü: Yerel süreli, aylık

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ayşe Şensöz

Yayın İdare Adresi: Öncebeci Mah. Servi Sok. 5/8 Çankaya ANKARA

Tel: 05548518392 - *Mail adresi:* sosyalist.dergi@gmail.com

Baskı: LOTUS LIFE AJANS Rek.Tan.Bas.Yay.Org.Amb.İth.İhr.San. ve Tic.Ltd.Şti.

Şehit Cevdet Özdemir Mh. Sokullu Cd. Perçem Sk. No: 9/A Çankaya/ANKARA

Tel: 0312 433 23 10 (pbx) - *Faks:* 0312 434 03 56

İÇİNDEKİLER

MUSTAFA SUPHI'NİN KONUŞMASI (1919)	MUSTAFA SUPHI VE EPİGONLARI
24	Güneş Gümüş 6
TÜRKİYE DEVRİMCİ GELENEĞİ - I	TÜRKİYE'DE AŞAMALI DEVRİM TEORİSİ: MDD
37 Emre Güntekin	Derya Koca 31
TÜRKİYE DEVRİMCİ GELENEĞİ - III	TÜRKİYE DEVRİMCİ GELENEĞİ - II
62 Emre Güntekin	Emre Güntekin 47
	12 EYLÜL'DEN BUGÜNE
	V. U. Arslan 82

MUSTAFA SUPHİ VE EPİGONLARI

GÜNEŞ GÜMÜŞ

Geçmişte büyük bir rekabet ve çatışma içinde olan farklı akımların, bugünlerde eski düşmanlarının anılarını yad etme yarışına girdiğini görüyoruz. Böyle bir yarışın arkasındaysa devrimci mücadeledeki gerilemenin etkisiyle bu tarz sahiplenişlerin can simiti etkisi yaratması yatıyor. Öte yandan sahiplenilen liderlerin salt prestijleri ve saygınlıkları mevzubahis oluyor, onların ideolojik duruşları ısrarla göz ardı ediliyor. Böyle olunca söz konusu liderlerin politik duruşlarının içeriği boşaltılmış oluyor. Örneğin uzun yıllar Rosa Lüksemburg'a küfredenler şimdi, Rosa anmaları bile düzenliyorlar, O'nun işçi ayaklanmasının başında ölen bir önder olarak devrimci kişiliğine methiyeler düzülüyor; ama devrimci çizgisi tamamen hasır altı edilerek. Bu rüzgardan Mustafa Suphiler de payına düşeni aldı. 28 Ocak, neredeyse her grup için bir anma konusu oldu. Ancak Rosa Lüksemburg'un başına gelenler, Suphi'nin de başına geliyor. Suphilerin enternasyonalist, sürekli devrimci fikirleri kapı dışarı edilerek yapılacak herhangi bir sahiplenme, kuru bir kabuğu sahiplenmenin ötesine gidemez. Üstelik bu, Suphilerin uğrunda öldüğü Bolşevik geleneğin içinin boşaltılarak, onların birer azize çevrilmesinden başka birşey değildir. Bu bağlamda, Mustafa Suphilerin mirasını devam ettirme iddiasında olanlar, Mustafa Suphilerin uğruna öldürüldükleri devrimci geleneği, tüm tahrifatlara karşı net bir şekilde ortaya koymalıdır.

Mustafa Suphi'nin Mirası

Mustafa Suphi, politik gelişiminin başlarında İttihat ve Terakki'yle ilişki içinde olsa da İttihatçıların iktidara gelmesinden sonra, 1912 yılında onlardan uzaklaşmaya başladı. Balkan Savaşı'na karşı çıkan Mustafa Suphi, 15 yıl hapis cezasına mahkum edilerek, Sinop'a sürgüne gönderildi. 1914 yılında birkaç arkadaşıyla birlikte bir balıkçı teknesiyle Karadeniz'e açılarak Rusya'ya geçti. Birinci Dünya Savaşı başladığında Batum'da olan Mustafa Suphi, Osmanlı Devleti ile Rusya'nın iki ayrı kampta yer alması nedeniyle düşman bir devletin vatandaşı olarak sivil savaş esiri olarak tutuklandı. 1915 yılına gelindiğinde Mustafa Suphi çok büyük bir ideolojik değişim geçirmişti. Türk savaş esirleri arasında propaganda ve örgütlenme çalışmaları yaptı; Ekim Devrimi saflarında yer aldı. Rusya'daki diğer bütün politik tutuklular ve savaş esirleri gibi Mustafa Suphi de, Ekim Devrimi'yle birlikte özgürlüğüne kavuştu. Rusya'da çeşitli bölgelerde, Bolşevizmin propagandasını yaparak, partinin örgütlenme çalışmalarını yürüttü; enternasyonal görevleri yerine getirdi. 1918 yılında Türk Sol Sosyalistleri Birinci Kongresi'ni örgütledi. Müslüman ve Türki halkların Sovyet ihtilaline katılımında büyük faydaları olan bu örgütlenme, daha sonra Bakü'de kurulacak olan Türkiye Komünist Partisi'nin de doğuşuna ön ayak olacak süreci başlatıyordu.

Mustafa Suphi, bütün yaşamını devrimci mücadeleye adadı. Devrimin ilerleyen yıllarında Mustafa Suphi, Rusya'nın Müslüman halkları arasında parti örgütlenmesini geliştirmek, Kızıl

Ordu birlikleri oluşturmak ve sovyet yönetimini yerleştirmek doğrultusunda çaba gösterdi. Bu amaçla 1918 yılı içinde Avrupa Rusya'sından Orta Asya içlerine, Kafkasya'ya dek ülkenin dört bir tarafında bulundu. 1919 başında Kırım'ın ele geçirilişinin ardından RKP (Rusya Komünist Partisi) bölge komitesi üyesi olarak buraya yollanan Mustafa Suphi, kaldığı kısa süre içinde Anadolu ile bağları geliştirdi, Türkiye'ye yayın, propaganda malzemesi ve propagandacı yolladı. Kırım'daki 75 günlük sovyet iktidarı sırasında Beyaz Ordu ile savaştan Uluslararası Doğu Alayı'nı kurdu. Denikin'in kuşatmasını yararak Odesa'ya çekildi. Bir süre sonra buradan ayrılarak yeni bir görevle Türkistan'a geçti. Bu süreçte hem parti yapısını yeniden düzenledi hem de Türklerden oluşan bir Kızıl Ordu birliği örgütledi. Çin, Kaşgar, Buhara, Hiva, İran ve Türkiye'de propaganda faaliyetini sürdürecektir Beynelmül Şark Tebligat Şurası'nı örgütledi ve başına geçti.

1920 yılının 28 Nisan'ında ayaklanan Bakü işçileri, Azerbaycan Müsavat Hükümeti'ni yıkararak, Sovyetlerini kurdular. Mustafa Suphi, Mayıs ayında Taşkent'ten Bakü'ye geldi. Komünist Parti'nin kuruluş çalışmalarına girişen Mustafa Suphi'nin bu dönemde Anadolu'ya dönme fikri zihninde daha da somutlaşmıştı. Partinin kongresini Ankara'da toplamak istediler. Anadolu'da örgütlenmiş ve merkezi Ankara'da bulunan Halk İştirakiyun Partisi, Kongre'nin Ankara'da yapılması için izin istedi. Ancak Ankara bu izni vermedi. Anadolu'da örgütlenme girişimleri ve Ankara ile haberleşme sürerken, 23 Temmuz-7 Ağustos 1920 tarihleri

arasında toplanan 3. Enternasyonal'in İkinci Kongresi Şark Milletleri Kurultayı (Doğu Halkları Kurultayı)'nın toplanmasını kararlaştırdı. 1 Eylül 1920 tarihleri arasında toplanan Kurultay'a, doğu ülkelerinden devrimci olan ve olmayan 1833 delege katıldı. Büyük bir coşku ile geçen kongrenin ardından 10 Eylül 1920 tarihinde Bakü'de Sovyetler Birliği'nden, Anadolu'nun değişik yörelerinden ve İstanbul'dan gelen 74 delegeyle (toplam 235 delege) Birinci ve Umumi Türk Komünistleri Kongresi, TKP'nin kuruluş kongresi toplandı.

TKP

TKP üç siyasi yapının birleşiminden oluşmuştu: Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (Ankara), Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası (İstanbul), Mustafa Suphi önderliğindeki grup (Sovyetler Birliği).

Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası, Anadolu'da örgütlenen bağımsız grupların biraraya gelmesiyle 1920'de kuruldu. Ekim Devrimi'nden etkilenmiş, Bolşeviklere sempati duyan ve kendilerine sosyalist diyen bu insanlar bir ideolojik bağlam üzerinde anlaşmaktan öte kendiliğinden biraraya gelmişlerdi.

Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, Dr. Şefik Hüsnü'nün (Deymer) öncülüğünü yaptığı grup tarafından 1919'da İstanbul'da kuruldu. Bu grup, daha çok Almanya ve Fransa'da öğrenim gördükleri yıllarda sosyalizmi benimseyen aydınlardan oluşuyordu. Aydın bir çevreye hitap eden örgüt, 2. Enternasyonal oportünizminin uzlaşmacı ve şoven yanlarının izlerini

taşıyordu.

Mustafa Suphi önderliğindeki grup ise, Bolşevizm geleneğinin doğrudan uzantısıydı. M. Suphi, Ekim Devrimi'ne katılmış, iç savaşta savaşmış ve sosyalist dünya devrimine katkı sağlamak için Müslüman coğrafyada aktif olarak mücadele etmişti. Esirlerden oluşan ilk komünist örgütlenmelerin kuruluşunda yer alıp Komünist Enternasyonal Kongresi'ne Türk komünistlerini temsilen katılmıştı.

Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası ve Şefik Hüsnü

Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası'nın ideolojik duruşunu, Şefik Hüsnü'nün Aydınlık dergisindeki 1 Ocak 1923 tarihli "Devrimimizin Gelişmesi" adlı yazısı ortaya koyuyordu. Bu parti, Türkiye'de bir sosyalist devrimden önce demokratik bir aşamayı hedefliyordu; aşamalı bir devrim anlayışına sahipti. Bu bağlamda katıksız Menşevik bir duruşu vardı:

"Şimdiye kadar cereyan eden vakayi, elde edilen semereler ve bilhassa büyük bir isabet-inazar ve maharetle başarılan milli inkılap, memleketimizin mukadderatını ellerinde tutanların hafi bir vuzuh ile vaziyetin icabetini takdir ettiklerini göstermektedir. Rusya'da olduğu gibi, hükümdarlığın ilgasını bir halkçılık devresinin takip etmesinden, bizde de içtinap olunamazdı. Cezai inkılap yolunda bilahare daha canlı yürüyüşle ilerlemek için bu bir dinlenme noktasıdır. Bütün tehlike, bu noktada kendimizi unutup derin bir rehavet içinde tekrar harekete gelmekten istinkaf temayülündedir. Hatırdan

çıkarılmamalıdır ki, eriştiğimiz vakfe, yolumuzun müntehası değildir. Yalnız ilerisini tenvir eden bir projektör vazifesi gören bir menhalededir.”(1)

Bu alıntı, Türkiye’de olası bir devrimin öncelikle demokratik bir devrim olacağını, yaşanacak bir demokratik aşamadan sonra sosyalist devrim yolunda ilerlenebileceğini (eğer o aşamada rehavete kapınılmazsa) söylemekteydi. Şefik Hüsnü, kendi ideolojik perspektifini haklı çıkarmak için Rusya’da Çarlığın yıkıldığı 1917 Şubat Devrimi ile 1917 Ekim Devrimi arasında yaşanan ikili iktidar sürecini böyle bir demokratik aşama olarak anlatıyordu. Oysa ki demokratik aşamanın yaşandığı söylenen 1917 Şubat ve Ekim arasındaki aylarda toprak sorunu, ulusal sorun, savaşın sona erdirilmesi gibi demokratik devrimin görevleri yerine getirilmemişti. Demokratik devrimin görevlerinin yerine getirilmesi için 1917 Ekim Devrimi’nin yaşanması gerekiyordu. Temel demokratik taleplerin yerine getirilip getirilmediği bağlamında bile incelenirse Şubat-Ekim arası dönemin bir demokratik aşama olmadığı bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar. 1917 Şubatıyla Ekimi arasındaki süreç, dünyanın neresinde yaşanırsa yaşansın her devrimde ortaya çıkan bir ikili iktidar sürecidir. Bir yanda işçi sınıfı kendi organları (sovyetler) aracılığıyla iktidara sahipken diğer tarafta da burjuvazi, Geçici Hükümet vasıtasıyla yönetmeye devam etmektedir. İkili iktidar süreci, devrimci kriz döneminde işçi sınıfının iktidarı eline almayı başarıp başaramayacağını ya da eski düzenin galip gelip gelemeyeceğini ortaya

Komünist Parti’nin Anadolu’da örgütlenme girişimleri ve Ankara ile haberleşme sürerken, 23 Temmuz-7 Ağustos 1920 tarihleri arasında toplanan **3. Enternasyonal’in İkinci Kongresi Şark Milletleri Kurultayı (Doğu Halkları Kurultayı)**’nın toplanmasını kararlaştırdı. 1 Eylül 1920 tarihleri arasında toplanan Kurultay’a, doğu ülkelerinden devrimci olan ve olmayan 1833 delege katıldı. Büyük bir coşku ile geçen kongrenin ardından **10 Eylül 1920 tarihinde Bakü’de** Sovyetler Birliği’nden, Anadolu’nun değişik yörelerinden ve İstanbul’dan gelen 74 delegeyle (toplam 235 delege) **TKP’nin kuruluş kongresi toplandı.**

koyan sınıf savaşımının derinleştiği bir denge sürecidir, yoksa galiplerin kendi programını uyguladığı başlı başına ayrı ve görece istikrarlı bir dönem değildir. Rusya’da olayların gelişini bunu kanıtlamıştır.

Şefik Hüsnü, aşağıda alıntılatacağımız yazısında ulusal kurtuluş hareketine liderlik eden burjuva unsurlara yönelik illüzyonlarını da ortaya koyar:

“İnkılap yolunda devam etmezsek, memleketimizde elyevm mevcudiyeti pek o kadar hissedilemeyen sermayedar burjuvazi sınıfını adeta halketmiş olacağız. Yani bir hızb-ı kalilin menfaatini göstererek bütün milletin ekseriyet-i kahiresini teşkil eden köylü ve işçilerimizi işkenceli bir esaret devresinden geçmeğe mecbur edeceğiz. Buna hiç kimsenin muvaffak olacağına ihtimal verdiğimiz zannolunmasın. Fakat biz istiyoruz ki, böyle akim ve muzir bir teşebbüse hiç girişilmeden halkçı inkılabını yapanlar, içtimai inkılap fikirlerini ve çalışan sınıfları temsil eden heyetlerle el ele versinler... hem memleket dahilinde sınıf ve fırka mücadeleleri kökünden kazanarak milli vahdet ve tenasüt temin edilsin... hem de burjuva emperyalizmine karşı müttehit ve kuvvetli bir cephe teşekkülüne medar olmak suretiyle beynelmilel takviye ederek beşeriyete müessir bir hizmet ifa etmiş olalım.”(2)

Bu alıntı, Şefik Hüsnü’nün ulusal kurtuluş hareketinin liderlerini burjuva unsurlar olarak görmediğini, bu unsurların sosyalistlerle birleşmeye yanaşabileceğini ve böyle bir birleşme olması halinde de “sınıf ve fırka mücadelelerinin kökünden

kazınacağı”nı söylemektedir. Fırka ve sınıf mücadelelerinin kazanması ya burjuvaziyle bir uzlaşmaya girip mücadele etmemekle ya da sınıfların ortadan kalktığı sosyalizm aşamasıyla mümkün hale gelir. O dönemde ikinci durum söz konusu olmadığına göre, Şefik Hüsnü’nün bu yaklaşımı sınıf uzlaşmacılığının açık bir örneğidir: burjuva bir unsurla ittifakı önüne koyar. Bu yaklaşım, ulusal hareketin liderliği ile sosyalistler el ele verirse rejim sosyalist bir nitelik kazanabilir düşüncesine sahip olduğu için tepeden inmece bir sosyalizm anlayışını da yansıtır. Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere, Şefik Hüsnü’nün önüne koyduğu hedef sosyalist bir devrim değil, bugün Stalinist solda da hakim olan ve esasen Menşevik bir yaklaşım olan “ulusal kalkınmacı bir rejim”in kurulmasıdır. Şefik Hüsnü liderliği Kemalist rejimle işbirliği yapılarak böyle bir rejimin kurulması halinde, “burjuva emperyalizmine” bir darbe indirilmiş olacağını iddia ederken Kemalizmin burjuva karakterini gözlerden kaçırmaya çalışır.

Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası

Ankara merkezli olan bu parti, Anadolu’daki kendine komünist sıfatlar atfeden grupların kendiliğinden birleşmesiyle oluşmuştu. THİF harekete sınıflararası bir nitelik vermek ve geniş halk kitlelerinin (ve Meclis’teki Halk Zümresi-Yeşil Ordu mensuplarının) desteğini kazanmak için İslamiyetin sola yakınlığı üzerinde yoğunlaşmak gibi sapmalar göstermişti. Ancak devrimci Marksist ilkelere olan uzaklığı

bu bağlamlarla sınırlı değildir. Bu partinin Şefik Hüsnü'nün partisi TİÇSF gibi Menşevik bir programa bile sahip olduğu söylenemez. Bu hareket, Ankara hükümetine muhalif unsurların o dönemde büyük meşruiyet ve prestije sahip Bolşevizme kendilerini yakın hissedip kendilerini komünist bir muhalefet olarak adlandırmalarının ötesinde bir komünist hüviyet taşımaz. Yazılarında açıkça Türkçü yanlar vardır. Mustafa Suphi çevresi, dost halkların emperyalizmin elinde birbirlerine kırdırılmasından bahsedip, öfkenin kardeş Ermeni, Yunan halklarına değil emperyalistlere dönmesi için çabalarken (“Taşnaklar ve Ermeni papazları milliyet ve mezhep davasıyla İngiliz siyasetine, İttihat ve Terakki ile Türk devletçileri de yine milliyet ve mezhep bayrağı altında Alman siyasetine hizmet etmişlerdir. Neticede milyonlarla Türk ve Ermeni fukarası imha edildi... Kiliselerde nesayih-i diniye yerine milli, dini düşmanlıkları telkin ediyor, asırlardan beri kardeş gibi yaşayan Türk ve Rum fakir halkı birbirlerine düşman ediliyorlardı(3)”), bu partinin yayınlarında ise içten içe bir yabancı düşmanlığı dikkat çekmektedir:

“...İzmir'e efendilerinin teklifiyle kollarını sallayarak giren Yunanlıların, Türk köylü ve amelesine idam sephaları kurmasıdır ki ruhunda henüz halis bir Türk kanını taşıyan Anadolu'yu kat'i bir mücadeleye atmıştır...” “Ekseriyeti Türk, cemiyati ve müessesati Türk olan memleketler Türktür; başkalarının olamaz. Maamafih Türkler başkalarının yurduna ve istiklaline de kendi yurdu ve istiklali gibi hürmet eder, zabt ve istila politikalarını edebiyen tel'in eder.” (4)

“İngilizler, güya Yunan sürgüsüyle Anadolu'yu, Türk'ü artık kıpırdayamayacak bir hale sokmak; bütün alem-i İslama hakim olmak azmini besliyorlar, bu harbin sebebi, manası işte budur.” “Kanlı, katil bir düşman evinize saldırıyor ve siz namusunuzu muhafaza ediyorsunuz; bu bir haktır; bu sizin için bir vazife ve şereftir. Bu vazifeyi ifade ve bu şerefi muhafazada devam ediniz. Başınızda muktedir, namuslu kumandanlarınız, zabiteleriniz vardır; Büyük Millet Meclisi sizin vekillerinizle sizin arkanızdadır. Hiç şüphe etmeyiniz ki kumandanlarınız ve Meclisiniz sizi bir dakika ihmal etmemiştir ve edemeyecektir.”(5)

Bolşevik bir sosla sunulan ulusalcılığa bu partinin beyannamelerinde rastlamak mümkündür. Bir yandan emperyalistlerle savaş sürdüğü süreçte Kemalist rejime destek verileceği söylenmektedir. Diğer yandan da yabancı sermayedarlar ile Türk sermayedarlar arasına fark konularak yabancı sermayenin yatırımlarının engellenmesi istenmektedir:

“Tekrar edelim: Biz, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine, emperyalizme karşı olan mücadelesinde, her tarikle muavenet edeceğiz. Aynı zamanda biz, ondan yukarıda teklif ettiğimiz esasetin kabulünü dahi talep ediyoruz. Burada şunu da beyan edelim ki: Amerika, Belçika ve Fransa'dan memleketimize gelen her türlü sermayedar şirket ve mümessillerini daima ihtiyatla kabul etmek lazımdır. Onlar bizim iktisadi za'fımızdan şeraiti kabul ettirmek ve bu suretle Arabistan, Irak ve Mısır'ın zengin toprakları üzerindeki İngiliz sermayesi ile bizim zengin ve mümbit

topraklarımız üzerinde bir rekabet sahası açmak istiyorlar.” (6)

Türkiye Komünist Partisi

Ekim Devrimi'nin bizzat tanığı olan Mustafa Suphi, Bolşevik prensipleri içselleştirmişti. Şefik Hüsnülerin, THİF'in aksinetambirenternasyonalistti. Biyografisi de bunu kanıtlar niteliktedir. Komintern'in Birinci Kongresi'ndeki konuşmasında Türk komünistleri açısından bütün yeryüzünün vatanları, bütün insanlığın ulusları olduğunu söyleyerek enternasyonalizm anlayışını ortaya koymaktadır:

“Burjuva gazeteleri sütunlarında bizlere karşı şöyle sorular yöneltildi: ‘Müslüman dünya, Türk ordusunun Asya içlerindeki zaferini kutlarken Türk-Tatar ulusunun en kutsal duygularına ve dinine karşı gelen bu insanlar kim? Bu kişiler hangi dine mensup, milliyetleri nedir?’ Ve elçilik bu uhrevi sorularla bütün Doğu Müslüman dünyasının kafasını karıştırmaya çalışırken, biz, Türk komünistleri, bütün yeryüzünün-vatanımız ve insanlığın-ulusumuz olduğunu açıkça belirttik. Böylece, devrimin kıvılcık bayrağını cesurca kaldırarak Türk emperyalizminin çevresinde toplanmış bu tür insanlara, bu tür akımlara karşı koymaya karar verdik.” (7)

Yine aynı konuşmada Mustafa Suphi, Türkiye ve Doğu'nun önündeki en önemli sorunun kapitalizmin yıkılıp yerine sosyalizmin inşası olduğunu söylemektedir. Bu yaklaşım, Şefik Hüsnü döneminde TKP'nin resmi politikası haline gelen, aşamalı devrim tezinin tam tersi bir yaklaşımdır:

“Yoldaşlar, bilindiği gibi, eğer Fransız-İngiliz kapitalizminin başı Avrupa'da ise gövdesi(midesi) Asya'nın geniş alanlarında bulunuyor. Ve biz, Türk sosyalistleri için acil görev Doğu'da kapitalizmin köklerini söküp atmaktır. Ancak bu yolla İngiliz-Fransız sistemini hammadde kaynaklarından yoksun kılabiliriz. Türkiye, İran, Hindistan, Çin ve diğerleri İngiliz-Fransız sanayilerine kapılarını kaparlarsa, hem Avrupa borsaları pazar olanaklarından yoksun kalır hem de kaçınılmaz bir krize yol açılmış olur, ve bunun sonucu hakimiyet proletaryanın eline geçer ve sosyalist düzen kurulur... Türk proletaryasının bütün gücüyle dünya sosyalist devriminin savunusuna ve gelişimine katılacağı güvenci içindeyiz.” (8)

Mustafa Suphi'nin anlattığı bu ilkeler, Ekim Devrimi'nin de temel düsturu olan sürekli devrim programının ifadeleridir. TKP'nin Bakü Kongresi'nde oluşturulan ilk programında, emperyalizmin saldırısı altındaki halkların burjuva demokratiğiyle kurtuluşa ulaşamayacaklarını, kapitalizmin insanlığı ileriye götürebileceği devirlerin çoktan kapandığını ve bu nedenle de kapitalizm evresinin kapatılması gerektiği ifade edilmişti:

“Bizim programımıza mukaddeme olarak tavzih ve tettebbuuna muhtaç olduğumuz maddelerden biri de, Türkiye gibi Avrupa kapitalizminin pençesinde ezilen memleketlerin burjuva demokratiği ile kurtulmaya muvaffak olamayacağı meselesidir. Kapitalizm, istihsal büyük şirketler vasıtasıyla inhisar haline getirmekle maddeten ikbali devrimin en yüksek mertebesine çıkıyor. Filvaki, kapitalizmin bidayet-i

inkıfında Garbi Avrupa millet ve memleketleri arasındaki hudutları birleştirerek, siyasi ve iktisadi büyük vahid- kıyaslar vücuda getirmiş ve sonra garp medeniyeti namı altında malum olan manzume-i muaşerti doğurmakla, tarihinde mühim bir rol oynamış oluyor. Ancak kapitalizm her ne şekil ve surette olursa olsun, bu medeniyeti daha ilerilere doğru neşr ve tamim etmek kuvvetini şimdi tamamiyle kaybetmiş, harb ve istila ile me'luf tahripkar bir devreye ayak basmıştır.” (9)

Bu programda, ayrıca, sosyalist devrim mücadelesinin sadece Batı'nın gelişmiş kapitalist devletlerinde yaşanması gereken bir mücadele olmadığını, aynı mücadelenin Doğu için de bir zorunluluk olduğu ortaya konmuştur. Rus Devrimi'nin sadece Batı'da değil, Doğu'da da takipçilere ihtiyacı olduğu söylenmektedir:

“İçtimai (=toplumsal) inkılabın ibtidar ve intişarın da (=yayılmada), milletlerin geçirmekte oldukları iktisadi tekamüllerle (=evrimlerle) tarihi ve siyasi şartların büyük alaka ve hisseleri olmakla beraber, inkılap başladıktan sonra millet, memleket ve ülkeleri birbirinden layezal kararlarla ayırmak doğru değildir. Bugün proletarya devr-i hakimiyetine ayak basmış olan Rusya'da komünizm icraat ve tatbikatının muvaffakiyeti iktisadiyatça müterakki (=gelişmiş) diğer garp (=Batı) memleketlerindeki içtimai (=toplumsal) inkılabın zuhuruna bağlı olduğu kadar, bütün garpta intişar edecek (=yayılacak) komünizm tatbikatının da, iktisadiyatça daha muhtelik (=karma) safhalar arz eden şarktaki inkılapçı hareket ile alakası pek mühim ve hayatidir.” “Fırka,

halkçılığın en yüksek bir şekli olan amele ve rençber şuralar cumhuriyetinin tesisi yolunda yorulmaksızın çalışmak ve bunun için evvel emirde tebligat ve neşriyatı ile mağdur sınıfların hakimiyetlerini temsil eden bu şekli-i hükümeti kendilerine sevdirmeyi vazife bilir.” (10)

Onbeşlerin Öldürülmesi ve TKP Liderliğinde Değişim

1917 Ekim Devrimi'nden sonra Bolşeviklerin önünde çok büyük bir görev daha duruyordu: devrimin yayılması. Bu bağlamda yeni bir enternasyonalin oluşturulması çalışmalarına hız verildi. II. Enternasyonal'in güçlü sosyal demokrat partilerinin ihanetinden sonra Rusya dışındaki hiçbir ülkede güçlü bir devrimci partinin varlığından söz edilemezdi. Oysa ki devrimin yayılması aciliyetini koruyordu. Bu bağlamda ülkelerdeki komünizme yakın unsurlardan devrimlere rehberlik edecek partiler yaratılması için adımlar atıldı. Türkiye'de de Bolşevik prensiplere bağlı bir devrimci partinin yaratılması gerekiyordu. Bu bağlamda, Bolşevik ilkelere sahip Mustafa Suphi önderliğindeki grubun liderliği altında Türkiye'deki diğer sosyalist gruplar birleştirilerek TKP yaratıldı. Mustafa Suphi'nin çevresindeki ekip dışındaki TİÇSF ve THİF, Bolşevik kavrayışa ulaşmış değillerdi. Ancak Bolşevizmin prestiji ve meşruiyeti sayesinde Mustafa Suphi çizgisinin partide hakim olmasını kabul edecek ve Bolşevik ilkelere uygun davranma konusunda eğitilebilecek durumlardı. Zaten Mustafa Suphi'nin kendisi de böyle bir eğitim süreci sonucunda Bolşevizme

varmıştı. TKP'nin kuruluş kongresi olan Bakü Kongresi de sürecin bu yönde ilerleme potansiyelini ortaya koymuştu. Bu kongrede oluşturulan TKP'nin ilk programı Bolşevik ilkeler çerçevesinde hazırlanmış bir programdı. TİÇSF ve THİF Mustafa Suphilerin ve aslında Bolşevizmin ideolojik liderliğini kabul ediyordular.

Ancak Mustafa Suphi ve yoldaşları, Türkiye içindeki komünist hareketi toparlayarak bir tehdit unsuru yaratacakları korkusuyla Kemalist burjuva iktidar tarafından Sovyetler Birliği'nden Türkiye'ye geçmeye çalışırken katledildiler. Burjuva rejim korkusunda haksız da değildi. 1917 Ekim Devrimi, bütün dünyada ezilen ve sömürülen yığınlar için umut olmuş; Sovyetler Birliği ve Kızıl Ordu gibi bir büyük güç yaratmıştı. Sovyetler'in mührüyle Anadolu'ya gelen Mustafa Suphi'lerin burada kök salmasının şartlarının olduğu aşıkardı. Çerkez Ethem ve Yeşil Ordu örneklerinde ortaya çıktığı üzere hem Anadolu'da Mustafa Suphiler'in komünist hareketi için destekçi tabanı mevcuttu, hem de ülkede bir savaş ve iç savaş ortamı hüküm sürdüğü için fiili bir gücün iktidar taliplisi olması işten bile değildi. Üstelik sınır komşusu Sovyetler'in güçlü varlığı hesaba katıldığında Anadolu'da yerleşmekte olan burjuva milliyetçi iktidarın Mustafa Suphileri ortadan kaldırmak istemiş olması şartırtıcı değildir.

Mustafa Suphi ve on dört yoldaşının öldürülmesi, Türkiye'deki komünist mücadeleye burjuva iktidarın hedeflediğinden daha büyük ve köklü bir zarar verdi. Partinin merkezileşmesinin

engellenmesi, meselenin oldukça basit bir noktasıydı. TKP varlığını devam ettirmeyi, dağılmamayı başarsa da kendisini Bolşevik ilkelerle donatabilecek liderliğini yitirmişti. Liderlik Menşevik bir çizginin ötesine geçemeyecek unsurların eline geçmişti. TKP'nin ideolojik gelişimindeki bu kesinti sadece TKP'nin geleceğini etkilemeyecek, kuşaklar boyu Türkiye solunun gelişiminin rotasını çizecekti.

Liderliği katledilen, merkezileşmesi engellenen ve yasal çalışma olanağı ortadan kaldırılan TKP'nin üçüncü kongresi 31 Aralık 1924-1 Ocak 1925'de İstanbul'da illegal olarak toplandı ve Şefik Hüsnü genel sekreterliğe getirildi. TKP yönetimi Şefik Hüsnü ve dolayısıyla İstanbul çevresinin eline geçti. Bu, TKP'nin Bolşevik gelenekten tümünden ve bir daha geri dönülmez şekilde kopuşuydu. Peki bu kadar büyük bir kopuş, sadece Şefik Hüsnü'nün liderliğe geçmesiyle açıklanabilir mi? Bu noktada asıl belirleyici olan Şefik Hüsnü veya diğer şahsiyetler değil, Rusya'daki işçi iktidarının ve Komintern'in geçirdiği yapısal dönüşümdü. Zira Komintern TKP'nin politikasının belirlenmesinde esas unsurdur. Ne var ki Rusya'daki işçi iktidarı ve onun belkemiğini oluşturduğu Komintern, iç savaş sonrası büyük bir travmanın içinde hızla yozlaşıyordu. Süreç içerisinde Lenin ölmüş, işçi devletinde bürokratik yozlaşma almış yürümüşü. Bu dönem boyunca Bolşevik ilkeler her belirleyici durumda ayaklar altına alınmış, ilkelerine sadık kalan eski Bolşevikler de tasfiye edilmişlerdi. Bu büyük yozlaşmadan Komintern de nasibini alarak bütünüyle Stalin'in şefliğini yaptığı bürokrasinin güdümüne

girmişti. Bunun doğal sonucu olarak Komintern'in izlediği dış politikanın ilkelerinde de köklü değişimler yaşandı. Bu dönemde SSCB'de hakimiyetini büyük oranda kurmuş olan Stalin'in, hem Sovyet Rusya içinde hem de diğer komünist partilerde Bolşevik geçmişe sahip olan ve bu mirası devam ettirmekte ısrar eden liderliklere tahammülü yoktu.

1928'de Troçki önderliğindeki Sol Mahalefet'in ezilmesiyle iyiden iyiye totaliter bir görüntü kazanan bürokratik rejimin şiddeti 1936'dan itibaren başlayan Büyük Temizlik ile beraber akıl almaz boyutlara ulaşacaktı. Sayıları milyonları geçen komünist Stalinist bürokrasinin tezgahında katledildi. Bütün bu süreç boyunca Martinov gibi birçok azı Bolşevik karşıtı, eski Menşevik Stalin'in arkasında oldu. TKP'nin Stalinizasyonunda Şefik Hüsnü gibi eski bir Menşeviğin eliyle yürütülmesine şaşmamak gerekiyor.

Dünya çapında komünist partilerin liderliklerine yapılan müdahale TKP'de de yaşandı. Birçok ülkede epey sancılı geçen bu süreç, Türkiye'de Mustafa Suphilerin ölümleri nedeniyle ne yazık ki çok daha kolay tamamlanacaktı. Geride kalan THİF ve TİÇSF ekipleri zaten Stalin'in Menşevik siyasetini kuruluşlarından beri ideolojik perspektifleri yapmış hareketlerdi. Bu yüzden Menşevik siyasetin TKP tarafından benimsenmesi dünyadaki birçok komünist partide olduğu gibi çok büyük parti içi mücadeleleri gerektirmedi. Diğer taraftan Stalinist tedrisat TKP aracılığıyla sonraki kuşaklara aktarılacaktı.

Şefik Hüsnü TKP'si

Sovyetler'deki yozlaşma ile paralel şekilde dünyadaki komünist partiler de benzer süreçleri yaşadılar. Şefik Hüsnü ile beraber kesin olarak resmi Stalinçi çizgiye oturan TKP, Bolşevik gelenekten temelli bir kopuş yaşamıştı. Mustafa Suphi TKP'si ile sonraki TKP arasında uçurumlar oluşmuştu. Yeni TKP, bunun ilk önemli örneğini, Şeyh Sait isyanında takındığı tutumla gösterdi. Şefik Hüsnü liderliğindeki TKP, Şeyh Sait İsyanı'nı İngiliz emperyalistlerin kıskırtmasıyla çıkmış, feodal nitelikte, gerici bir ayaklanma olarak değerlendirmiş ve rejimin kendi güvenliğini sağlayabilmesi ve burjuva devrimini tamamlayabilmesi açısından bu ayaklanmanın bastırılmasını zorunlu görmüştü. Bu bağlamda, bu isyanın kanla bastırılmasına seyirci kalmak bir yana, bizzat Türk ordusunun yanında olmuştu. Bu yaklaşımı partinin yayın organı Orak Çekiç'te izlemek mümkündür. Orak Çekiç'in 5 Mart 1925'te çıkan son sayısında Şeyh Sait İsyanı'na ateş püskürmekteydi. Manşetten "Yobazların Sarıkları ve Yobaz Zümresine Kefen Olmalı! Yobazlarıyla, Ağalarıyla, Şeyhleriyle, Halifeleriyle, Sultanlarıyla Birlikte Kahrolsun Derebeylik! İrtica ve Derebeyliğe Karşı Mücadele İçin: Köylüler (Köy Meclisleri), Ameleler (Sendikalar) Etrafında Teşkilatlanmalıdırlar" deniliyordu. "İngilizlerin Oynattığı İrtica Kuklası" adlı başyazıda, "ekalliyet milletlerinin sergerdelerini" ayaklandırmanın, eski bir İngiliz ve Rus oyunu olduğu söylenmekteydi. Gazetenin "Ali ile Veli" sütununda ise "Şeyh Sait Ne Biçim Eşkiyadır" başlığı altında "Genç'teki

Şefik Hüsnü'nün önüne koyduğu hedef sosyalist bir devrim değil, bugün Stalinist solda da hakim olan ve esasen Menşevik bir yaklaşım olan "ulusal kalkınmacı bir rejim" in kurulmasıdır. Şefik Hüsnü liderliği Kemalist rejimle işbirliği yapılarak böyle bir rejimin kurulması halinde, "burjuva emperyalizmine" bir darbe indirilmiş olacağını iddia ederken Kemalizmin burjuva karakterini gözlerden kaçırmaya çalışır.

ayaklanmanın gerisinde Kürdistan derebeyleri vardır; Cumhuriyet hükümeti derebeyliği tasfiye edecektir." denmekteydi: "Arkadaş, kara kuvvet bizim de, burjuvazinin de düşmanıdır. Biz her şeyden evvel bu düşmanı yenmeliyiz; burjuvazi ile de ayrıca kozumuzu paylaşırız"(11).

Bolşevizmin ateşli enternasyonalizmi ve düzen karşıtlığı karşısında buram buram şovenizm ve işbirlikçilik kokan bu satırlar, yaşanan büyük kopuşu çok net bir şekilde ortaya koyuyor. Bolşevik ezilen ulusların kendi kaderini tayin hakkı (UKKTH) ilkesinden ne kadar uzakta olduğuna değinmeye bile gerek yok. Şefik Hüsnü TKP'si sürekli devrim perspektifinden uzaklaşmış, burjuvaziye ilerici roller biçen katıksız Menşevik aşamalı devrim programına geri dönmüştü. Buna göre Cumhuriyet hükümetleri burjuva devrimlerini tamamlayacaktı. İktidardaki egemen güçlere ilerici roller biçen TKP'ye göre bu dönemin görevi CHP'yi, burjuva devrimin gereklerini yapması yolunda dürtüklemek, yapmadığı yerde ise onu teşhir etmektir:

"Başlanan işi sonuna kadar götürmek için fedakarlıklara razı olmak gerekecek. İşçi ve köylülerimiz bu ihtimali şimdiden göz önünde tutmakta, milletin bir bütün olarak olayların gelişmesini izlemesi gereğini takdir etmekte... Emekçi sınıfı her zamandan daha uyanık bulunmak zorunda olduğunu iyice bilmektedir... Yeni devlet makinesinin eksikliklerini tamamlamak ve gelişmesini sağlamak amacıyla eleştirilerde bulunması, yalnız açık bir hak değil, aynı zamanda ulusal gelişme bakımından gerekli bir haktır"(12).

1925 yılında TKP hala “ulusal kurtuluş, bağımsızlaşma ve feodal yapıların tasfiyesi” sürecinin devam ettirilmesinin gerekliliğini ileri sürüyordu. Şefik Hüsnü, “yeni devlet makinesinin eksikliklerini tamamlamak ve gelişmesini sağlamak amacıyla eleştirilerde” bulunmaktan söz ediyordu. Komintern’de Stalin’in parti ve devlet mekanizmalarındaki yükselişi bağlamında TKP’ye benzer politikalar ögütlenmekteydi.

TKP İçi Muhalefete Yönelik Müdahaleler

TKP, tıpkı dünyadaki diğer KP’ler gibi kendi bağımsız siyasetini belirleme şansını tümünden yitirmişti. SSCB’de Stalin’in klik, ülke içerisinde ve dışarısında izlediği sağ politikaların tıkanması ve hatta kimi durumlarda fiyaskoyla sonuçlanmasının ardından direksiyonu aşırı şekilde sola kırmak zorundaydı. Troçki önderliğindeki Sol Muhalefet’in tasfiye edildiği 1928 yılındaki Komintern’in 6. Kongresi’nde 3. Dönem politikaları resmi çizgi olarak belirlenecekti. Buna göre komünist partiler, “faşizmin diğer kolu olan sosyal demokrasiye yani sosyal faşistlere” karşı keskin bir savaşa başlayacaktı. 3. Dönem politikası gereği TKP’nin de Kemalizme karşı bir “u” dönüşü yaparak muhalefete geçmesi gerekiyordu. Bir süre sonra ise tekrar tam zıt bir çizgi TKP’ye dayatılacak ve TKP liderliği bu emirleri harfiyen yerine getirmeye çalışacaktı.

Diğer taraftan SSCB’nin büyük prestiji TKP’yi çekim merkezi yapmaya devam etse de parti içerisi kaynamaktaydı. TKP’nin, her ne kadar Stalinist çizgiye angaje olması kolayca gerçekleşse de parti içinde net bir Bolşevik çizgiye ve

örgütlülüğe sahip olmayan bir muhalefet gelişmişti. Stalin denetimine giren Komintern’in geleneğinde olduğu üzere parti içindeki muhaliflere karşı büyük bir cadı avı başlatılmıştı. Muhalif unsurlar hain, Troçkist ve ajan olarak suçlanmış, teşhir edilmiş ve partiden atılmıştı. Nazım Hikmet de bu isimlerden biriydi. 1928 Komintern kongresinde Türkiye temsilcisi olan Ali Cevdet de bunlardan biridir. Komintern’in 1928’deki 6. Kongresi’nde sömürge konusu tartışılırken TKP temsilcisi Ali Cevdet (Fahri), “Türkiye’nin feodalizm öncesi koşulların egemen olduğu ilkel bir ülke olarak tanımlanmasına ve Mustafa Kemal’in emperyalizme karşı mücadelesinin ilerici sayılmasına” şiddetle itiraz etti. Türkiye’nin 70-80 yıldır sanayileşmekte olduğunu, ülkede 600 bin sanayi işçisi bulunduğunu söyleyen Fahri, “Kemalizmin karşı-devrimci ilan edilmesini”(13) istedi. Fahri’nin konuşmasına cevap bile verilmedi ve Kongre tezlerinde Türkiye sorunu yer almadı. Ali Cevdet, 1936’daki ilk Moskova temizlikleri sırasında Troçkistlik suçlamasıyla ortadan kaldırılacaktı.

Hain ve ajan suçlamalarına çok sayıda insan maruz kaldı. Ajan ve hain ilan edilmek için parti siyasetinin bir noktasına karşı çıkmak bile yeterliydi. TKP, Orak Çekiç’in 12. sayısında “polislin ajanlarına, provokatörlere amele safları içinde nefes aldirmayın!” söylemiyle 64 kişilik bir kara liste yayınladı. Bu yayında bu provokatör listesini 45 kişilik partiden kovulanlar listesi takip etmekteydi. Orak-Çekiç, 7. ve 8. sayılarında kara liste ve partiden kovulanlar listelerinin yayınlamaya devam etti. Suçlananlardan

Ekim Devrimi'nden sonra Bolşeviklerin önünde çok büyük bir görev daha duruyordu: **devrimin yayılması**. Ülkelerdeki komünizme yakın unsurlardan devrimlere rehberlik edecek güçlü partiler yaratılması için adımlar atıldı. Türkiye'de de Bolşevik ilkelere sahip **Mustafa Suphi** önderliğindeki grubun liderliği altında Türkiye'deki diğer sosyalist ekipler birleştirilerek TKP yaratıldı. Mustafa Suphi'nin çevresindeki ekip dışındaki **TİÇSF ve THİF, Bolşevik kavrayışa ulaşmış değillerdi**. Ancak Bolşevizmin prestiji ve meşruiyeti sayesinde Mustafa Suphi çizgisinin partide hakim olmasını kabul edecek ve Bolşevik ilkelere uygun davranma konusunda eğitilebilecek durumlardı.

biri de Nazım Hikmet'ti:

“Son zamanlarda, sizin artan hareketiniz ve Türkiye komünist fırkasına karşı yükselen teveccünüz önünde burjuvazinin maskeli uşakları olan Nazım Hikmet ve hempası sizi mücadeleden alıkoymak ve Türkiye Komünist Fırkası hakkında beslediğiniz teveccühü kırmak için yaptıkları propagandalara germi verdiler... Yoldaşlar! Bunlara aranızda yer vermeyin! Onlar burjuvaziye satılmış hainlerdir! Onlarla şiddetle mücadele edin!”(14)

Desentralizasyon

TKP, 1936'da Komintern tarafından Separat veya Desantralizasyon (merkezden ayrılma) kararı olarak bilinen politika çerçevesinde Komintern'den ayrı çalışmaya zorlandı. Bu karar partinin CHP iktidarına karşı muhalefetten vazgeçmesi ve kendisini dağıtması anlamına geliyordu. Eski bir TKP'li, bir Komintern temsilcisinin parti Merkez Komite üyelerine hitaben konuşmasına şöyle başladığı anlatıyordu: “Söylediklerimi iştinçe, beni Mustafa Kemal'in casusu sanacaksınız, ama **değilim**”(15). Türkiye'nin resmi dış politikası, Sovyet yanlısı olduğu için, şimdi işçi hakları gibi konularda bu hükümeti zorlamanın sırası değildi. Komünistler demokrasiyi, yani SSCB'nin çıkarlarını, savunmak için illegal bir parti olarak varlık göstermemeli, CHP gibi siyasal örgütlere girmeli, yasal basında yer almalıydılar. Faşizm şimdilik yasak da olsa, ileride faaliyet göstermesi durumuna karşı hazırlıklı olunmalıydı. TKP'ye verilen direktif 7. Kongre'de benimsenen Anti-Faşist Halk Cepheleeri

kurma politikasının Türkiye'ye uyarlanmasıydı. Dost hükümetlerle, faşist olmayan burjuva unsurlarla ittifak yapmak bu stratejinin ana halkasıydı. Bu bağlamda Stalin, İngiltere başbakanı Churchill ile ittifaka girip, onunla yaptığı anlaşma paralelinde Yunan Devrimi'ni bile satabilmişti. Bunun yanında, Kemalist rejime hoş görünmek için TKP'nin ipinin çekilmesi mesele bile olmazdı.

Komintern, Stalin'in hakimiyetinden beri sosyalizmin çıkarlarını sosyalist anavatanın çıkarlarıyla özdeşleştiriyordu. Ancak bu örnekte SSCB'nin korunması en üst önceliği almıştı. TKP genel sekreteri Zeki Baştımar 1935 Kongresi'nin 30. yılı nedeniyle yaptığı konuşmada bu dönemle ilgili şunları söylemekteydi:

“Komintern'in 7'nci Kongresi, partimize yeni bir faaliyet alanı açacak anahtarları verdi. Parti kendisine yeni bir savaş yolu tayin etti. O zamanki İsmet İnönü hükümetinin, memleketin milli bağımsızlığına, sosyal gelişmesine hizmet eden, memleketin ve halkın yararına olan bütün icraatlarında aktif olarak desteklenmesine karar verdi. Partiyeye bağlı gizli işçi sendikaları ve gizli Komünist Gençlik Teşkilatı kaldırılarak üyeleri legal işçi ve gençlik teşkilatlarına girmekle görevlendirildi”(16).

Sonuç

Mustafa Suphi ve yoldaşları, Marksist sosyalist dünya devrimi perspektifine bağlı olarak Türkiye'deki Bolşevik örgütlenmeyi inşa etmek için mücadeleye atıldı. Onbeşler, Kemalist rejim tarafından katledildiklerinde Türkiye'de

Desantralizasyon

Stalinci Komintern'in 1928'de geçiş yaptığı 3. Dönem adıyla tarihselleşen sol sekte politikası, 1934 yılına gelindiğinde iflas etmişti. Sosyal faşizm diye bir kavram uydurulmuş ve sosyal demokrasi faşizmin ikizi ilan edilmişti. Bu tutum sosyal demokrasiden henüz kopmamış olan işçi sınıfının çoğunluğunu komünistlerden tümden uzaklaştırmıştı. İşçi hareketi, yükselen faşizm karşısında krize girmiş, komünist işçiler hareketsiz ve izole bir duruma sürüklenmişti. Yüz binlerce üyesi olan Alman Komünist Partisi (KPD) Hitler'in yükselişine değil, sosyal faşistlere odaklanmaya çağrı yapmaktaydı. Hitler'i durduracak tek güç, işçi sınıfının birliği ve eylemi idi. KPD'nin bunu hayata geçirecek gücü vardı, ama parti Nazilere karşı harekete geçmediği gibi işçi sınıfının moral açıdan çökmesine, eylem kapasitesini kaybetmesine ve nihayetinde teslimiyete neden oldu. Hitler zaferine hiç kimsenin beklemediği kadar kolayca ulaştı.

Bu hezimetin sorumlusu Stalin'den başkası değildi. Göz göre göre gelen felaketten sonra Stalin için yeniden "u" dönüşü zamanı gelmişti. Ayrıca Almanya'da iktidarda olan Hitler, Sovyetler Birliği'nin güvenliği için açık bir tehlike oluşturuyordu. Komintern ultra soldan sağ sapmaya hızla döndü ve bu görev Dimitrov'a verildi. Dimitrov, sosyal-

demokrasinin her koşulda burjuvazinin ana dayanağı olmadığını, sosyal-demokratların sosyal-faşist olmadıklarını, dolayısıyla faşizme karşı onlarla ittifak yapılabileceğini açıkladı. Tabii bu "u" dönüşünün gereği olarak Stalinci aygıtın tepesinde kimse hesap vermedi. Temmuz 1935'te Komintern'in Yedinci Kongresi toplandı; burjuva partilerle yapılacak "anti-faşist halk cephesi" anlayışı onaylandı. Sadece sosyal demokratlar değil burjuva demokratlar da artık müttefik sayılıyordu.

Komintern'in yedinci ve son kongresi, dünyadaki KP'lerden burjuvaziyle işbirliği istiyordu. Buna göre Türkiye'de TKP, Kemalist burjuvazi ile birlik olmalıydı, Kemalizmi eleştirmek yerine desteklemeliydi. TKP hangi politikayı izlemişse, bunu Komintern'in emriyle yapmıştı. 1927'den 1934'e gelinceye kadar TKP'nin yayınları anti-Kemalist doğrultuda propaganda yapmıştı. Komintern bu politikaya o dönemde ses çıkarmamıştı. TKP'den istenen Sovyetler Birliği'nin ulusal çıkarını, Sovyet-Türk dostluğunu savunmasıydı. TKP bu görevini de yerine getirmişti. Ama Halk Cephesi politikaları gereği SSCB'den Kemalizmi destekleyen emri gelince TKP şefleri 1927-1934 arasındaki anti-Kemalist politikayı savunma cesaretini gösteremediler. "Suç"ü üstlendiler, azarı yiyip "u" dönüşüne hazırlandılar. Moskova'dan gelen her emri koşulsuz şartsız uygulamak zorunda olan KP'lerin geneli gibi TKP lider kadrosundaki bürokratların da fazla seçeneği yoktu.

Halk Cephesi politikasının gereği olarak TKP, "ilerici" Kemalist iktidara muhalefeti bir kenara bırakacaktı. Mustafa Kemal ile müttefik ol(an)maya çalışan SSCB, kendisine bağlı bir illegal partinin varlığını istemiyordu. Böyle bir parti ikili ilişkiler için uygun değildi. TKP kadroları, illegal çalışmayı ve parti faaliyetini terk edip Kemalist CHP

Bolşevik gelenek kuşkusuz ağır bir darbe almıştı. Ne var ki burjuvaziyle çatışa çatışa çelikleşen Bolşevizm, bu darbenin altından kalkmasını becerebilir, örgütsel devamlılığı sağlayabilirdi. Öte yandan Türkiye'deki Bolşevik geleneğin kaderi, uluslararası devrimci komünist hareketin kaderi tarafından belirlenecekti. Uluslararası komünist hareketin kalbi Rusya'daki işçi iktidarı, iç savaşın ardından dejenerasyona uğramış; ardından da Stalinist bürokratik aygıt tarafından yıkılmıştı. Dünya devriminin kalesinin düşmesinin ardından, karşı-devrim süreci Stalin'in eline geçen Komintern vasıtasıyla dünyadaki tüm komünist partilere yayıldı.

Mustafa Suphilerden sonra Bolşevik geleneğin kesintiye uğramasının esas nedeni budur. Mustafa Suphiler'in TKP'nin kuruluşundan hemen sonra katledilmeleri, onların arkalarında güçlü bir gelenek bırakamamalarına neden olarak TKP'nin Stalinizasyonunu çok kolaylaştırdı.

Suphilerin TKP'si ile sonraki epigonları arasında büyük bir kopuş vardır. Mustafa Suphi geleneği şuralar hükümetini temel alan, bir sürekli devrimci, ateşli enternasyonalist, uzlaşmaz bir komünistliği temsil ederken; Şefik Hüsnü, Zeki Baştımarlarla başlayan Stalinist TKP geleneği ise ulusalcı, aşamalı devrimci, tutarsız, uzlaşmacı bir düzen partisine denk düşer.

Bolşevik geleneğin Mustafa Suphilerin katledilmesinden sonra kesintiye uğramasıyla, Türkiye sol hareketi TKP'nin taşıyıcılığını yaptığı Stalinist gelenekten beslenerek büyüdü. Bugünkü çıkışsızlığının arka planında da bu olgu

yatmaktadır. Dolayısıyla Türkiye solu geçmişiyile hesaplaşmalıdır, böyle bir hesaplaşma içine girmekten korkan siyasi yapıların Türkiye devrim mücadelesine katacağı hiçbir şey olamaz. Bugünkü TKP'yi (KP ve HTKP olarak bölünen ve SİP'ten gelen gelenek) merak edenler olabilir. Hemen söyleyelim bu parti tipik Şefik Hüsnü TKP'sidir. Milliyetçiliği, subay sevdalılığı, orta sınıf karakteri, düzen içiliği, Kürt sorunundaki şoven tutumu ile bu parti Mustafa Suphi ile zıt kutuplardadır. Devrimci Marksistlere gelince, Mustafa Suphi'nin mirasına sahip çıkmak, tahrifatlara karşı mücadele etmek ve esas olarak Suphilerin bayrağını yükseltmek onların boynunun borcudur.

örgütüne girip çalışabilirdi. Yasal basında Sovyetler Birliği'ni savunmak için görev alınmalıydı. Nitekim 1937 başlarında Şefik Hüsnü, Reşat Fuat, Zeki Baştımar, Türkiye'de yasal faaliyet yapmak için döndüler ve desantralizasyon kararını uygulamaya başladılar. Yıllar sonra TKP Genel Sekreteri olacak Zeki Baştımar, Ekim 1965'te Yeni Çağ dergisinde desantralizasyonun pratikte ne anlama geldiğini şu sözleriyle ortaya koyacaktı: *"Komintern'in Yedinci Kongresi sıralarında Türkiye'nin genel durumu böyleydi. Kongre partimize yeni bir faaliyet devri açacak anahtarını verdi. Parti kendine yeni bir savaş yolu tayin etti. O zamanki İsmet İnönü hükümetinin, memleketin milli bağımsızlığına, sosyal gelişmesine hizmet eden, memleketin ve halkın yararına olan bütün icraatında aktif olarak desteklenmesine karar verdi. Partiye bağlı gizli işçi sendikaları ve gizli Komünist Gençlik Teşkilatı kaldırılarak üyeleri legal işçi ve gençlik teşkilatlarına girmekle görevlendirildi."* (Yeni Çağ, 10. Sayı, Ekim 1965) Komintern yayınlarında İ. Erdem, 24 Kasım 1938'de, Türk komünistlerinin, Kemalistlerin Halk Partisi'nin temel ilkelerini desteklemeye hazır olduğunu şu sözlerle açıklayarak resmi ideolojinin yanında durduklarını bir kez daha belgeledi: *"Atatürk, bayrağına şu talimatları yazdığı Halk Partisi'ni kurdu: Devrimcilik, Devletçilik, Cumhuriyetçilik, Ulusçuluk ve Laiklik. Bunlar Türkiye'nin ilerleme mücadelesinin*

yolunu gösteriyorlar. Türk komünistleri, Halk Partisi'nin bu ilkelerini ve Cumhuriyet Anayasasının temellerini, onları daha da geliştirmek ve yükseltmek üzere kabul etmeye hazırdırlar." (İ.Erdem, **Türk Halkı Cumhuriyetin Bağımsızlığının Bekçisidir, aktaran Komintern Belgelerinde Türkiye-2: Kemalist Cumhuriyet, Kaynak Yayınları, 1997, s.79-80.**)

CHP iktidarı o sıralarda Ağrı İsyanı'nı bastırdıktan sonra Dersim'e yönelmiş ve 1937 ilkbaharında orada korkunç bir katliama imza atmışlardı. O sıralarda Komintern'de TKP temsilcisi İsmail Bilen'di. İsmail Bilen Komintern dergisinde R. Davaz ismiyle TKP'nin politikasını da yansıtan bir yazı yayımlandı. R.Davaz, Dersim İsyanı'nı da "gerici" olarak damgaladı ve Dersim katliamını destekledi.

TKP'nin Kemalizme onca yaltaklanmasına rağmen CHP iktidarı TKP'lileri ezmekte hiç tereddüt etmedi. TKP kadroları dağıtılacaktı. TKP'nin yeniden toparlanma çabası ise ancak 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Soğuk Savaş'ta iktidarın NATO'ya yaklaşmasıyla olacaktır. Egemen sınıf açık bir şekilde ABD kampına geçince TKP yeniden hareketlenmek isteyecek, ama bu çabalar kısa sürede devlet baskısıyla sonuçsuz kalacaktır. Baskıcılık anlamında CHP'den geri kalmayan DP iktidarı 1951 tutuklamaları ve işkencelerinde olduğu gibi komünistlere göz açtırmamakta kararlıdır. TKP 1970'lere kadar bir daha toparlanamayacaktır.

1. Hüsni, Şefik, "Devrimimizin Gelişmesi", Aydınlık, Sayı 12, 1 Ocak 1923 (aktaran Sadi, Kerim, Türkiye'de Sosyalizmin Gelişmesine Katkı, İletişim yayınları, İstanbul: 1994, s. 637-38)
2. Hüsni, Ş., a.g.e. (aktaran Sadi, K., a.g.e., s. 638-39)
3. Tunçay, Mete, Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908- 1925), "Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925) Belgeler", BDS Yayınları, İstanbul: 2000, s. 290
4. "Yeni Hayat", Sayı 19, s.3-5, 14 Ağustos 1338 (aktaran Tunçay, M., Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925), "Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925) Belgeler", s. 431-2)
5. "Yeni Hayat", sayı 16, s.1-2, 15 Temmuz 1922 (aktaran Tunçay, M., Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908- 1925), "Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925) Belgeler", s. 418-9)
6. Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası'nın Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne Beyanamesi, "Yeni Hayat", sayı 3, 1 Nisan 1922, s.1-4 (aktaran Tunçay, M., Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925), "Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925) Belgeler", s. 412-3)
7. Mustafa Suphi'nin Birinci Komintern Kongresi'ndeki konuşmasından. Konuşma metni "izvestia B. Ts. I. K." No. 51, 6 Mart 1919 nüznasında "Türkiye ve Doğudan Ne Beklenebilir" başlığı altında yayınlanmıştır. (aktaran Tunçay, M., Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925),
8. "Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925) Belgeler", s. 267)
9. Mustafa Suphi'nin Birinci Komintern Kongresi'ndeki konuşmasından. Konuşma metni "izvestia B. Ts. I. K." No. 51, 6 Mart 1919 nüznasında "Türkiye ve Doğudan Ne Beklenebilir" başlığı altında yayınlanmıştır.) (aktaran Tunçay, M., Türkiye'de Sol Akımlar-I (1908-1925), "Türkiye'de Sol Akımlar

- (1908-1925) Belgeler”, s. 268)
10. Tunçay, M., Türkiye’de Sol Akımlar-I (1908-1925), “Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925) Belgeler”, s.296-7
  11. Tunçay, M., Türkiye’de Sol Akımlar-I (1908- 1925), “Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925)
  12. Belgeler”, s. 299-300
  13. Tunçay, M., Türkiye’de Sol Akımlar-I (1908- 1925), “Türkiye’de Sol Akımlar (1908-1925) Belgeler”, s. 199
  14. TKF (TKP) Programı’ndan, TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri, Ürün Yayınları, 1997, s. 147- 148
  15. Tunçay, M., Türkiye’de Sol Akımlar-II (1925-36), s. 62
  16. T.K.F. Merkez Komitesi (aktaran Tunçay, M., Türkiye’de Sol Akımlar-II (1925-36), Belgeler(1925- 36), s.306)
  17. Tunçay, M., Türkiye’de Sol Akımlar-II (1925-36), s. 126
  18. “Yeni Çağ”, Ekim 1965 (aktaran Tunçay, M., Türkiye’de Sol Akımlar-II (1925-36), s. 126)

MUSTAFA SUPHİ'NİN KONUŞMASI (1919)

Moskova'da, dünyanın geleceğini değiştirecek olan bu görkemli III. Enternasyonal'de proletaryanın, ezilen Türk köylülüğünün ve işçi sınıfının adına, özgürlüğün, eşitliğin, kardeşliğin adına, zalim ve yırtıcı emperyalizmden çok çekmiş, kapitalizmin pençesi ve Batı uygarlığın şiddeti altında mahvolan silahlı bir halkın adına konuşmak ne büyük bir mutluluk. Gerçek şudur ki, Türkiye'de diğer devletlerde olduğu gibi, halkın canına kastedip kanını emen birçok barbar ve alçaktan başka, bir de sadece Ermenilerin değil, fakir işçi ve köylü kitesinin de kanını akıtan Osmanlı padişahları vardır. Barbarlığı temsil edenler ezilen halk kitleleri değil Osmanlı padişahlarıdır.

Yoldaşlar! Rusya'da bulunan işçi ve köylü temsilcileri Ekim Devriminden sonra sermayeye karşı savaşı başlatmayı ve özellikle naip denen açgözlüleri yok etmeyi başarmışlardır.

Bir yıl önce, Osmanlı paşaları orduyu Hazar denizi kıyılarını, İran'ı, Türkistan'ı işgale göndermeyi tasarladıkları sırada Moskova'da, tüm dünyaya mutluluk vadeden bu başkentte, Türk devrimcileri bu paşaların maceracı tutkularına başkaldırmışlardı. Sesimizi boğmak isteyen Moskova'daki Osmanlı elçisi Rus topraklarından derhal atılmamızı istemek için Rusya Cumhuriyeti hükümetini notalara boğmuş ve Müslüman Taşkent, Örenşehir, Kazan halkları arasında şiddetli bir propagandayı yöneterek çalışmamızı yok etmeye dört elle sarılmıştı.

Burjuva gazetelerinde bizlere karşı yöneltilen makalelerde: "Asya'nın en ucuna dek uzanan Müslüman dünya, Osmanlı ordusunun zaferini kutlarken, Türk Tatar milletine duyulan bu en kutsal inançla alay eden bu insanlar kimlerdir? Hangi dinden ve hangi millettendirler?" gibi sorular yer alıyordu. Ama elçilik Müslüman doğu dünyasını ikiyüzlü sorularıyla aldatmak isteyince biz, Türk komünistleri dünyanın vatanımız, insanlığın da milletimiz olduğunu büyük bir ciddiyetle bildirdik.

Böylece, Devrimin kıvılcık bayrağını korkusuzca çektikten sonra, Osmanlı emperyalizmine katılan gruplara karşı çıkmayı, onlara tepki göstermeyi kararlaştırdık. Bir süre için düşüncelerimizin gerçekleşmesini sağlayacak olan bu yolu izleyenler sadece bizdik. Ama şimdi bütün Doğu

bizimle beraber yürüyor. Yoldaşlar, açgözlü Fransız ve İngilizler Osmanlı emperyalistleriyle beraber İstanbul'u ele geçirince, hakkımızda söylenen yalanlar etkisini yitirdi ve herkes ezilen mutsuz halk için büyük Rus devriminden daha iyi bir müttefik olmadığını açıkça anladı.

1908'den itibaren Türk gençliğinin bir kısmı halkın selametini sosyal bir devrimden başka bir şeyde bulamayacağını anlamıştı. Ama o sıralar sosyalist çalışma kısıtlanmıştı. Ezilen halkın korunması için yükselen elem içindeki Jaures'in güçlü sesi boşuna nefes tüketiyordu. Arkadaşlarından sadece birkaçı giriştikleri işe sırt çevirmediler ve burada, Rusya'da devrimci Türk ocağını örgütlediler. Doğu'daki gerekli ekonomik ve sosyal değişimin sosyal devrimle gerçekleşebileceği yolundaki inançları Ekim olaylarından sonra iyice pekişti.

Sizlere bu inancın halen Türk proletaryası ve aydınları arasında var olduğunu ispatlayan bir örnek vereceğim. Devrim ertesinde, İstanbul Üniversitesi, Nobel ödülünün kime verileceği sorusunu sorduğu zaman Türk gençliği profesörlerin yaptığı baskıya rağmen yoldaş Lenin'i seçti; ve bu, sosyal devrim fikirlerinin Doğu'da ne kadar etkili olduğunu bir kez daha ispatlıyordu. Büyük saygın ustamız ve onun eylemleri, tüm devrimci dünyayı temsil etmektedir ve Türk gençliği de yaptıkları seçimle devrimci dünyaya bağlı olduklarını göstermişlerdir.

Türk halkının Rus devrimine olan sempatisinden bahsetmeyeceğim bile. Rusya'daki sosyal devrimin kahramanları halkımızca biliniyor:

dünya sosyalist devrimi uğruna birçok kurban feda ettiler, artık savaş alanlarında tek başlarına değiller ve Türk proleter kitlesi gerçekten varlık kazanmıştır, tüm aydınlarıyla birlikte onların hayatını yaşamaktadır ve kalbi onlarınkiyle birlikte aynı uyum içinde atmaktadır.

Bu kahramanlar, bu kötülük dünyasında, Türk proletaryasında başlayan derin bir isyanın olgunlaştığından, bu proletaryanın savaşa atılmak için kardeşlerinin, Rus yoldaşlarının savaş çığlığını beklediğinden emin olabilirler.

Yoldaşlar! Bunu sizlere Orta Doğu'da, Türk halkı içinde, bütün kalpleriyle Rus devriminden yana olan gerçek devrimciler olduğunu göstermek için söyledim. Şimdi hemen bu hareketin dünya devrimiyle olan ilişkileri sorununa geçeceğim. Derinden inanıyorum ki Doğu'daki devrimin Batı'daki devrimle dolaysız bağları bulunmaktadır. Biz, Türk devrimcileri derinden inanıyoruz ki, Doğu'daki devrim sadece Doğu'yu Avrupa emperyalizminden kurtarmak için değil, aynı zamanda Rus devrimine destek olmak için de zorunludur.

Yoldaşlar, çok açıktır ki Fransız-İngiliz kapitalizminin başı Avrupa'da olsa da, gövdesi Asya'nın verimli topraklarındadır. Biz Türk sosyalistleri için önemli ve birinci görev Doğu'daki kapitalizmin kökünü kazımdır. Ancak bu yolla Fransız-İngiliz üretimini hammaddeden yoksun bırakabiliriz. Türkiye, İran, Hindistan ve Çin, Fransız-İngiliz endüstrisine kapılarını kapayarak, onu Avrupa borsalarına akma imkanından yoksun bırakacak, böylece iktidarın proletaryanın

eline geçmesi ve sosyalist düzenin yerleşmesiyle sonuçlanacak, eli kulağında bir bunalıma yol açacaklardır. Buna ulaşmak için bölgesel devrimci hareketin ajitasyon yürütmesi ve Doğu halklarının Fransız-İngiliz emperyalizmine karşı ayaklanmaları lazımdır. Ama Doğu'yu nasıl devrimci kılacağız? Sık sık Doğu sorununun tartışıldığı, Doğu halklarının manevi hayatlarından söz edildiği, bunların daha iyi incelenmesi isteğinin ifade edildiği toplantılara katıldım. Çarlık rejimi Doğu'yu işte böyle inceliyordu. Söz konusu olan doğu halklarını sömürmek için en yolların bulunmasıydı. Bu sorunu bugün inceliyorsak, bu, ezilen Doğu'yu kurtarmak içindir. Doğu'yu bilimsel incelenmesine vakit ayırarak, silahlarımızı sıkıca ellerimizde tutmamız, Doğu'da devrimci bir ocağın örgütlenmesi amacımızı gözden kaçırmamamız lazımdır. Doğu haklarının Avrupa sermayesine başkaldırışı, Rus devrimi için olduğu kadar bugün tüm ülkelerin proleterlerini harekete geçiren -ki bu da onu İngiltere ve Amerika'nın sürekli tehdidi altına sokmakta ve bizim, yani Doğu'nun yardımının beklenmesini zorunlu kılmaktadır- genç Alman devrimi için de yararlıdır.

Bu nedenle Doğu halklarının arasında devrimci ocakların kurulması III. Enternasyonal'in acil görevi olmalıdır. Güçlü ve genç Rus Kızıl Ordusunun bağrında, gelişen Türk askeri örgüt hücreleri kurulmaktadır. Bugün çeşitli Rus cephelelerinde, Sovyetlerin gücünü korumak amacıyla Kızıl Ordunun yanında dövüşen bin kadar Türk için büyük bir yarar belirtmektedir.

Coğrafi konusundan dolayı, Türkiye daima Asya ve Avrupa arasında bir bağ oluşturmuş ve kapitalizmin dolaysız baskısı altında ezilmiştir.

Bütün bunlar bizlere dünya devriminin gelecek safhasında Türk proletaryasının önemli bir yer işgal edeceğini gösteriyor.

Eminiz ki Türk proletaryası dünya sosyal devrimine dayanak olmak ve onu ilerletmek için bütün gücünü kullanacaktır.

III. Enternasyonal'in Kuruluş Kongresi'ne katılan 51 kişiden biri olan Mustafa Suphi'nin burada yaptığı konuşmadır.

Kaynak: III. Enternasyonal 1919-1943, Belgeler, s.16-19.

Burjuva gazetelerinde bizlere karşı yöneltilen makalelerde: "Asya'nın en ucuna dek uzanan Müslüman dünya, Osmanlı ordusunun zaferini kutlarken, Türk Tatar milletine duyulan bu en kutsal inançla alay eden bu insanlar kimlerdir? Hangi dinden ve hangi millettendirler?" gibi sorular yer alıyordu. Ama elçilik Müslüman doğu dünyasını ikiyüzlü sorularıyla aldatmak isteyince **biz, Türk komünistleri dünyanın vatanımız, insanlığın da milletimiz olduğunu büyük bir ciddiyetle bildirdik.**

TÜRKİYE SOSYALİST EMEKÇİ VE KÖYLÜ PARTİSİ (TSEKP) VE TÜRKİYE SOSYALİST PARTİSİ (TSP)

İkinci Dünya Savaşı sonrası Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklikle sınıf esasına dayalı örgütlenmeler kurulması yasağı kaldırıldı. Bu durumu legal alanda çalışma fırsatı olarak gören TKP kadroları, yasal sendika ve partiler kurdular. Burada dikkati çeken nokta, TKP'nin birbirleriyle çekişmekte olan kanatlarının ayrı ayrı davranması ve farklı örgütler kurmasıdır.

TKP içinde farklı görüşleri ve yaklaşımları savunan iki gruptan Esat Adil Müstecablıoğlu etrafında birleşen ve içlerinde Sarı Mustafa (Börüküce), Hüsamettin Özdoğru, İbrahim Topçuoğlu, Hamdi Samilof (Alev) gibi TKP'nin önde gelen isimlerinin de yer aldığı grup Türkiye Sosyalist Partisini oluşturur. Bu grubun karşısında yer alan ve Şefik Hüsnü etrafında toplanan grup ise, kısa bir süre sonra Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi'ni oluşturacaktır.

TKP kadroları içerisinde ciddi entrikalar boyutunda devam eden rekabet hiç eksik olmamıştır. Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcımlı, Şefik Hüsnü, Mihri Belli, Zeki Baştımar vd. kadrolar bu çekişmelerin içerisinde. Diğer taraftan bu çekişmeler sıradan parti hizip mücadeleleri ya da kişisel düşmanlıklar olarak görülmez. Meselenin göbeğinde Moskova'nın özgür düşünceli, sağlam iradeli olan kadroları dışlayıp kendisine her daim sadık olanları tutması, ama aynı zamanda bu çatışmaları işine geldiği gibi kullanması yatmaktadır. TKP ve SSCB için hayatını ortaya koyan birçok kadro Moskova'daki bürokratlar tarafından adeta bozuk para gibi harcanmıştır. Tasfiye edilip bir kenara atılan bu kadrolar, diğer TKP'lileri suçlamış, onlardan nefret etmiş ama asla asıl sorumlular olan Moskova'daki bürokratları ve Stalinizmi mahkum etmeye yanaşmamışlardır.

Bahsettiğimiz çekişmelerin neticesinde ortaya çıkan bu iki parti de (TSEKP ve TSP) İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılacaktır. Diğer taraftan dönemin atmosferi yeni kurulan sendikaların ve partilerin gelişmesi için uygun olduğundan burjuva diktatörlük, bu gelişmeye müsaade etmeyecektir. Gerçekten de önemli sektörlerde örgütlenmeye başlayan TKP önderliğindeki sendikalar kısa ömürlerinde başarılı bir performans ortaya koymuştur. 1946'da yaygın bir sendikalaşma hareketinin gelmekte olduğu gören burjuva hükümet, parti ve sendikaları kapatmış, yeni bir baskı dönemi yaşanmıştır.

1951 Tutuklamalarına Kadar Komünistlere ve Sola Yönelik Baskıların Bir Dökümü

- ★ 1921 yılı başında Mustafa Suphi ve TKF'nın önde gelen 14 yöneticisi Trabzon açıklarında öldürülerek hareket daha başında büyük bir darbe almıştır.
- ★ Aynı aylarda Ankara'da; Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası ve Yeşil Ordu davasında sol hareketin önde gelen yöneticileri tutuklanmış, parti kapatılmış, yöneticileri hapis cezalarına çarptırılmışlardır.
- ★ Aynı yıllarda, İstanbul henüz Ankara'ya "bağlanmamışken" Türkiye Sosyalist Fırkası başkanı Hüseyin Hilmi, 1922'de İstanbul'da eski bir polis olan Kalkandereli Ali Haydar tarafından vurularak öldürülmüştür.
- ★ Ankara'da İkinci Halk İştirakiyun Fırkası davası 1922 yılında açılmış, parti yeniden kapatılmıştır.
- ★ 1 Mayıs 1923'de İstanbul'da dağıtılan "1 Mayıs" bildirileri nedeniyle Türkiye Komünist Partisi mensupları tutuklanmış, haklarında "vatana ihanet" suçlamasıyla dava açılmıştır.
- ★ 1925'de Kürt ayaklanması sırasında çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu komünistleri de yargılamış, İstiklal Mahkemesi 38 sanıklı TKP davasında sanıklara 7 ile 15 yıl hapis cezası vermiştir.
- ★ 1927'de Ekim ayında İstanbul, Adana ve İzmir'de başlayan TKP operasyonunda aralarında (yakalanamayan) Nazım Hikmet ve İsmail Bilen'in de olduğu 30 kişi yargılanmış ve gizli örgüt kurmaktan hüküm giymiştir.
- ★ 1929'da Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Hüsamettin Özdoğu, İsmail Bilen'in de bulunduğu 34 kişi tutuklanmıştır. İzmir Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki davada 24 kişi çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır.
- ★ 1930'da 1 Mayıs öncesinde İstanbul, İzmir ve Adana'da bildiri dağıtan TKP'liler tutuklanmıştır. 1 Ağustosta tevkifat genişleyerek devam etmiştir.
- ★ 1931'de Nazım Hikmet "komünizm propagandası" yaptığı gerekçesiyle yargılanmaya başlanmıştır.

1951 TUTUKLAMALARINA KADAR KOMÜNİSTLERE VE SOLA YÖNELİK BASKILARIN BİR DÖKÜMÜ

- ★ 1932'de Haliç Defterdar'da Zeki Baştımar'ın evinde toplanan TKP 5. Kongresinden sonra İstanbul, İzmir, Edirne ve Samsun'da geniş tutuklamalar yapılmıştır.
- ★ 1933'de İstanbul ve Bursa'yı kapsayan tutuklanmalarda 30'dan fazla kişi yargılanmıştır. 1934 yılı başında sonuçlanan davada Nazım Hikmet ve Şair Nail V. Çakırhan'da ceza almıştır.
- ★ 1935'de aralarında Hasan İzzettin Dinamo ve Ruşen Zeki'nin de bulunduğu TKP'ye yönelik operasyonda "Genç Komünistler Federasyonu" davası açılmış, birçok kişi tutuklanmıştır.
- ★ 1938'de Donanma ve Harp Okulu davalarında Nazım Hikmet, Kemal Tahir, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Kerim Korcan, Hamdi Şamilov'un da aralarında bulunduğu çok sayıda TKP'li ağır hapis cezalarına çarptırılmıştır.
- ★ 1944'ün Mart ayında TKP'ye yönelik operasyonda 65 kişi tutuklanmış, sanıklar Ankara'da 1 Nolu Askeri Mahkemede yargılanmış, 3 Mart 1945'de sonuçlanan davada 32 kişi hapis cezası alırken 33 kişi beraat etmiştir.
- ★ 1945'de TKP'nin gençlik örgütlenmesine yönelik operasyonlarda İlerici Gençlik Birliği üyesi çok sayıda kişi tutuklanmış, dava sonunda 1 numaralı sanık Mihri Belli dâhil 28 kişi çeşitli hapis ve sürgün cezalarına çarptırılmıştır.
- ★ 1946'da Türkiye Komünist Partisi'nin legale çıkma çabasının bir ürünü olan yasal iki sosyalist parti, (Türkiye Sosyalist Partisi ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi) 6 aylık faaliyet döneminden sonra Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından 16 Aralık 1946'da kapatılmış, yöneticileri tutuklanmış, aralarında Dr. Şefik Hüsnü Değmer'in de bulunduğu 45 kişi çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır. Ayrıca İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ve İstanbul İşçi Kulübü kapatılmıştır.
- ★ 2 Nisan 1948'de Sabahattin Ali, MİT'in organize ettiği cinayette öldürülmüştür.
- ★ 1951'de TKP'ye karşı büyük bir operasyon başlatılmış; 183 kişi tutuklanmış ve ağır işkencelerden geçirilmiştir. İki yıl süren soruşturma ve sorgulamadan sonra 1954'te dava sonuçlanmış; 118 kişi 10 yıl ile 1 yıl arasında hapis cezasına ve ek olarak 3 yıl ile 1 yıl arasında sürgün cezasına çarptırılmıştır.

TÜRKİYE'DE AŞAMALI DEVRİM TEORİSİ: MDD

DERYA KOCA

MDD tezi özellikle 1960'ların ikinci yarısında TİP'in parlamentarizme saplanması ile birlikte gençlik içerisinde Mihri Belli önderliğinde güç kazanmaya başladıysa da Doğan Avcıoğlu önderliğindeki Yön Dergisi 1961 yılından başlayarak ordu müdahalesi ve sol cunta projelerine dayalı bir yönelimin fikrîsel ebeliğini yapmıştır. 1950'li yılların sonlarında 10 yıllık Demokrat Parti iktidarı iyice otoriterleşip, toplumsal muhalefetin unsurlarını baskı altına alırken gençlik hareketi ve DP'nin yöneliminden rahatsızlık duyan Kemalist askeri sivil bürokrasiden homurtular yükseliyordu. 27 Mayıs darbesi DP'yi devirirken, 1961 Anayasası toplumsal özgürlükler anlamında kitlelerin basıncıyla yeni haklar getiriyordu. 27 Mayıs sonrası iktidarı ele alan Milli Birlik Komitesi (MBK) niyetlerinden bağımsız olarak yeni bir toplumsal muhalefet dalgasının önünü açan süreci başlatmış oldu. Ordunun ilerici rolünün olduğuna dair yanılmayı kuvvetli kılan etkenlerden birisi de buydu. Dönemin Mihri Belli, Hikmet Kıvılcımlı, Mehmet Ali Aybar gibi liderleri MBK'yi selamlayacaklardı.

Sol cunta projesine inanan unsurlar açısından en önemli motivasyon kaynaklarından bir tanesi 27 Mayıs sonrasında yarım kalmış olan Kemalist “devrime” sahip çıkmak ve onu ilerletmek fikri idi. 1961 yılında Doğan Avcıoğlu'nun Mümtaz Soysal ve Cemal Reşit Eyüboğlu ile birlikte çıkarmaya başladığı Yön Dergisi bu konuda ilk adımı atıyordu. Küçük bir grup öncülüğünde başlayan bu yayın 60'lı yıllara damga vuracak bir rüzgara dönüşecekti. Egemen ideoloji olarak küçük burjuva aydınları tarafından “aydınlanmacılık”, “modernleşme” ve milliyetçilik çerçevesinde ilerici ilan edilen Kemalizm, bu dönemde Yöncüler tarafından sol jargonla yeniden yoğrulup önümüze konulacaktı. Öte yandan SSCB'nin tek ülkede sosyalizme, yurtseverliğe ve “ilerici” burjuvalarla işbirliğine açıkça çağrı yapan politikaları ile kalkınmacı-planlı ekonominin kitlelerin gözünde sosyalizm olarak gösterilmesi Yön'le başlayıp MDD ile devam eden hareketlere de sosyalizm adına söz söyleme hakkını doğuracaktı.

Bu akımın güçlenmesinde uluslararası ortamın uygunluğu da güçlü bir etken olacaktı. Türkiye'de ordunun devrimin öznesi olarak tarifenmesine sebep olacak şekilde ilham olan örnekler yani Baas rejimleri, hemen yanibaşımızdaki Ortadoğu coğrafyasında en parlak dönemlerini yaşıyordu. Son olarak 1968 gençlik hareketinin TİP parlamentarizminden kopuş yaşayarak daha radikal arayışlar içerisine girmesi ile MDD ile tanışması paralel bir süreçte tekabül etmektedir. Gençlik alternatifini MDD ile bulmuştur. Kadro bileşimi olarak bakıldığında Yön hareketinin işçi

sınıfı mücadelesine dayalı bir yönelim izleyebilmesi zor görünüyordu. Yön Dergisi'nin ilk sayısında 1041 kişinin imzaladığı ve Yön Manifestosu olarak da bilinen “Yeni Devletçilik” bildirgesi yayımlanmıştır. İmzacılar arasında bulunanların sınıfsal karakteri son derece heterojendir:

“...bununla birlikte, Mahmut Makal gibi köy enstitüsü mezunu yazar ve solcu bir halk aydınını, komünizme karşıtlığıyla tanınan Ömer Sami Coşar gibi bir gazeteciyi, Coşkun Kırca gibi bir 'orta yolcu'yu, Hilmi Özgen gibi İslam'la uzlaşma arayan ilerici bir bürokratu, benzer görüşü paylaşan sosyalist profesör Cahit Tanyol'u, Turgut Yeğenağa gibi varlıklı bir sanayiciyi aynı çatı altında toplayan Yön Hareketi'nin, daha baştan çeşitli eğilimlerden oluşan ve türdeşliği tartışılabilir bir nitelik taşıdığı da söylenebilir. Ancak gene de hepsinin bir ortak noktası vardı: aydınlar tarafından başlatılan ve yönetilen bir ilericilik anlayışı. İktidarı sosyal ve ekonomik reformların yapılması yoluyla 'aydınlatmak' üzere birer seçkinler grubunun oluşturulması gerekliydi. Yine her ikisine göre bir 'beyin takımı' oluşturulacak ve buna önyak olanlar ise halktan gelme kişiler değil, küçük bir asker aydın grubundan çıkacaktır” (1).

Doğan Avcıoğlu önderliğindeki Yön Dergisi, orduya dayalı bir siyasal devrim fikrinin en rafine halini bizlere sunmaktadır. “Esasen sosyalizmi altı ok ilkelerine dayanan Atatürkçülüğün en tabii sonucu ve devamı sayıyoruz; sosyalizmi, Atatürk devrimlerini geliştirme ve ileri götürme yolu olarak görüyoruz” diyen Yön, kısaca Kemalizmi ulusal kalkınmacı bir model

olarak ABD yanlılarına karşı büyümekte olan toplumsal muhalefetin önüne sunmuştur.

Yön'ün "Yeni Devletçilik" bildirgesinde toplumsal çelişkiler, sınıfsal olmanın ötesinde milletler esasına göre açıklanıyordu. Buna göre bir tarafta gelişmiş ülkeler, diğer tarafta ise az gelişmiş ülkeler vardı ve baş çelişki buydu. Bu noktadan milliyetçi kalkınmacılığa varılıyordu. Hal böyle olunca emperyalizme karşı mücadele kapitalizme karşı mücadele olarak ele alınmamakta, feodal olarak tanımlanan Türkiye'de bütün milli unsurların birleşmesi sonucunda milli mücadele ile demokratik devrim yolunda burjuva gelişimin sağlanabileceği savunulmaktadır. Yani kısacası proje, milletin bir bütün olarak sınıf mücadelesini bir kenara bırakıp burjuva demokratik devrim için seferber olmasıdır ki burada önemli olan sosyalizm ya da işçi enternasyonalizmi değil, her ne pahasına olursa olsun sonunda burjuvazinin güçleneceği bir "bağımsız" burjuva ekonomik kalkınmacılıktır. Çözüm önerisi olarak "çağdaş uygarlık düzeyi"nden ötesini gösteremeyen bu bildirge, açık açık iktisadi alanda hızlı kalkınmak için tüm sınıfların bir politika üzerinde anlaşmaya varması gerektiğini salık veriyordu. Bu politika da devletçilikten başka bir şey değildi.

Doğan Avcıoğlu'nun teorisine isim babalığı yapan, eski bir TKP'li olan ve TİP içerisinde Mehmet Ali Aybar çizgisinin parlamentarizmine karşı radikal söylemiyle ilgi çeken Mihri Belli, 68 kuşağının MDD'ci tezlere yönelmesinde büyük pay sahibidir.

Doğan Avcıoğlu önderliğindeki Yön Dergisi, orduya dayalı bir siyasal devrim fikrinin en rafine halini bizlere sunmaktadır. "Esasen sosyalizmi altı ok ilkelerine dayanan Atatürkçülüğün en tabii sonucu ve devamı sayıyoruz; sosyalizmi, Atatürk devrimlerini geliştirme ve ileri götürme yolu olarak görüyoruz" diyen Yön, kısaca Kemalizmi ulusal kalkınmacı bir model olarak ABD yanlılarına karşı büyümekte olan toplumsal muhalefetin önüne sunmuştur.

Yön'ün "Yeni Devletçilik" bildirgesinde toplumsal çelişkiler, sınıfsal olmanın ötesinde milletler esasına göre açıklanıyordu. Buna göre bir tarafta gelişmiş ülkeler, diğer tarafta ise az gelişmiş ülkeler vardı ve baş çelişki buydu. Bu noktadan milliyetçi kalkınmacılığa varılıyordu. Hal böyle olunca **emperyalizme karşı mücadele kapitalizme karşı mücadele olarak ele alınmamakta, feodal olarak tanımlanan Türkiye'de bütün milli unsurların birleşmesi sonucunda milli mücadele ile demokratik devrim yolunda burjuva gelişimin sağlanabileceği savunulmaktadır.**

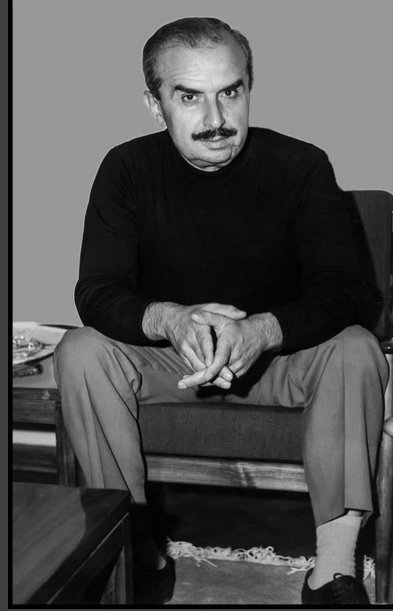
FKF'nin TİP'in seçim çalışmalarına odaklanmış politik anlayışının yerine 6. Filo gibi radikal eylemlerin taşıyıcılığını yapması, Mihri Belli'nin tezinde "zinde güçlerden" biri olarak tariflediği gençliği ulusal kalkınma için "devrim" fikrine yönlendirdi. Belli'nin diğer bir zinde gücü olan ordu ise 27 Mayıs'ta yaptığı darbe ile Demokrat Parti'yi hükümetten düşürerek demokratik bir anayasanın önünü açan, ilerici bir unsur olarak gösteriliyordu. Ancak aynı ordu, burjuva cumhuriyetin ve NATO'nun da ordusuydu ve 1971 yılına gelindiğinde işlevi devrimcileri katletmek olacaktı. 1960'larda küçük burjuva milliyetçileri olan liderlerinin öncülüğünde darbelerle başa gelen Baas partilerinin Ortadoğu'da yeni bir döneme kapı aralaması, gençliğin bu dönemde orduya yönelik beklentilerinin de had safhaya ulaşmasına sebep olmuştu. Soğuk Savaş döneminde ABD ile çelişkili konumlarından dolayı Irak, Suriye, Libya ve Mısır'da darbelerle kurulan rejimler Doğu Bloğu'na yanaşmışlardı. SSCB de bol keseden bu ülkelere sosyalizm payesi dağıtarak MDD'ci tezlerin ekmeğine yağ sürüyordu.

Diğer taraftan, 1968'i bir fırtınaya çeviren sınıf mücadelesinin radikalizmi sokakta devasa boyutlara ulaşmaktaydı. Saraçhane ve Paşabahçe mitingleri, DİSK'in kuruluşu, Kavel Grevi, 15-16 Haziran Direnişi Türkiye işçi sınıfının parlak tarihini yazmaktaydı. Ancak bu tarihe paralel gelişen militan gençlik mücadelesinin merkezinde işçi sınıfı değil, gençliğin kendisi ve ordu vardı. Oysa ki hayat MDD'ci çizgiyi yanlışlayacaktı. 15-16 Haziran'da işçi sınıfına silahları kendisine

karşı doğrultmuş ordu ile bağımsız Türkiye için el ele verme çağrısı yapan MDD'cilere cevap işçilerin ordu barikatını aşması ile verilmiş oluyordu. 1971 muhtırasının “ilerici bir cunta” beklentisinin aksine Nurhak, Kızıldere gibi katliamlarına imza atılması; Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in idamları gençliğin ideolojik bir sorgulama içerisine girmesine sebep olacaktı.

68 hareketi her ülkenin özgünlüğüyle renk değiştirirken, Türkiye'de militan bir gençlik kuşağı yanlış ideolojik ve politik yönelimlerle önemli bir yenilgi almıştı. Ancak her ne olursa olsun bu yenilgi 12 Eylül'ün aksine dövüşerek alınan bir yenilgi olmuş ve bugünlere uzanan kahramanlık hikayeleri bırakmıştı. MDD'cilerin ve TİP'in gençliğe gösterdiği çıkmaz karşısında gençlik önderleri yüzünü Che gibi dönemin devrimci figürlerine çevirmiş ve düzeni değiştirmenin doğrudan yollarını araştırmaya girişmişlerdi. THKO ve THKP-C bu motivasyonla gençliğin kendi yönünü bulma gayretinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı.

MDD-SD tartışmaları aslında daha önceleri TİP içinde Moskovacı çizgiyi savunan Sadun Aren ve Behice Boran tarafından başlatılmıştı. Mehmet Ali Aybar ise bireyi merkeze koyarak sağ bir eleştiri temelinde SSCB deneyiminden sosyalizmin kendisinin baskıcı olduğu yanılması içinde “gülür yüzlü sosyalizm” söylemine doğru kayış yaşamıştı. Gençlik içersinde ise Aren'i oportünizm ile eleştiren Mahir Çayan, Mihri Belli ile girdiği polemiklerinde MDD'cilerin işçi sınıfının rolünü küçümsediğini söyler. Ancak Mahir Çayan'ın da işçi sınıfına ilgisi söylemden

Mihri Belli tarafından zinde güç olarak tariflenen ordu ise 27 Mayıs'ta yaptığı darbe ile Demokrat Parti'yi hükümetten düşürerek demokratik bir anayasanın önünü açan, ilerici bir unsur olarak gösteriliyordu. Ancak **aynı ordu, burjuva cumhuriyetin ve NATO'nun da ordusuydu ve 1971 yılına gelindiğinde işlevi devrimcileri katletmek olacaktı.**

öte değildir. Çayan'da MDD'nin aşılması söz konusu değildir. Çayan'a göre "milli demokratik devrim ancak proletaryanın öncülüğünde söz konusu olabilir". Yani, bağımsızlıkçılık, yurtseverlik, demokratik devrim gibi MDD'nin klasik önermeleri ana "devrim" programı olmaya devam etmektedir.

MDD, sınıflar mücadelesinin tarihi tarafından çöpe atılmış bir yönelim

olarak geçmişte kaldı. Fakat bu yönelimin ideolojik etkileri Türkiye solunun belli kesimlerince halen taşınmaktadır. Milli Demokratik Devrim eleştirisinin mantıksal sonucu ancak sürekli devrim ve proletarya enternasyonalizmi olabilir.

(1) Artun Ünsal, Türkiye İşçi Partisi (1961-1971), s.73-75.

TÜRKİYE DEVRİMCİ GELENEĞİ - I

EMRE GÜNTEKİN

1968 dönemine dünyada ve Türkiye’de damgasını vuran sosyal hareketliliklerin niteliği tartışma konusu yapılmaya devam ediliyor. Burjuva yazar-çizer takımınının da ilgisiz kalamadığı bu tartışmalar, genelde bir yerleri budanarak 68 gençliğini bu kadar öne taşıyan sınıf mücadelesinden ve tüm dünyada gelişen devrimci uyanıştan kopartılarak kısır bir şekilde ele alınıyor. Bu tartışmalar ya Deniz Gezmişlerin Kemalizminde ya da 68 gençliğinin maceracı-romantik eğiliminde kilitlenip kalıyor. Halbuki 68 hareketinin ve Denizleri, Mahirleri bu denli efsaneleştiren uyanışın altında burjuvazinin duymaktan, hatırlamaktan bile korktuğu radikal sınıf mücadelesi yatıyor. Bu mücadelenin Saraçhane mitingiyle başlayıp, 15-16 Haziran büyük işçi kalkışmasıyla zirve noktasına ulaşan gelişimi içerisinde toplumun alt sınıfları, sosyalist düşüncelerden etkilenmiş ve geniş halk kitleleri sosyalist örgütlenmeler etrafında mücadeleye atılmışlardır. Fakat 60’lı yılları bu yönde bütünsel bir bakış açısıyla ele almayan yaklaşımlar, tüm dünyayı sarsan 68’in içini boşaltmaktadır. Bunun önüne geçmek adına Türkiye devrimci hareketinin en başından itibaren geçirdiği ideolojik dönüşüme, örgütlenme anlayışına ve sınıf hareketiyle olan ilişkisine bir yorum getirmek gereklidir.

TKP ve Mirası

Türkiye’de devrimci Marksizmin örgütlü anlamda ilk temsilcisi, Mustafa Suphiler öncülüğündeki TKP olmuştur; fakat daha yolun başındayken Mustafa Suphi’nin başını çektiği parti önderliği Kemalîst iktidar tarafından katledilmiştir. Bu katliamla birlikte TKP’nin bizzat Ekim Devrimi, iç savaş ve Komünist Enternasyonal deneyimlerine sahip önder kadrolarının bıraktığı boşluk doldurulmadı. Sonraki süreçte SSCB’de işçi iktidarının Stalinist bürokrasi tarafından boğulmasına ve Ekim Devrimi’nin hafızasını taşıyan Bolşevik kadroların temizlenmesine paralel olarak tüm dünya komünist partilerinde benzer temizlikler yaşandı. Türkiye’de bu ilk Bolşevik kuşağı temizleyen Stalinistlerden önce Kemalîstler oldu ve TKP Komintern’in bir uydusu konumuna getirildi. 1930’larda tüm dünyada “ılımlı” burjuva iktidarlara girilen ittifakların bir benzeri Türkiye’de yaşandı ve TKP Kemalîst iktidarın çıkarları doğrultusunda şekillendirildi. İdeolojik alanda Mustafa Suphilerin miras bıraktığı devrimci Marksist gelenek, Kemalizm-Stalinizm bulamacı bir ideolojiyle yer değiştirdi, pratik alanda da Kemalîst iktidarın çıkarları doğrultusunda tavırlar geliştirildi. Örneğin, defalarca katliama uğrayan Kürtler üzerine tek bir sempati kelimesi edilmediği gibi katliamlar açıkça desteklendi, ezen ulus şovenizminin suyuna gidildi. Kurtuluş Savaşı için destan yazan Nazım Hikmet’in, yaşanan katliamlara dair ufak bir dize bile yazmaması tabii ki TKP parti çizgisi ve disipliniyle alakalıdır. Yani, bu dönemin önder kadroları Şefik Hüsnü, Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcımlı ve

Mihri Belliler bir yandan Kemalîst iktidarın zindanlarında yatarken, siyasi faaliyetlerinde bu iktidarın savunucuları oldular. TKP’de yaşanan bu köklü dönüşüm sonucu oluşan politik çizgi, 1960’lı yıllarda oluşacak örgütlenmelerin ideolojik yapılarının oluşmasında önemli rol oynadı. Tabiri caizse sosyalist solun altın çağı olan 1960’ların kadrolarının ideolojik eğitimleri bu tarihsel arka plan tarafından belirlendi.

Bir Dönüm Noktası: 27 Mayıs Darbesi

Türkiye tarihinde tek parti diktatörlüğü ve DP iktidarı altında geçen dönem, sosyalist örgütlenme açısından karanlık bir zaman dilimini ifade etmektedir. Desantralizasyon sürecinde faaliyetlerini durduran TKP, 2. Dünya Savaşı’nın bitmesiyle açılan yeni dönemde Türkiye’nin ABD ile yakınlaşmasından sonra tekrar faaliyete geçmeye çalışsa da tutuklamaların ardından tamamen dağıtıldı. 27 Mayıs ile başlayan yeni süreçte ise her şey bambaşka olacaktı. Sosyalistler ilk defa toplumla rahat bir şekilde temas kurabileceklerdi.

1960’ların başlarında Türkiye’de kapitalizmin gelişimine paralel olarak işçi sınıfı kendini hissettiren bir uyanış içerisine girdi. Ayrıca 27 Mayıs’ın bir ürünü olan 1961 Anayasası işçi sınıfına eylem ve örgütlenme konusunda kısmi özgürlükler getiriyordu. 1961 Anayasası bu yönüyle darbecilerin o dönem için ihtiyacını duydukları toplumsal meşruiyetin kazanılması amacıyla hizmet ediyordu. Fakat bu durum burjuvazinin işçi sınıfına ve toplumsal muhalefetin diğer kesimlerine dikensiz gül bahçesi yarattığı anlamına gelmiyordu. En

basitinden anayasada siyasal amaçlarla grev yapılması yasaklanıyor, bir yandan toprak reformu dillendirilirken, toprak reformu yasalarla imkansız hale getiriliyor ve Türkiye’de devrimci mücadelenin en hareketli olduğu dönemlerde katliamların, kirli savaşın sorumlusu Milli Güvenlik Kurulu (MGK) bu anayasayla siyaset sahnesine çıkıyordu. Peki, Türkiye sosyalist solu 27 Mayıs’ı nasıl karşıladı?

Türkiye solunun 27 Mayıs’a yaklaşımı incelendiğinde sınıf işbirlikçiliğinin, burjuva sınıfların güdümüne girmenin tipik örnekleri görülmektedir. Darbeden sonra boy gösteren küçük burjuva-reformist kaygılar, toplumsal devrimin önderliğini orduya bırakma eğilimi, sol içerisinde ciddi bir zaafiyetin belirtileri olmuştur. Gerek eski TKP’liler olsun, gerekse Mehmet Ali Aybar... Siyasal program içerisinde işçilerin emekçilerin bağımsız siyasetinden ne kadar bahsedilse de bu retorikten öteye gitmez. Değil TİP, Türkiye solunun hiçbir unsurunda böyle bir açılımı gerçekleştirebilecek devrimci Marksist bir eğilim bulunmamaktaydı. Muğlak ve eklektik ideolojik tutumuyla TİP, geleceğin sosyalist örgütlenmelerinin nüvelerini de içerisinde barındıran bir çatı durumuna gelecekti.

Yön Dergisi ve “Sol” Cuntacılık

TİP’le birlikte 1960’ların ilk yarısında ortaya çıkan bir diğer önemli siyasal hareket de 20 Aralık 1961’de yayın hayatına başlayan Yön dergisiydi. 1930’lu yılların Kadro dergisinin Kemalist-milliyetçi çizgisini kısmi farklılıklar dışında sahiplenen Doğan Avcıoğlu

27 Mayıs ile başlayan yeni süreçte ise her şey bambaşka olacaktı. Sosyalistler ilk defa toplumla rahat bir şekilde temas kurabileceklerdi. 1960’ların başlarında Türkiye’de kapitalizmin gelişimine paralel olarak işçi sınıfı kendini hissettiren bir uyanış içerisine girdi. Ayrıca 27 Mayıs’ın bir ürünü olan 1961 Anayasası işçi sınıfına eylem ve örgütlenme konusunda kısmi özgürlükler getiriyordu. **1961 Anayasası bu yönüyle darbecilerin o dönem için ihtiyacını duydukları toplumsal meşruiyetin kazanılması amacına hizmet ediyordu. Fakat bu durum burjuvazinin işçi sınıfına ve toplumsal muhalefetin diğer kesimlerine dikensiz gül bahçesi yarattığı anlamına gelmiyordu.**

68 hareketinin ve Denizleri, Mahirleri bu denli efsaneleştiren uyanışın altında burjuvazinin duymaktan, hatırlamaktan bile korktuğu radikal sınıf **mücadelesi yatıyor. Bu mücadelenin Saraçhane mitingiyle başlayıp, 15-16 Haziran büyük işçi kalkışmasıyla zirve noktasına ulaşan gelişimi** içerisinde toplumun alt sınıfları, sosyalist düşüncelerden etkilenmiş ve geniş halk kitleleri sosyalist örgütlenmeler etrafında mücadeleye atılmışlardır.

önderliğindeki Yön dergisi, 27 Mayıs darbesinin hedeflediği reformların tutarlı bir şekilde yapılmasının ve 27 Mayıs darbesini daha ileriye taşıyacak yeni bir radikal ordu hareketinin ideolojik arka planını hazırlayan bir aydın hareketiydi. TİP ile Yön hareketi arasında söylemsel bazda ciddi farklılıklardan söz edilemez. Hızlı kalkınma, devletçilik, bağımsızlık, Batılılaşma, aydınlanma vb. Bu kavramlar ve bunların ifade ediliş biçimleri her ikisi için de Kemalizmin sol bir retorikle sunulmasından ibarettir. Ne var ki, programlarının ve söylemlerin bu kadar benzer oluşu; iktidara ulaşmada izlenecek strateji ve buna uygun düşen örgütsel formlarının da benzer olduğu anlamına gelmez. Yön için asıl konu, dergilerinde ideolojik zeminini hazırladıkları sol cuntanın ne şekilde geleceğidir. Zira tüm çabalarını, gelecek tahayyüllerini buna bağlamışlardır. 27 Mayıs onlara göre yarım kalmıştır ve ancak sivil-askeri bürokrasi içerisinde yeni bir müdahale 27 Mayıs'ın yarım bıraktığı işleri bitirecek, hedeflenen sosyal dönüşümleri tamamlayacaktır. Bunu, 22 Şubat'ta Talat Aydemir'in darbe girişimi öncesi Doğan Avcıoğlu'nun ifadelerinden görebiliyoruz: “Türkiye, orduya dayanarak ve ordunun desteğiyle, gericiliği ve geriliği yenmesini bilecektir”(1). Fakat darbenin yenilmesi sonrasında Avcıoğlu küçük burjuva hareketlerin üzerinde yükseldiği kaygan zemine nazire yaparcasına darbeyi geri püskürten İsmet İnönü'den yana tavır aldığını şu şekilde ifade etmiştir: “Toplumun zinde kuvvetleri yeni bir ilerleme devriminin öncülüğünü yapacak olan liderin (yani İsmet İnönü'nün) işaretini sabırsızlıkla beklemektedir”(2).

Yön dergisinin meşrulaştırmaya çalıştığı olguların başında toplumda iktidarın elitist bir zümre tarafından alınması gelmektedir. Yöne göre Türkiye’de toplumun sınıfsal yapısı ele alındığında bu iktidarı alabilecek tek güç ordu ve sivil bürokrasyıdır. O dönem sınıf mücadelesini yükselten, gelecekte yaşanacak patlamaların haberini adım adım vermeye başlayan işçi sınıfı Yön’ün stratejisi içerisinde ancak bir süs olabilirdi. Programında sınıf savaşımının reddini Kemalizm’in “halkçılık” ilkesinin bir ürünü “kaynaşmış, sınıfsız, imtiyazsız bir kitleyiz” sloganlarıyla somutlayan Yön hareketi, bu kaynaşmış kitle içerisinde işçilere ancak bir subayın arkasında yer veriyordu. Bu anlamda Yön’ün çizdiği ideolojik perspektife göre sosyalizmden, işçi sınıfının haklarından yola çıkmak, o aşamada “devrimci” yegane güç olarak görülen seçkin asker-sivil tabakadan oluşan milli cepheyi dağıtmak anlamına geliyordu. Ancak şunu da belirtmek gerekir: 1960’ların başında yükselen sınıf hareketi ve özellikle Saraçhane mitingi sonrası Yön de işçi sınıfının politik bir özne olarak toplumdaki yerini alacağına farkına varmıştı. TİP’in sosyalist aydınlara kapısını açmasıyla birlikte güçlenmesi ve oluşan hareketliliğin örgütlenme sorununa verimli bir çözüm sunması Yön çevresini bir parti kurma çabalarına sürükledi. Özellikle Türk-İş’le birlikte yapılan işbirliğiyle örgütlenmeye çalışılan Çalışanlar Partisi’ne TİP’e alternatif oluşturması açısından da özel bir önem atfedilmekteydi. Fakat bu çabaların işçi sınıfını politikanın asıl öznesi haline getirmek niyetiyle harcadığını sanmak safdillik olacaktır. Asıl amaç Yön’ün cuntacı perspektifine

toplumsal bir taban oluşturmaktan ve “oluşan hareketlilikten nasıl pay kaparım” uyanıklığından başka bir şey değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Yön’ün tasarladığı iktidar anlayışı, Ortadoğu’da SSCB tarafından bol keseden “sosyalizm” payesi dağıtılmış Baasçı rejimlerin Türkiye versiyonuydu. Fakat, gelecek, Yöncülerin istediği gibi şekillenmedi ve yayına devam ettiği ilk beş yıllık süreçte girilen iki askeri darbenin bertaraf edilmesi, TİP’in 1965 seçimlerindeki başarısı ve sol üzerinde kazandığı otorite ve yine aynı seçimlerde 1960 yılında süngüyle gidenlerin AP bünyesinde tekrar iktidara yerleşmesi Yön’ün stratejisinin hayatta pek de karşılık bulamayacağını anlaşılmaya neden oldu.

1965 Seçimleri ve TİP’in Parlamentarizme Saplanması

Türkiye’de örgütlülüğün gelişimi 60’lı yıllarda devrimci bir ideolojiyle birleştirilememiştir. Lenin, devrimci teori olmadan devrimci bir pratiğin hayata geçirilemeyeceğini ifade ediyordu. Bu sözü kanıtlarcasına, 60’ların siyasal atmosferinde yaratılan ve proleter devrimci bir ideolojik çizgiye sahip olmayan örgütler, reformizmden küçük burjuva radikalizmine kadar pek çok yöne doğru savrulmuştu. Yön gibi yukardan devrim hayalleriyle süslenen küçük burjuva anlayıştan tutun da TİP’in parlamentarizmi ve bunun neden olduğu yasal pasifizmine kadar pek çok hastalık devrimci yükselişin önünde bir set oluşturmuştu. Durum TİP açısından ele alındığında, karşımıza partinin 1960’ların sonlarına doğru yükselen kitle radikalizmi karşısında gözden

düşüşünün ayrıntıları çıkmaktadır. 1965 yılında seçimlere hazırlanırken TİP içerisinde “bağımsızlık, demokrasi ve sosyal adalet” temelinde CHP ile bir koalisyon oluşturulmasını hedefleyenler bulunuyordu. Yapılan seçimlerde alınan %3'lük oy meclise 16 milletvekilinin girmesini sağladı. Bu Türkiye Cumhuriyeti'nin 40 yıllık tarihi ele alındığında işçi sınıfı açısından da önemli bir aşama oldu. Ayrıca TİP, Kürt aydınları tarafından ulusal özlemlerinin dile getirileceği bir platform olarak görülüyordu. Türkiye'de ilk defa kendisine sosyalist diyen bir parti meclis kürsüsünden seslenme olanağını yakalıyordu. Fakat herkes açısından durumun bu kadar toz pembe olduğu söylenemez. Seçimlerden çok önce parlamenter yollarla iktidar hedefleyen parti liderlerinde bir hayal kırıklığı söz konusudur. 1965 seçimleri TİP için parlamentarizm bataklığına sürüklenişin hızlandırıcısı oldu. Parti kadrolarında gelecek seçimler konusunda hala ümit bulunmaktaydı ve Mehmet Ali Aybar tarafından ortaya atılan 1969 genel seçimlerinde başa güreşecekleri iddiası parti politikasının nasıl şekillendirileceğinin ipuçlarını veriyordu. TİP bu dönemden itibaren siyasal perspektifini ve faaliyetlerini dört yıllık seçimlere göre belirleyen bir parti konumuna geldi. Meclise girdikten itibaren her ne kadar sosyalist devrim gibi kavramlar dillendirilse de parti parlamenter stratejiyi tek mücadele alanı olarak belirleyerek radikal hareketliliklerden köşe bucak kaçınmaya başladı.

TİP'in parlamentarist tutumu ve geleceğini bunun üzerine kurması, parti politikalarının toplumsal alanda

pragmatik bir şekilde kurulmasına neden oldu. Oy kaygısı, 1965 seçimlerinde elde ettikleri konumu koruma güdüsü ve en önemlisi partinin gençlikten işçilere kadar tüm kadrolarının bu politika etrafında yönlendirilmesi; partinin kuruluşunda temel aldığı sosyal sınıflardan iyice uzaklaşmasına neden oldu. Bu yönde atılan adımlardan birisi de o dönem Türkiye'sinde oy deposu olarak görülen köylülüğe ulaşma gayretidir. Özellikle yığınlar halinde mücadeleye katılan genç kuşak köy çalışmalarında aktif bir şekilde kullanıldı.

Kendisine sosyalist payesi yapıştıran bir partinin iktidarı parlamenter yollarla fethetmeyi bir hedef olarak önüne koyması Soğuk Savaş atmosferinde oldukça kaygan bir zemini de beraberinde getirmektedir. Türkiye gibi devlet geleneğinin ceberrutluğunun tarihsel olarak da kanıtlandığı bir ülkede ve özellikle Soğuk Savaş'ta reformist parlamenterist çizgiyle iktidarı alma amacı güden hareketlerin kılıçtan geçirildiği bir dönemde TİP'in hayalleri gerçekçi olmaktan bir hayli uzaklaşmaktadır. Parti kadroları 1965 seçimlerinde %3 oy alan, sonraki senato seçimlerinde bunun gerisine düşen bir sonuç karşısında parlamenterizm çıkmazıyla başbaşa kaldı. Bu durum ülke içi ve uluslararası koşullara bağlı olarak mücadele dalgasını yükselten ve radikalliği 1968'le birlikte tavana vuracak olan toplumsal muhalefetten etkilenen parti tabanının TİP'in geleceği konusunda şüphelerini artırdı. Ayrıca parti yönetiminin, o dönem yoğunlaşan baskılara ve olası bir kapatılma ihtimaline karşı oluşan radikalliği soğurmaya çalışması ve katı bir yasallığı

dayatması parti saflarında özellikle gençlik kanadında kitlesel çözümleri hızlandırıcı bir etki yaratacaktı.

Sosyalist Harekette Çatışma Dönemi

TİP'in 1966 yılında yapılacak genel kuruluna giden süreç, partide savaş çanlarının daha yüksek sesle çalmasını ve parti içi muhalefetin parti çizgisiyle aralarına daha keskin sınırlar koymasını beraberinde getirdi. Özellikle, Doğan Avcıoğlu TİP'e yönelik eleştirilerinin dozunu giderek artırıyordu. Parti içerisinde de Avcıoğlu'nu Mihri Belli gibi eski TKP'liler takip ediyordu. Bu noktada Mihri Belli'ye ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Mihri Belli bu dönemde parti içerisindeki taraftar kitlesini artırarak yeni bir siyasal çizginin öncülüğünü yapmaya başladı. TİP'in parlamentarist tutumunun karşısına Milli Demokratik Devrim tezini ortaya atarak bir anlamda gelecekte oluşması muhtemel yeni bir ordu darbesinin ideolojisini üretiyordu. İçerik açısından bakıldığında Yön'ün siyasal çizgisini aşmayan MDD tezi, sonraki yıllarda TİP'in pasifizminden kopan genç kuşak için bir alternatif haline gelecekti.

1960'lı yılların başlarında örgütsel ayrımların çok farkedilmemesinin yarattığı toz pembe hava dağıldıkça tartışmaların içerik ve üslubu sertleşmeye başladı. Tartışmaların ana başlıklarını iktidar perspektifi, sınıfların konumlandırılması ve mücadele yöntemi oluşturuyordu. Kaderini sol darbeye bağlayan Doğan Avcıoğlu ve Mihri Belli önderliğindeki kesim için TİP, ordu eliyle yapılacak milli bir "devrim" in siyasal organı hüviyetine

İşçi sınıfının radikalizmi salt ekonomik eylemlerle belirlenen niceliksel bir sıçramaya tekabül etmiyordu. İşçi sınıfının politik anlamda ne kadar radikalleştiğinin en önemli göstergesi 60'ların finali anlamına gelen **15-16 Haziran** eylemleridir.

Kendisine sosyalist payesi yapıştıran bir partinin iktidarı parlamenter yollarla fethetmeyi bir hedef olarak önüne koyması Soğuk Savaş atmosferinde oldukça kaygan bir zemini de beraberinde getirmektedir. Türkiye gibi devlet geleneğinin ceberrutluğunun tarihsel olarak da kanıtlandığı bir ülkede ve özellikle Soğuk Savaş'ta reformist parlamenterist çizgiyle iktidarı alma amacı güden hareketlerin kılıçtan geçirildiği bir dönemde TİP'in hayalleri gerçekçi olmaktan bir hayli uzaklaşmaktadır. **Parti kadroları 1965 seçimlerinde %3 oy alan, sonraki senato seçimlerinde bunun gerisine düşen bir sonuç karşısında parlamenterizm çıkmazıyla başbaşa kaldı.**

büründüğü sürece faydalıydı; toplumun alt katmanlarının haklarını ele alan, “sosyalizm” mücadelesiyle “anti-emperyalist” mücadeleyi bir tutan söylemleri kullandığı zaman değil.

Doğan Avcıoğlu ve takipçilerinin aşamalı devrim anlayışına göre öncelikli sorun Türkiye'nin emperyalizme olan bağının koparılmasıydı ve bunun asıl öznesi, işçi sınıfının iktidarı alma gücünün bulunmadığı bir ortamda zinde güçler (ordu, aydınlar ve sivil bürokrasi) olacaktır. Başlatılan bu saldırıya karşı TİP yönetiminin cevabı uzun bir sessizlik oldu. Teori konusuna kurulduğundan beri kısır bir parti programı dışında sistemli katkı sunmayan, sosyalizmle yeni yeni tanışan ve kendi bünyesinde mücadeleye atılan kitleleri bu konuda aç bırakan önderler, aslında kendi teorik yetersizlikleriyle ve özgüvensizlikleriyle baş başa kalmışlardı. Bu durum parti liderliğine yönelik yıpratıcı eleştirilerden etkilenen tabandaki huzursuzlukları artırıyordu. TİP'in önder kadroları, yaşanan tartışmaların sonucu oluşan teoriye yönelimi ucuz demagojilerle kırmaya çalıştılar. Aybar, parti içerisinde teori tartışmalarının körüklenmesini, o dönem sol yayıncılığın gelişimini TİP'i parçalamak için Amerika'nın kurduğu bir tezgah olarak lanse etti. Bu türden demagojik söylemler, tartışmaların alevlendiği ortamda lider kadro tarafından sık sık dillendirildi. Fakat bürokratik engellemeler, partinin alt kadrolarının teori konusunda açlığını gidermek için birikime yönelmesine engel olamadı ve bu birikim sonucunda parti içerisindeki farklı perspektiflerin ortaya çıkışı hızlandı. TİP yönetimi ise bu süreçte oluşan parti içi muhalefeti sıkı disiplin tedbirleriyle bastırmaya

yöneldi. Böylece parti içerisinde hiyerarşi, mutlak bir hale sokularak parti işleyişinde hantal bir bürokrasinin oluşumunun önü açıldı.

Burada yükselen gençlik hareketine ayrı bir paragraf açmak gerekmektedir. Çünkü polemiklerin şiddetlenerek artması ve yükselen gençlik hareketini örgütlenme kaygısı gelecekteki yaşanacak ayrımlarda gençliğin önemini artıracaktır. 68 döneminde işçi sınıfının yanı sıra öğrenci gençliğin yükselen eylemliliği toplumsal mücadeleleri zirve noktasına taşıdı. 1968 yılına gelirken üniversite kökenli öğrenci gençlik hareketi toplumsal mücadelelere büyük bir ivme kazandırmıştı. Uluslararası arenada süregiden emperyalist savaşlar ve antiemperyalist mücadelenin yükselişi, 60'lı yıllara damgasını vuran Che Guevara ve Latin Amerika kökenli gerilla hareketleri, gençlik üzerinde muazzam etkiler yaratmıştı. Bu potansiyeli değerlendirme kaygısı gençlik üzerinde örgütlenme çabalarını artırdı. Bu yönde ciddi atılımlardan biri TİP'ten geldi ve Fikir Kulüpleri Federasyonu kuruldu. FKF'nin ilk büyük eylemi bu dönemde gerçekleşti ve 1967 yılında 6. Filo'nun İstanbul'a gelişine yönelik on bin kişilik bir eylem örgütledi. Öğrenciler, gençlik eylemlerinin yanısıra TİP'in parlamentarist stratejisinin temel dayanağı olarak gösterilen köylülere yönelik çalışmaları da örgütlediler. FKF bünyesinde örgütlenen öğrenciler, 1967-1968 yılları arasında her ne kadar aktif bir çalışma içerisine girmişlerse de bu aktiflik TİP yönetiminin çizdiği sınırların içerisine sıkışıp kalacak ve FKF, TİP'in "sorunlu" bir müttefiği haline gelecekti.

Öte yandan TİP'e yöneltilen eleştirilerden birisi var ki bu da partinin 60'ların sonlarında gençlik hareketi içerisinde neden hızla sönümlendiğinin yanıtı gibidir. Doğan Avcıoğlu ve Mihri Belli, parti yönetimini, burjuvazi cephesinden TİP'e ve genel olarak sol harekete yöneltilen saldırılar karşısında pasifist davranmakla suçlar. Gerçekten de bu haklı bir eleştiridir. Özellikle militan gençlik hareketinin tavan yaptığı 60'ların son döneminde TİP yönetimi gençlik hareketinin önüne set çekmeye çalışmaktadır. Bunu da ülkede radikal hareketlenmelerin faşizme yol açabileceği senaryolarını üretmek meşrulaştırmaya çalıştılar. Ayrıca TİP'in gençliğe öneremediği tek faaliyet alanı, dört yılda bir genel seçimlere hazırlık çalışmalarıyla sınırlandırılmıştı. Ne var ki gençlik hareketinin artan radikalliği TİP'in bu bürokratik kabuğunu parçalayıp attı.

Bir süre sonra yöneltilen eleştirilere cevap vermek kaçınılmaz hale geldiğinde ise TİP yönetimi, yarım ağız bir karşılık verdi. Bu cevaplarda bir yanda yasal olmayan, parlamento dışı yollardan iktidara gelme biçimi şiddetle reddedilirken, TİP'in çizdiği parlamentarist stratejinin, sosyalist ve antiemperyalist mücadelelerin gerekliliklerini aynı anda karşılayacağı söylenmekteydi. TİP'in parçalanışını asıl hızlandıransa TİP içinde faaliyet yürüten, Mihri Belli gibi eski TKP'lilerin TİP'e muhalefet ederek geleceğin Milli Demokratik Devrim çizgisini şekillendiren tartışmaları oldu. 1967 yılında Yön dergisinin faaliyetini durdurmasının ardından Mihri Belli, İlhan Selçuk önderliğindeki grup Türk Solu dergisini çıkarmaya ve MDD

stratejisini geniş bir gençlik kesimini arkalarına alarak uygulamaya başladılar.

DİSK'in Kuruluşu ve Sınıf Hareketi

1966 yılında Paşabahçe Grevi sınıf mücadelesi açısından önemli sonuçlar doğurdu. 1964 yılından itibaren AP eğilimli sendikacıların etkin konuma gelmesi sonucunda Türk-İş, grev hareketlerini desteklemeyen hatta engelleyen tutumlar sergilemeye başladı. Bu tutuma karşı muhalefet bayrağını açan sendikalar, Türk-İş'in Paşabahçe grevi konusundaki tutumu üzerine ipleri koparma noktasına geldiler. Zaten uzun süredir TİP eğilimli sendikacıların üzerinde yoğunlaştıkları bir proje olan sol bir sendikal federasyon kurma fikri, Türk-İş'ten kopan Maden-İş, Basın-İş ve Lastik-İş öncülüğünde 13 Şubat 1967'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu kurması ile yaşama geçti. DİSK, 1960'larda radikalleşen işçi hareketinin bir meyvesi olarak dünyaya geldi ve DİSK'le birlikte sınıf mücadelesi yeni bir devreye girdi. Militan işçiler DİSK çatısı altında patronların korkulu rüyası olurken düzenin ve patronların payandası olan Türk-İş bürokrasisi de bu durumdan oldukça rahatsız olan unsurların başında geliyordu. Bürokratik zorluklar ve engellemeler nedeniyle DİSK'e üye olamayan işçiler de DİSK'e karşı büyük bir sempati besliyorlardı.

Bütün bunlar DİSK'i ve militan işçi sınıfı mücadelesini düzenin hedefi haline getirecekti. İşçi sınıfının radikalizmi salt ekonomik eylemlerle belirlenen niceliksel bir sıçramaya tekabül etmiyordu. İşçi sınıfının politik anlamda ne kadar radikalleştiğinin en önemli

göstergesi 60'ların finali anlamına gelen 15-16 Haziran eylemleridir. 15-16 Haziran direnişi açık bir ayaklanmaya evrilme aşamasındayken politik perspektif yoksunluğu, proleter devrimci unsurların eksikliği ve DİSK bürokrasisinin olayların baskısına dayanamayıp hareketi baltalayıcı bir role soyunmasıyla sona erdi. Eylemlere öncülük eden binlerce işçinin işten çıkarılması ve kara listelere alınarak bir daha iş bulamayacak duruma gelmesi işçi sınıfı mücadelesi açısından büyük bir kayıptı ama yine de 15-16 Haziran direnişinin somut kazanımı DİSK'in kapatılmasını engellemek oldu ki bu da 1970'lere bırakılan önemli bir mirastı. 15-16 Haziran direnişi bir kendiliğinden işçi kalkışması olarak 60'larda (ve daha sonra da 70'lerde) Türkiye solunun temel tıkanıklığını ortaya koyması bakımından önemlidir. TİP'in genel parlamentarist eğilimleri zaten gençlik tarafından aşılmıştı. Diğer taraftan gençlik eylemleri sınıf perspektifinden çok uzakta, MDD çizgisinin yönlendiriciliğinde ilk önce Kemalizm ve sol cunta tezlerinin, daha sonraysa maceracılığın etkisi altında geliyecekti. Stalinizmin genel çizgisini kabullenmiş olan gençlik mücadelesinin yaratacağı örgütler bir yandan kendi içinde düzenli olarak bölünürken diğer yandan da 15-16 Haziran'dan gerekli sonuçları çıkarmayarak 70'lerin sınıf mücadelesinin tıkanıklığını da belirleyeceklerdi.

1. Avcıoğlu, Doğan, "Rejim Buhranı", YÖN, Sayı: 10, 21 Şubat 1962.

2. Avcıoğlu, Doğan, a.g.e.

TÜRKİYE DEVRİMCİ GELENEĞİ - II

EMRE GÜNTEKİN

Türkiye devrimci hareketinin ideolojik geleneğinin oluşumunda iki önemli dönem vardır: Bunlardan her açıdan ikincisini besleyecek olan ilki, TKP geleneği; ikincisi ise 68 gençlik hareketi içerisinde şekillenen örgüt geleneğidir. Önceki yazıda, 27 Mayıs sonrası ortaya çıkan ilk sol örgütlenmelerin politik hattının, TKP'nin Kemalist, sınıf işbirlikçi politikalarının bir devamı olduğunu vurgulamış ve 68 gençlik hareketinin bu gelenek içerisinde politik olarak şekillenişini incelemiştik. Bugünün Türkiye sol hareketi ise bu geleneğin köklü bir eleştirisini yapmak bir yana, en ileri durumda sadece Kürt sorununda kısmi bir eleştirelilik geliştiren bir yaklaşımın ötesine gidememiştir. Devrimci Marksistler, 68 hareketinden kalan mirası, köklü bir eleştirisini yaparak, doğrularını yanlışlarından ayırarak sahiplenmelidirler. Bu yazının amacı, bu yönelimle 68 hareketini eleştirel bir gözle ele almak olacaktır.

1968'e Gelinirken

1968 yılına gelindiğinde DİSK'le ifadesini bulan bir örgütsel atılım gerçekleştiren işçi sınıfı, yeni patlamalar yaratabilecek potansiyeli mücadelesiyle ortaya koyuyordu. Ayrıca işçi sınıfının 60'ların başından beri yükselttiği mücadelenin açtığı kanallardan ve dünyada yükselen gençlik hareketinin deneyimlerinden beslenen öğrenci gençlik de toplumsal muhalefetin önemli bir öznesi haline geliyordu. Siyasal eğitimini TİP'in içinde alan gençlik, bu ilk aşamadan sonra mücadelede kendi yöntemlerini ön plana çıkarıyor ve TİP'in parlamentocu pasifizminden sıyrılmaya girişiyordu. Kısacası, Türkiye solu 60'ların son yıllarında, sonraki birkaç on yıla damgasını vuracak örgütsel ve ideolojik atımların yaşandığı bir mayalanma dönemine giriyordu.

Bu durum devrimci hareketin örgütsel yapısında da kendisini kısa zamanda hissettirdi. Gençliğin, mücadelesi boyunca TİP reformizmini ve parlamentarizmini aştığını söylemiştik. Bu, gençlik hareketinin gelişiminin doğal bir sonucu olarak ortaya çıktı. TİP, mücadele yöntemini dört yılda bir yapılan seçimlere indirgeyen ve faşizme zemin hazırladığı gerekçesiyle gençliğin radikal eylemlerini eleştiren parlamentarist-pasifist çizgisini FKF'ye de egemen kılmaya çalışıyordu. Gençlik hareketinin geniş kesimleri ise TİP'i devletin ve faşistlerin devrimcilere yönelik başlattığı saldırılara göz yummakla suçluyordu. Bu durum, FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) içerisindeki hoşnutsuzluğun artmasına ve TİP'ten büyük kopuşlara neden oldu. 1968 yılında FKF yönetimine gelen

Doğu Perinçek ve çevresinin başlangıçta TİP safında yer aldığını belirtmesine karşın sonradan Milli Demokratik Devrim (MDD) saflarına yönelmesi TİP'in elindeki gençlik örgütlenmesinin hakimiyetini kaybetmesiyle sonuçlandı.

Ayrıca bu dönemde gençliğin, TİP'e karşı muhalefeti sertleştiren MDD saflarında mücadeleye katılması, tesadüften öte MDD liderliğinin kurnazlığının bir ürünüdür. Mihri Belli önderliğinde MDD içerisinde toplanan eski TKP geleneğinin temsilcileri, gençlik hareketinin radikalleşen çizgisine pratik alanda ket vurmanın, kendilerini TİP gibi mücadeleden tecrite sürükleyeceğinin farkındaydılar. Özellikle 68 yılında gelişen emperyalizm karşıtı hareket içerisinde MDD kadroları mücadelenin eylemsellik bakımından en radikal kesimini oluştururlar. Fakat MDD'nin eylem anında ortaya koyduğu radikalizme, ideolojik çizginin Kemalizmden ve Stalinizmin aşamalı devrim gibi teorik argümanlarından beslenmesi nedeniyle düzen sınırlarını aşabilen siyasal perspektif eşlik edemedi. Özellikle Mihri Belli TKP geçmişinden bu yana egemen sınıfların sivil-askeri bürokrasi kanadının kuyruğundan ayrılmayan çizgisini 68 öğrenci hareketi içerisinde de fazlasıyla hissettirdi. 60'lar boyunca Yön ve MDD çizgisinin temel amacı olan "ilerici" ordu darbesine örgütsel bir zemin hazırlamak amacıyla 1968 yılında Mihri Belli'nin çağrısını yaptığı "Devrimci Güçbirliği" (Dev-Güç) Kemalist yapılanmalarla ittifak temelinde hayata geçirildi. Ne var ki, Dev-Güç'ün içerisinde hakimiyeti ele geçiren 27 Mayısçılar hedefi AP hükümetiyle sınırlayarak, gençliği

sistem karşıtı mücadeleden koparmaya çalıştı. Ayrıca bu kesimlerin sosyalizm, komünizm gibi kavramlara saldırmaları, gençliği onlardan uzaklaştıran bir başka etken oldu. Bu kopuşlar, mücadele içerisinde sivrilecek gençlik önderlerinin yeni örgütsel girişimlerine zemin hazırladı: İlk kez bu süreçte İstanbul'da örgütlenmeye başlayan Deniz Gezmiş ve Cihan Alptekin önderliğindeki gençlik grubu Devrimci Öğrenci Birliği, gençliğin sempatisini kazanmayı başardı.

Mayıs 1968

1968 yılının Mayıs ayı tüm dünyada sınıf mücadelesi ve gençlik hareketi için bir dönüm noktası oldu. Özellikle dünya gençlik mücadelesinin kalbi haline gelen Fransa'da yaşanan üniversite işgalleri pek çok yönüyle Türkiye'de de üniversite gençliğinin ilgisini uyandırdı. Çok geçmeden bu ilgi somut karşılığını İstanbul Üniversitesi'nin işgaliyle buldu. 12 Haziran'da başlayan işgalle birlikte Türkiye'de öğrenci gençlik, ilk kez kendi özaylemlilikleri ve özörgütüllükleriyle mücadele sahnesine çıkıyordu. İşgal içerisinde kurulan işgal komiteleri gibi tabandan gelen öğrenci hareketine dayanan yapılar, gençlik üzerindeki TMGT (Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı), MTTB (Milli Türk Talebe Birliği) gibi sağcı-devletçi anlayışının ürünü olan bürokratik yapıları paramparça etti ve inisiyatifin aşağıdan yukarıya örgütlendiği yapıların önünü açtı. FKF'nin de bu eylemlere aktif destek sunması, boykot ve işgallerin diğer üniversitelere sıçramasını sağladı.

Temmuz ayına gelindiğinde ise mücadele artık kampüs duvarlarını aşip sokaklara

6. Filo eylemleriyle tavan yapan kitlelilik karşısında egemenlerin yanıtı sertleşince 1968 yazının bilançosu yüzlerce öğrencinin tutuklanması, yaralanması ve iki öğrencinin ölümü oldu. Fakat, **eylemlerde ortaya konulan radikalizmin devrimci bir siyasal perspektifle yürütüldüğünü söylemek imkansızdır.** Emperyalizm karşıtlığı temelde ABD karşıtlığından ibaret bırakılmıştı.

1968 yılına gelindiğinde DİSK'le ifadesini bulan bir örgütsel atılım gerçekleştiren **işçi sınıfı, yeni patlamalar yaratabilecek potansiyeli mücadelesiyle ortaya koyuyordu**. Ayrıca işçi sınıfının 60'ların başından beri yükselttiği mücadelenin açtığı kanallardan ve dünyada yükselen gençlik hareketinin deneyimlerinden beslenen öğrenci gençlik de toplumsal muhalefetin önemli bir öznesi haline geliyordu.

taşacaktı. 1968 yılının Türkiye devrimci mücadele tarihinde simgeleşmesine neden olaylardan biri olan 6. Filo'ya karşı düzenlenen eylem, gençliğin emperyalizme karşı biriken öfkesinin bir dışavurumu oldu. 17 Temmuz'da başlatılan eylemlere yapılan polis saldırıları, faşistlerin ve İslamcılarının gençlik mücadelesini frenlemek için sokağa salınmaları, tutuklamalar ve Vedat Demircioğlu'nun yurt camından aşağı atılarak öldürülmesi bu öfkeyi pekiştirdi. Ayrıca sol içerisindeki anlayış farklılıkları kendini çok net bir şekilde gösteriyordu. Örneğin, 6. Filo eylemlerinde TİP'li gençlerin ABD askerlerine saldıran kitleyi durdurmak için barikat kurması, bu derin farklılığın derinliğinin bir göstergesidir.

6. Filo eylemleriyle tavan yapan kitlesellik karşısında egemenlerin yanıtı sertleşince 1968 yazının bilançosu yüzlerce öğrencinin tutuklanması, yaralanması ve iki öğrencinin ölümü oldu. Fakat, eylemlerde ortaya konulan radikalizmin devrimci bir siyasal perspektifle yürütüldüğünü söylemek imkansızdır. Emperyalizm karşıtlığı temelde ABD karşıtlığından ibaret bırakılmıştır. Mihri Belli'nin bu sözleri emperyalizm karşıtlığının ne denli sığlaştırıldığı ve sonunda nasıl milliyetçi söylemlere bağlandığının bir göstergesidir: “Bugün Rusya'yı yöneten Lenin'in kurduğu parti değil de Romanov hanedanından bir çar olsaydı bile gene de Amerikan üslerinden arınmış bağımsız bir Türkiye'yi gerçekleştirme amacını güden her Türk yurtseveri, Amerika ile Rusya arasındaki çelişkiden kendi milli çıkarına açısından yararlanma gereği duyardı”(1).

6. Filo eylemlerinde ortaya konulan emperyalizm karşıtlığı da benzer şekilde zeminini daha çok milliyetçilik ve ulusalcı bakış açısında bulmuştur. **Türk Radikal Solu Üzerine** yazımızda belirtildiği gibi “6. Filo o dönem Akdenizde Türkiye ile Kıbrıs arasında nöbet bekleyerek Türkiye donanmasının Kıbrıs’a olan saldırısını engelliyordu. Bilindiği üzere o dönem Kıbrıs’ta düşük yoğunluklu bir etnik çatışma yaşanıyor ve Türk Ordusu Kıbrıs’a müdahalede bulunmak istiyordu. Dolayısıyla bu müdahaleyi engelleyen 6. Filo’ya karşı milliyetçi bir toplumsal öfke birikiyordu. Kaldı ki 6. Filo karşıtı kampanyada İstiklal Marşı ve Türk bayrağı değişmez objeydi. Altı sene sonraysa Türk ordusu Kıbrıs’ı işgal etmiş ve Türk solu bir bütün olarak işgali desteklemişti.” Dönemin siyasal örgütlülüklerinin ise bu bakışı değiştirmeye muktedir oldukları söylenemez. Aksine polislerin ve faşistlerin eylemlere yönelik başlattığı saldırılarda askerlerin araya girerek engelleyici tutum almaları, MDD saflarından yükselen “sol cunta”, ordunun ilericiliği söylemlerinin bir ispatı olarak öne sürülmüştü. Ayrıca anti-emperyalist mücadelenin bir kılavuzu olarak öne sürülen Kemalizmin etkisi, “Ordu Gençlik El Ele Tam Bağımsız Türkiye” gibi sloganlarla ve Harbiye Marşlarıyla daha da kökleştirilmişti.

Türkiye Solu Gözünü Dünyaya Dikiyor

Türkiye sol hareketi 60’lı yıllar boyunca yükselen mücadele içerisinde uluslararası deneyimlerin etkilerini fazlasıyla hissetti. 1960’ların başında Küba Devrimi’nin, Che Guevara’nın

dünya devrimi için mücadelesinin, anti-emperyalist mücadelelerin ve ulusal kurtuluş hareketlerinin gençlik üzerindeki etkilerini başından beri vurgulamıştı. Uluslararası sınıf mücadelesini kendi çıkarları doğrultusunda kullanan SSCB ve onun elçilikleri gibi çalışan komünist partilerin itibarı özellikle gençlik hareketi içerisinde zayıflamıştı. Ayrıca dünyada yaşanan gelişmeler Türkiye solu için SSCB konusunda bir turnusol kağıdı olmaya devam etti. Bu noktada en önemli olay Çekoslovakya’ya yapılan SSCB müdahalesi oldu. Tarihe “Prag Baharı” olarak geçen bu olay beraberinde yoğun tartışmaları getirdi. Özellikle, deneyimli eski kuşak, kendisine kulak kesilen gençliğe tatmin edici cevaplar bulmak zorundaydılar. Bu tartışmada genel olarak iki argüman ortaya çıktı: Aybar gibi klasik Stalinist önderliğin pratik ve ideolojik anlayışına pek uymayan kanat, SSCB’nin müdahalesini ulusların kaderlerini tayin hakkı ilkesini ihlal eden bir hareket olarak gördüler ve karşısında konumlandılar. Fakat bu muhalefet kesinlikle sosyalist değerlere bağlılığın bir sonucu olarak ortaya çıkmadı. Aksine, bu kadrolar sosyalizmle özdeşleştirdikleri Stalinizme karşı muhalefeti Ekim Devrimi’nin yarattığı Bolşevik geleneği, proletarya enternasyonalizmini ve sosyalist dünya devrimini karalamaya kadar vardırıyorlardı. Yerine ise tamamen milliyetçilikten ve devrimciliğin reddinden beslenen bir “güleryüzlü sosyalizm” edebiyatı alıyordu. Bunu Aybar’ın kullandığı dilde rahatlıkla görebiliriz: “Yeni bağımsızlıklarına kavuşan milletler, sosyalizm yolunu hiçbir vesait kabul etmeden kendi güçleri

ile araştırıyorlar ve buluyorlar. Herhalde biz TİP'liler Türkiye sosyalizmini kendi anlayış çerçevesimiz içerisinde, kendi gücümüzle, yani emekçi halkımızla el ele omuz omuza gerçekleştireceğiz... Sosyalizm önce milli ve insancıl anlamda milliyetçi bir harekettir”(2). Aybar'ın bu tutumu, TİP içerisindeki Moskova yanlısı kanatla olan ayrılığın derinleşmesine de neden oldu. Behice Boran-Sadun Aren liderliği açıktan SSCB'nin müdahalesini onaylayan bir tutum takındılar. Öte yandan MDD hareketi de SSCB'den yana tavır belirleyerek, Çekoslovakya'daki gelişmelerin antikomünist kampın ekmeğine yağ sürdüğü söylemine sarıldı. Ne var ki, o güne kadar ulusal bağımsızlık gibi bir söylemi şiar edinen MDD hareketinin SSCB'den yana tavır alması gençliğin kafasındaki karışıklıkları artırdı. Gençlik hareketinin müdahalenin hemen ardından SSCB büyükelçiliğine siyah çelenk bırakması, ayrıca 6. Filo'nun Türkiye üzerindeki amaçlarıyla SSCB'nin Çekoslovakya'ya müdahalesini aynı kefeye koyması bunun bir göstergesidir.

Ayrıca uluslararası arenada gençlik hareketinin SSCB ve onun elçiliği konumundaki bürokratik komünist partisi geleneğini reddedişini vurgulamak önemlidir. Öyle ki, Rusya'da yaşanan karşı-devrim sürecinden itibaren sınıf işbirlikçi politikaların birer aracı haline getirilmiş olan komünist partiler, 68 sürecinde açıktan düzenden yana tavır aldılar ve gençliğin mücadelesini baltaladılar. Dünyada çarpıcı örneklerinin bulunduğu bu durum o dönemde Türkiye'de açıktan SSCB uydusu gibi çalışan bir örgütün bulunmaması nedeniyle tam olarak

gözlemlenemedi. Fakat TİP saflarında yaşanan çözülüşü buna dayandırabiliriz. Gençlik hareketi; mücadelesini düzen içiliğe hapseden, dünyadan ilham aldığı örneklerle bağdaşmayan pasifist parlamentarist çizgiyi yıkıp geçti ve TİP'in bürokratik hegemonyasının karşısında konumlandı. Tabii ki, bu durum sihirli bir değneğin dokunuşuyla değil uluslararası hareketliliğin bir ürünü olarak ortaya çıktı. Küba Devrimi, Vietnam Savaşı, Avrupa'yı sallayan gençlik hareketi gençliğin önüne yeni deneyimler çıkardı. Ayrıca, 60'ların sonu itibarıyla SSCB'ye karşı kendi hegemonya projelerini ortaya koyan Mao önderliğindeki Çin'in yarattığı deneyim, gerillacılık, halk savaşı gibi kavramlarla gençliğin sempatisini kazandı. Gençlik ilhamını radikalizmine verebileceği hiçbir cevap kalmamış bürokratlardan değil; Carlos Mariguella, Che Guevara gibi gerilla önderlerinden alıyordu. Gençlik hareketi her ne kadar SSCB'ye karşı cephe almış olsa da bu eleştiri devrimci Marksist bir perspektifle yapılmadığı ve sorun SSCB'nin başındaki “revizyonist lider”lerden kaynaklanıyormuş gibi algılandığı için gençlik hareketinin yöneldiği ideolojik perspektif yine Türkiye'ye has Stalinizm-Kemalizm karışımı bir siyasi hat oldu. Türkiye'de MDD saflarına doğru oluşan yığılma bunun bir örneğidir. TİP'le örgütsel bağlarını koparan gençlik hareketi, MDD liderliğinin pratikte faşistlerin ve AP iktidarının saldırılarına karşı izlediği mücadelecilik çizginin büyümesine kapılmış ve umutlarını işçi sınıfının devrimci mücadelesinden çok “ilerici cunta”nın başarısına bağlamış önderliğe teslim olmuştur. Gençliğin 68 sonbaharında Mustafa Kemal

Yürüyüşü gerçekleştirmesine bu nedenle şaşırılmaması gerekir.

Zaman geçtikçe düzenin gençlik hareketine yönelik bakışı da değişti. Önceleri her ne kadar polis ve faşistler işbirliğinde bir saldırılar yürütülse de zaman içerisinde daha örgütlü ve sistematik saldırı politikası izlenmeye başlandı. Tabii ki bu politikayı tetikleyen yalnızca gençliğin mücadelesi olmadı. 60'larda mücadelenin esas öznesi olan işçi sınıfının uyanışı ve radikalleşen mücadelesi, fabrika işgalleri, grevleri sistemi sıkıştırmaya devam ediyordu. Öte yandan 1969 yılında Türkiye devrimci hareketinin gençlikle özdeşleştirilen eylemlilikleri sıkça adını duyuruyordu. Vietnam'da yaptığı işkenceler ve katliamlar nedeniyle "Vietnam kasabı" olarak tanınan Kommer'in ABD büyükelçisi sıfatıyla ODTÜ'yu ziyaret etmesi ve arabasının devrimci öğrenciler tarafından yakılması ve de 6. Filo'nun yeniden boğaza demir atması mücadelenin seyrini değiştirdi. 16 Şubat 1969'da polisin bilinçli bir şekilde 6. Filo'yu protesto etmek amacıyla düzenlenen eylemdeki bin kişilik kitleye faşistlerin ve İslamcıların saldırısına göz yummasıyla Türkiye devrimci tarihine "Kanlı Pazar" adıyla geçen olay gerçekleşti. Bu olay sonucunda TİP üyesi 2 işçi yaşamını yitirdi.

Mücadele anlayışında şiddetin daha fazla ön plana çıkması ve SSCB'nin Çekoslovakya işgali konusunda takınılan farklı tavırlar sol örgütlenmelerdeki ayrımları derinleştirdi. Özellikle Prag Baharı'ndan sonra ayırım çizgileri netleşen kanatlara sahip olan TİP, Aybar ve Boran önderliğindeki iki kutba ayrıldı. Ayrıca Deniz Gezmiş liderliğindeki

DÖB çevresinin FKF'ye katılmaları, MDD hareketinin örgüt içerisindeki hakimiyetini artırdı. Böylece TİP, elindeki yegâne gençlik örgütlenmesini siyasal rakiplerine kaptırmış oldu.

1960'ların sonlarında sermayenin küresel kapitalizmle bütünleşmesi yönünde adımlar atmasının Türkiye ekonomisi için getirdiği yük, bizzat işçilerin ve köylülerin sırtına yükleniyordu. Fakat sermayenin bu politikası her şeyden önce sınıf mücadelesinin ve buna paralel olarak gittikçe etki alanını artıran gençlik ve köylü hareketlerinin önünün kesilmesini gerektiriyordu. Bu dakikadan itibaren çanlar sermayenin dayattığı bu saldırı dalgasını kabullenmeye zorlanan emekçiler için değil, bizzat düzen sahipleri için çalmaya başladı. 1969 yılı boyunca işçilerin fabrikalarda yürüttüğü işgal ve grevler, köylülüğün toprak işgalleri ve öğrenci gençliğin mücadelesinin akademik talepleri aşarak sisteme dönük hedefler belirlemesi sermayeyi köşeye sıkıştırıyordu. Egemen sınıflar, köşeye sıkıştıkları oranda sokakta devrimcilerin hegemonyasını kırmak için faşistleri silahlandırdı ve devrimcilerin üzerine saldı. Özellikle bu dönemde devlet tarafından sokağa sürülen kontgerilla ve faşistler aracılığıyla devrimciler sokak ortasında katledilmeye başladılar. Bugün kontrgerilla tarafından gerçekleştirildiği ispatlanan Taylan Özgür cinayeti, bu dönemin en çok ses getiren katliamı oldu. MHP denetiminde kurulan ve faşistlerin eğitildiği CIA destekli komando kamplarının sayısı artırıldı. Gençlik, yükselen faşist saldırganlığa ve devletin baskısına karşı işçi sınıfı merkezli bir direnişi örgütlemek

yerine, saldırılara kendi başına karşı koyabileceğini düşünerek silahla karşılık verme fikrine sarıldı. Fakat Türkiye tarihinden de biliyoruz ki sokaklarda devrimci mücadeleyi bastırmak için kullanılan faşistlere karşı sınıf savaşı yükseltimedikçe sonuç alıcı bir antifaşist mücadele örülemez. 70’li yılların “Faşizme İhtar Yürüyüşleri” veya Yeni Çeltik maden işçilerinin faşistlere karşı yürüttüğü mücadele bu konuda önemli örneklerdir.

Bu dönem içerisinde 10 Ekim 1969’da FKE, Dev-Genç dönüşme kararı aldı. Dev-Genç kısa bir süre içinde MDD’nin etkisi altına girdi. Fakat bu etki MDD içerisindeki ayrılıkların filizlenmesini engelleyemedi. Bölünme, aslen, Aydınlik Sosyalist Dergi’yi elinde tutan Mahir Çayan ile Aydınlik başlığının üzerine “Proleter Devrimci” ekleyerek yeni bir dergi çıkaran Doğu Perinçek arasında gerçekleşti. Tartışmalarda Mahir Çayan, Doğu Perinçek grubunu işçi sınıfını önemsememekle ve Kemalistlerin kuyruğuna takılmakla suçluyordu. Doğu Perinçek ise Çayan’ı işçi sınıfını ön plana alarak Milli Cephe’yi daraltmakla suçluyordu. Bu ayrışma sonucunda Doğu Perinçek ve ekibi Dev-Genç içerisinde tasfiye edildi. Fakat, bu tartışmalarda aslanan bir şey varsa o da pratik üzerinden şekillenen ayrımların sol jargonlarla süslenerek meşrulaştırılmaya çalışılmasıdır. Doğu Perinçek zaten bugün hepimizin bildiği, her zaman için düzene sadık Doğu Perinçek’tir. Fakat bu tartışmada işçi sınıfını öne çıkaran Mahir Çayan’ın kendi pratiğinde sınıf perspektifi pek varolmamıştır.

15-16 Haziran’da gerçekleşen ve işçi

sınıfının DİSK’in kapatılmasına karşı İstanbul ve İzmit başta olmak üzere neredeyse bütün Marmara’yı tutuşturan eylemliliği gerek radikalliği, gerek kitleselliği ve gerekse işçi sınıfının örgütlenmesi açısından ciddi atılımlar sağlayan yapısıyla mücadele tarihine altın harflerle yazıldı. Bu eylemlilik hem umudunu asker-sivil bürokrat-aydın önderliğinde gerçekleşebilecek sol cunta projelerine bağlayan MDD’cilerin hem de eylemin kendiliğinden niteliğiyle devre dışı kalan ve düzenin baskıları karşısında işçi sınıfını evlerine dönmeye çağırarak onu baltalayan DİSK bürokrasisinin boyutlarını aşyordu. Özellikle MDD’cilerin “Ordu-İşçi El Ele” sloganını kitlelere attırmaya çalışması, karşısına askeri barikatları dikilen ve onlarla yoğun çatışmalara giren işçi sınıfının gözünde bir itibar taşımıyordu. Ayrıca, DİSK’li işçilerin mücadelesi sendikal haklar uğruna verilen mücadelenin boyutlarını aşarak, sömürüye ve sermayenin saldırganlığına karşıt bir nitelik kazandı. Bu durum eyleme katılan Türk-İş’li işçi sayısının DİSK’li işçilerden fazla olmasının nedenini açıklar niteliktedir. Sonuçta Türkiye’de o dönemki siyasal yapıların işçi sınıfına önderlik edebilecek bir ideolojik perspektifte olmamaları ve Bolşevik bir önderliğin yokluğu işçi sınıfının bu kendiliğinden girişiminin ileri boyutlara taşınmasını engelledi.

15-16 Haziran’da sınıf mücadelesinde yaşanan bu olağanüstü patlamanın önemli politik sonuçları oldu. Her şeyden önce sermayenin dayattığı küresel kapitalizmle bütünleşme projelerinin bu sosyal atmosfer içerisinde gerçekleştirilemeyeceği net bir

şekilde ortaya çıktı. Burjuvazi açısından parlamento fiilen etkisini yitiren bir yapı olarak duruyordu ve yeni bir askeri müdahale ayak seslerini yavaş yavaş duyuruyordu. Ancak askerden beklenti içerisinde olanlar yalnızca burjuva çevreler değildi, sol örgütlenmeler içerisinde de bu beklenti konusunda inciler dökülüyordu. Örneğin, eylem sonrası sıkıyönetimin ilanı edilmesi her ne kadar MDD tezinin bir yanını sakat bıraksa da, Mihri Belli'nin sıkıyönetimin tarafsız kalması konusundaki tavrı, Türkiye sol hareketine yön veren bir siyasal hareketin, sınıf savaşımının en basit kurallarına bile ne kadar yabancı olduğunu ortaya çıkardı. Aynı şekilde Aydınlıkçılar da bütün suçu üstüne yıktıkları AP iktidarının askeri, işçilerin karşısına çıkartarak bizzat Milli Cephe'yi parçaladığını belirttiler. 1971 yılında ufuktaki darbe iyice görünürleşti. Buna paralel olarak sol kadrolar içerisinde darbenin renginin ne olacağı konusundaki iyimserlik, 15-16 Haziran sonrası bizzat sıkıyönetim tarafından uygulanan baskı politikasına rağmen giderek artıyordu. 60'ların başından beri Yön ve MDD ile ideolojik zeminini bulan sol cunta projeleri, 15-16 Haziran'la zirve noktasına ulaşmış sınıf mücadelesine rağmen geniş kesimler tarafından mücadelenin en önemli hedefi haline getiriliyordu. Fakat, 9 Mart 1971'de ordu içerisinde 27 Mayıs'ın ilerletilmesi gerektiğini düşünen subayların cunta girişiminin hızla çözülmesi, sol cunta beklentilerini bitiren adım oldu.

12 Mart Darbesi

12 Mart darbesiyle birlikte egemen sınıflar, sınıf mücadelesini ve sol hareketi ezmek için tüm güçleriyle

harekete geçtiler. Küresel kapitalizme uyum sağlamak adına uygulanacak politikaların hayata geçirilebilmesinin ve sömürünün artırılmasının önündeki engellerin gayet farkında olan egemenler, Ziverbey Köşkü gibi işkencehaneleriyle, Kızılder'eyle Nurhak'larla, idamlarla simgeleşecek olan bir saldırı dalgası başlattılar. Fakat perşembenin gelişi çarşambadan belliyken, kimi kadrolar trajik bir şekilde cuntadan "ileri"cilik bekleyebiliyorlardı. Bir diğer trajik nokta ise cunta solcularının gözünde 9 Mart girişimiyle "ilerici"lik üniformasını giymiş Muhsin Batur ve Faruk Gürler gibi subayların 12 Mart'ta aynı kadroları ezmek için harekate katılmalarıydı. 3 günde yıkılan şey elbette ordunun sınıfsal niteliği değil, MDD'cilerin ve sol hareketin geniş kesimlerinin sınıf işbirlikçisi ideolojik hattı oldu. Yıllardır SSCB'nin uydusu konumundaki, "sosyalist" addedilen Arap milliyetçisi Baas rejimlerine öykünen bu kadrolar, Kemalizm ve Stalinizmin bileşiminde gelişen sınıf uzlaşmacı ve aşamalı devrim perspektifli ideolojik çizginin iflasını, 12 Mart gibi bir fiyaskodan sonra bile kabul etmediler. Eski kuşağın ideolojik olarak yaşadığı bu teslimiyet, giderek gençlikle olan bağların kopmasına ve gençliğin artık mücadelenin geleceğini kendi örgütlü yapılarıyla sürdürmesine neden olmuştu. Bu süreç aslında gençlik mücadelesinin geri çekilmesiyle de bağlantılıdır. Gençlik mücadelesinin 68 sürecindeki kitleselliği geriledikçe, bizzat bu hareket içerisinde sivrilmiş gençlik liderleri artık mücadelenin yükünü kendileri sırtlamaya karar verdiler. Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, İbrahim Kaypakkaya gibi 68 hareketi içerisinde sivrilmiş gençlik önderlerinin egemen

Uluslararası arenada gençlik hareketinin SSCB ve onun elçiliği konumundaki bürokratik komünist partisi geleneğini reddedişini vurgulamak önemlidir. Dünyada çarpıcı örneklerinin bulunduğu bu durum o dönemde Türkiye’de açıktan SSCB uydusu gibi çalışan bir örgütün bulunmaması nedeniyle tam olarak gözlemlenemedi. Fakat TİP saflarında yaşanan çözümlü buna dayandırabiliriz. **Gençlik hareketi mücadelesini düzen içiliğe hapseden, dünyadan ilham aldığı örneklerle bağdaşmayan pasifist parlamentarist çizgiyi yıkıp geçti ve TİP’in bürokratik hegemonyasının karşısında konumlandı.**

sınıfların saldırısını göğüsleyebilecek bir örgütsel yapılanmaya gitme ihtiyacı duymaları THKO, THKP-C, TKP-ML gibi örgütlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Her ne kadar Türkiye solu için iyice belirginleşen yeni bir örgütlü gelenek ihtiyacı, gençliğin bu adımı atmasını zorunlu kıldıysa da bu atılım, yeterli ideolojik ve tarihsel sorgulamalar yapılmadan gerçekleştirildi. Neticede devrimci Marksist bir ideolojik temel ve Bolşevik bir örgütlenme anlayışıyla ilerlenmedi. Her üç deneyim incelendiğinde, 68’in kitlesel eylemlilikleri içerisinde liderlik vasıflarıyla sivrilmiş kadroların, TİP ve MDD gibi daha geniş politik unsurların düzen karşısındaki teslimiyetlerinin ayyuka çıkmasına karşı, dar bir militan çevresi içerisinde örgütlendikleri görülmektedir.

Gençlik hareketi 12 Mart’ın saldırı dalgasıyla yüz yüze kaldığında 1960’lar boyunca genel olarak peşinden gittiği Mehmet Ali Aybar ve Mihri Belli gibi eski kuşağın temsilcilerini yanında göremedi. Özellikle cuntaya karşı örgütlü mücadelenin gerekliliği gençlik saflarından ne kadar yükseltilep eskilerin gözüne sokulsa da onlar bu işe yanaşmadılar. Aksine “sol cunta” projelerinin ve parlamenter stratejinin 12 Mart’la anlamını kaybetmesiyle birlikte eski kuşak, yeni bir mücadeleye girişmek için adım atabilecek ne işçi sınıfı merkezli bir ideolojik açılıma ne de bunu örgütleyebilecek enerjiye sahipti. Bu atmosferde tüm sorumluluğun genç kuşağın üzerine yıkıldığı kabul edilebilir. İdeolojik birikimini genel olarak eski kuşak üzerinden yapmış, pratik deneyimlerini ise 68’in radikal

eylemsellik dalgası içerisinde ve 60'lı yılların dünya deneyimlerine bakarak geliştirmiş bir kuşağın gözünü diktiği ilk yerse sınıf mücadelesinin asıl belirleyici olduğu kentler değil, 15-16 Haziranlar değil, kırlar ve dağlar oldu. THKO ve TKP-ML hareketlerinin ilk adımlarını bu yönde atması bu nedenle tesadüf değildir. Pratik mücadele hattını Küba ve diğer Latin Amerika ülkelerindeki gerilla deneyimlerini yeterince incelemeyen uygulamaya çalışan ve önder kadrolarının gerilla deneyimi hazırlıklarını Filistin ulusal kurtuluş mücadelesi içerisinde yaptıkları THKO “kırlardan kentlere” doğru bir saldırının acilen başlatılması gerektiğini savunmuş ve Türkiye’de emperyalizme karşı savaşımın ancak bu yolla verilebileceğini iddia etmiştir. İbrahim Kaypakaya önderliğindeki TKP-ML ise dünyada yeni bir kutup haline gelecek olan Mao önderliğindeki Çin deneyimini kendi mücadelesi içerisine yerleştirmiştir. Mahir Çayan önderliğindeki THKP-C ise Latin Amerika kökenli şehir gerillacılığını temel almıştır ve diğer iki hareketten bu yönüyle kendisini ayırmıştır. Fakat THKP-C’nin kapitalizmin motoru olan şehirlerden mücadeleyi yükseltmesi mücadelenin işçi sınıfı ekseninde yürütüldüğü anlamına gelmemektedir.

Gençliğin öncelikli hedefi işçi sınıfının öncülüğünde sosyalist bir devrime imza atmak değil, sınıfsal tabanı muğlaklaştırılmış “tam bağımsız ve demokratik Türkiye”yi kurmaktır. Mahir Çayan’ın şu sözleri bu konuda açıklayıcıdır: “*Bilindiği gibi Türkiye, yarı sömürge ve yarı feodal bir ülkedir. Böyle bir ülkede devrimci mücadele,*

Vietnam’da yaptığı işkenceler ve katliamlarla nedeniyle “**Vietnam kasabı**” olarak tanınan **Kommer’in** ABD büyükelçisi sıfatıyla ODTÜ’yü ziyaret etmesi ve **arabasının devrimci öğrenciler tarafından yakılması** ve 6. Filo’nun yeniden boğaza demir atması mücadelenin seyrini değiştirdi.

bağımsızlık ve demokrasi için yapılan mücadeledir. Yani emperyalizmin ve uzantı ve müttefiklerinin temizlendiği, milli bir demokrasiye sahip, tam bağımsız Türkiye'yi kurma mücadelesidir, bugünkü devrimci mücadele. Milli demokrasiye sahip, bağımsız Türkiye'yi kurma mücadelesi yalnızca proleter devrimcilerin değil, bütün Türkiyeli yurtseverlerin ortak bir mücadelesidir”(3). THKO'nun 4 Mart 1971'de yayınlanan kuruluş bildirgesinde de “Amacımız Amerika'yı ve tüm yabancı düşmanları temizleyerek, hainleri yok etmek ve düşmandan temizlenmiş tam bağımsız Türkiye'yi kurmaktır” ifadelerinden THKP-C ile olan benzerlikleri çok rahat fark edebiliriz.

Bu örnekler incelendiğinde Türkiye'de THKP-C ve THKO'nun ortaya koyduğu stratejiyi şu şekilde özetlemek doğru olacaktır: Türkiye, yerli işbirlikçileri aracılığıyla, emperyalizme bağımlı bir yarı-sömürge ülkedir. Emperyalizm Türkiye'den defedilerek bu bağımlılığın kırılması ve milli bir demokrasinin kurulması, ancak tüm yurtseverlerin biraraya gelmesiyle verilebilecek bir mücadeleyle (ki bu da ifadesini MDD teziyle bulmuştur) mümkündür. Bu aşamadan sonra Türkiye'de sosyalist bir devrimin önünün açılacağı savunulabilir. Bu stratejideki sınıfsal ittifaklar, aşamalar; benzerlerine tüm dünyada rastlayabileceğiniz türden yönelimlerdir. Tabii ki, burada Stalinizmin birinci dereceden etkisini vurgulamak gerek. Ekim Devrimi'ne uzanan süreç içinde doğan Bolşevizmin temel yapıtaşları olan sınıf uzlaşmazlığı, ateşli enternasyonalizm ve sosyalist dünya

devrimi gibi kavramların yerini Stalinist karşı devrim sürecinden sonra sınıf işbirliği, barış içinde birarada yaşamak, yurtseverlik ve aşamalı devrim gibi kavramlar almış; aslen Menşevik olan bu tezler Marksizm-Leninizmin temelleri olarak gösterilerek devrimci bilinç dumura uğratılmıştır. Türkiye'nin bu tahribattan Şefik Hüsnü önderliğindeki TKP'den itibaren nasıl etkilendiğini bir önceki yazı da açıklamıştık. Gençlik, eski kuşakların taşıdığı bu hafızadan sıyrılmak için çabalamıştır. Çünkü, bu yönelimi on yıllardır sürdüren Mihri Belli, İlhan Selçuk, Hikmet Kıvılcımlı gibi eski kuşak temsilcilerin gençliğin gözünde fazla itibarı kalmamıştır. Ne var ki, gençlik bu gömlek değişimini Stalinizm ve Kemalizmin reddiyesine kadar taşıyamamıştır. Aksine, bunu başaramadığı oranda yine tilki misali kürkçü dükkanının yolunu tutmuş, aynı ideolojik bataklığa tekrardan saplanmıştır. Diyebiliriz ki aksiyon belirleyici olmuş, ideoloji geri plana itilmiştir.

Bir de şu noktayı vurgulamak önemlidir: Gençlik hareketi mücadele içerisinde benimsediği referanslardan öğrenme konusunda eksiktir. Bu konuda tartışılabilir en önemli örnek Küba Devrimi ve Che Guevara'nın gençliğin gözünde yarattığı imgedir. Küba Devrimi'nin tarihini bizzat inceleyen birisi, devrimi gerçekleştirenlerin 300 kişilik gerilla grubunun askeri faaliyetleri değil, kentlerdeki emekçi halkın genel grev ve ayaklanmaları olduğunu görecektir. Aynı şekilde, Che Guevara Küba Devrimi'nin başarısı için çarpışmış bir gerilla olmanın ötesinde, gerçek kurtuluşun ancak dünya devrimiyle

gelebileceğine inanmış ve sosyalizmin ne olmadığını SSCB karşısında kendi deneyimleriyle öğrenmiş ve bunu dillendirmiş bir devrimciydi. Ayrıca, Türkiye'deki 68 hareketi dünyada eş zamanlı yükselen gençlik mücadelesiyle karşılaştırıldığında ideolojik açıdan daha geri noktalardadır. Dünyadaki gençlik hareketinin ufku kendi ülkelerinin sınırlarını aşıp enternasyonalist bir nitelik kazanırken, Türkiye'de devrimci hareketin ürettiği söylemler, yerel ve ulusalcı sınırları aşamıyordu. Türkiye'de gençlik, mücadeledeki hatalarını kavradıkça, yeni yönelimlerini bu hataların ideolojik ve tarihsel kökenini sorgulamadan tartışmıştı. Örneğin, 70'lerle birlikte gençlik artık ordunun devrimde ilerici bir rol oynayabileceği rüyasından uyanmıştı: “Bugün (12 Mart'tan sonra) yurdumuzda ordu, kesin olarak gerici ve işbirlikçi politikanın halk yığınlarına karşı baskı aracı haline gelmiştir”(4). Bu sözler ancak 12 Mart'ın büyük baskı dalgasından sonra söylenebilmiştir, ama “sol cuntacılığın” kökenleri ve ideolojisiyle hesaplaşmaya gidilmemişti.

68 hareketi içerisinden çıkan örgütlenmeler tartışılırken, bir parantez de Maoizmi temel alan örgütlenmelere açmak gerekir. Bunlardan ilk olarak ortaya çıkan grup Doğu Perinçek önderliğindeki TİİKP (Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi)'dir. Programatik açıdan silahlı mücadele, gerillacılık gibi eylem hattını savunuyor görünse de pratikte gösterdiği yönelim bu kavramlardan uzaktır. 12 Mart öncesi Kemalistlerle işbirliğini ön plana çıkararak ve MDD perspektifini sahiplenmeleriyle bunu açıkça ortaya koyan TİİKP, gençliğin radikalleşen mücadelesini

“gençlik eylemini 27 Mayıs Anayasası'nın meşruiyet sınırları dışına taşımak isteyen küçük burjuva anarşizmi” olarak nitelmesi ve 12 Mart darbesi sonrasında alınan pasifist tutum, parti içerisinde kopuşların zemini hazırladı. Bu kopmalardan en göze batanı İbrahim Kaypakkaya önderliğindeki TKP/ML-TİKKO'dur. Ayrıca İbrahim Kaypakkaya ideolojik açıdan da Türkiye solunun tabusu haline gelmiş bazı konularda önemli kırılmalara imza atacaktı. Kemalizm karşısında aldığı sert tavır ve Kürt sorununa yaklaşımı Kaypakkaya'yı diğer kadrolardan ayırır. Ne var ki, bu bir kopuşu ifade etmemiş, Stalinizmin bu meselelerdeki genel çerçevesiyle çelişki anlamına gelmişti. Ancak eleştirinin genelleştirilmesi ve kökleştirilmesi sonucunda devrimci Marksist bir ideolojik temel yaratılabildi. Mao'nun yönelimi çerçevesinde köylülüğü temel alan Kaypakkaya, gelecek devrimin ancak köylülerin önderliğinde verilecek bir halk savaşıyla olacağını söylüyordu. Devrimin görevleri ise, Türkiye'deki toprak ağalığı ve varolduğu iddia edilen feodalizmi yıkmak olacaktı.

Bu örgütlenmelerin pratikte gösterdiği hatalı yönelimlerin, ideolojik problemlerden kaynaklandığını söylemek yerinde olur. Türkiye solunu neredeyse tüm tarihi boyunca domine eden Stalinizmin sınıf işbirlikçi politikaları ve bunun doğurduğu Kemalizm sempatisi, Türkiye solunun ideolojik olarak sakat kalmasına neden olmuştur. Öte yandan sorun sadece 12 Mart'ın baskı koşullarıyla ve militan sınıf mücadelesinin sahneyi geçici olarak terk etmesiyle de alakalı değildir. Bunu sınıf mücadelesinin zirvesine ulaştığı 60'ların

Türkiye’de THKP-C ve THKO’nun ortaya koyduğu stratejiyi şu şekilde özetlemek doğru olacaktır: Türkiye, yerli işbirlikçileri aracılığıyla, emperyalizme bağımlı bir yarı-sömürge ülkedir. Emperyalizm Türkiye’den defedilerek bu bağımlılığın kırılması ve milli bir demokrasinin kurulması, ancak tüm yurtseverlerin biraraya gelmesiyle verilebilecek bir mücadeleyle (ki bu da ifadesini MDD teziyle bulmuştur) mümkündür. Bu aşamadan sonra Türkiye’de sosyalist bir devrimin önünün açılacağı savunulabilir. **Bu stratejideki sınıfsal ittifaklar, aşamalar; benzerlerine tüm dünyada rastlayabileceğiniz türden yönelimlerdir.** Tabii ki, burada Stalinizmin birinci dereceden etkisini vurgulamak gerek.

sonu ve 70’lerin başındaki ortam içerisinde çok net gözlemleyebiliriz. Örneğin 15-16 Haziran eylemliliği, sonraki örgütlülüklerle imza atacak sol kadroları incelemek açısından önemli bir deneyimdir. İşçi sınıfı sömürüye karşı kendi ekonomik ve siyasal taleplerini yükseltirken, deneyimli eski kadrolar için temel mesele ordu tarafından yapılacak “ilerici darbe” için zemin hazırlamaktı. Sonraki dönemde eski kuşakların aksine gençliğin bu perspektifi aştığı söylenebilir. Fakat onlar da 15-16 Haziran’ın yol gösteren dev sınıfsal atılımından gerekli sonuçları çıkaramadılar. Bambaşka planları vardı ve bunları uygulamak konusuna konsantreydiler. Dünya çapında öğrenci gençlik hareketi içerisindeki klasik bir eğilim, Türkiye’de de belirleyici olacaktı. Öğrenci hareketi geri çekilirken öncü gruplar içerisindeki bazı kadrolar, devrimi hızlandırmak için silahlı eyleme başvuracaktı. Filistin kamplarında silahlı eğitim alan bu gruplar, sansasyonel eylemlerle sahnenin en önüne çıktılar. Böyle bir politik atmosferde gençlik, dünyayı bir an önce değiştirme gayesini ön plana çıkardıkça mücadele alanını belirlemede sabırsızlanmış ve bu sabırsızlığın etkileyici olacağı küçük burjuva maceracılığına saplanmıştı. Ayrıca bu durum, 12 Mart cuntasına karşı başlatılan mücadelede gençliği farklı mücadele alanlarında konumlanmaya itti. Egemen sınıfların belini bükebilecek, 15-16 Haziran gibi deneyimler yaşatan işçi sınıfını harekete geçirmek ve en azından bu hafızayı yeşertebilmek adına fazla istekli davranılmamıştı. Öncü kadroların çok büyük bölümü, kendilerinin ana özne olduğu gerilla mücadelesinden yana oldu. Yine de

gençliğe yönelik yapılan eleştirileri birer suçlamaya dönüştürmek oldukça yanlış bir tutumdur. Eski kuşağın özellikle ordu karşısında 12 Mart döneminde bile bile lades demesine karşılık, gençlik en azından bu tavra karşı çıkmış ve kendi deneyimlerinden öğrenmesini bilmiştir. Bugün İlhan Selçuk gibi eski kuşak temsilcileri gazete köşelerinde 12 Mart dönemindeki işkencecilerini haklı bulurken, gençliğin geleceğe samimi bir devrimci mücadele hafızası bıraktığından emin olabiliriz. Ne olursa olsun 68 gençliği Türkiye devrimci hareketinin tarihine korkusuz, kararlı ve hayatları pahasına devrimci mücadeleyi samimi bir şekilde üstlenmiş savaşılar olarak geçmiştir.

Onlardan öğrenilecek pek çok şey bulunmakta. Bu noktada 68'in içinden çıkıp gelen örgütlerin pratik ve ideolojik

çizgilerini eleştirel bir gözle incelemek, bugün birçok sosyalist yapının kutsallaştırarak bahsettiği "71 Atılımı"nı eksikleri ve hatalarıyla birlikte kavramak açısından önemlidir. 68 hareketinin ideolojik ve pratik olarak aşılması, ancak devrimci Marksist bir ideoloji temelinde mümkündür. 68 gençliğinin, 15-16 Haziran işçi sınıfı eylemliliklerinin bize bıraktığı miras, ancak bu şartla devrimci mücadelenin geleceğine samimi bir şekilde kazandırılabilir.

1.Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt: 7, s. 2088.

2.Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt: 7, s. 2092.

3.Mahir Çayan, Bütün Yazılar, Eriş Yayınları, s. 9.

4.Hüseyin İnan, Türkiye Devriminin Yolu, Mart 1972.

TÜRKİYE DEVRİMCİ GELENEĞİ – III

EMRE GÜNTEKİN

Türkiye devrimci hareketinin bugünkü bileşimi incelendiğinde, çoğu siyasal hareketin kökenlerini 70’li yıllarda buluruz. 1960’larda büyük şehirlerdeki örgütlü işçi sınıfı ve üniversite gençliği içerisinde başlayan uyanış, 1970’lerde küçük şehirler ve kırsal kesim dahil tüm ülkedeki emekçiler ile işsiz, liseli ve hatta orta okullu gençliğe ulaşmıştı. Diğer taraftan bu devrimci yükseliş döneminde oluşan ve kitleselleşen sol örgütlülükler, 12 Eylül gibi ağır bir yenilgiye rağmen köklü bir muhasebeye girişmek yerine belirli bir rutin temelinde varlıklarını devam ettirmeyi tercih ettiler. 12 Eylül’ün ardından kendine gelmeye çalışan solun üstüne bir de Berlin Duvarı çökünce sosyalist sol, ülke gündeminin marjinal bir unsuruna dönüştü. TKP gibi belirleyici örgütler bu dönemde tarihe karışırken Kürt ulusal hareketi başta olmak üzere solun en büyük grupları sol liberalizme, post-modernizme ve açık reformizme kaydı. 12 Eylül yenilgisi, Berlin Duvarı’nın çöküşü gibi tarihsel dönemlere kör ve sağır kalan bir solun yüzyıl dönümünde ortaya çıkan yeni şartlara ve yeni kuşaklara uygun bir alternatif yaratması zaten mümkün olamazdı. Sözde muhasebe yapanların bir kısmı, suçu kendi küçük burjuva darlığında değil de kendisinin uzağından bile geçmediği Leninizmde araması, diğer bir kesiminse meseleyi sadece “direnenler ve teslim olanlar” düzleminde ele alması , sosyalist solu adeta kötürüm edecektir.

Türkiye solunu bugün içinde bulunduğu kriz durumuna sürükleyen nedenleri, yine 70’li yılların kitlesel ve radikal mücadele ortamında ortaya konan programatik yanlışlarda, buna uygun düşen örgütsel yapılarda ve yine bunlarla açıklanabilecek pratikteki çarpıklıklarda bulabiliriz. Türkiye solu, bugüne kadar bu yanlışların özeleştirisini ortaya dökmenin kıyasına yanaşmamıştır. 12 Eylül’de alınan yenilginin nedenleri, oldukça sığ düzlemlerde ele alınmıştır. Rekabetçiliğin ağır bastığı sol içi tartışmalarda mesele, salt sol örgütlenmelerin darbe karşısında ortaya koyduğu teslimiyetçilikte veya ortaya koyamadığı direnişte aranmıştır. Ama gözden kaçırılan şey teslimiyetçilik ya da direniş eksikliğinin bir sonuç olduğudur. Tarihsel ve uluslararası bağların muhasebeye hiç katılmadığı, programatik ve örgütsel kökenlerin hiç sorgulanmadığı bu dönem için sol yapıların yapabildiği, fiyaskonun üzerini örtecek destansı örnekler bulmak olmuştur. Durum böyle olunca 70’ler ve 12 Eylül, bir muhasebe ve özeleştirme konusu değil, geçmiş güzel günlerin avuntusu olarak kavranmıştır. Bu, en başta söz konusu yapıların çoktan miadını doldurduklarının bir kanıtıdır.

Sorunun aslı, Türkiye solunun bütün bir on yıl boyunca biriktirdiği yanlışlarla şekillenmiş politikalarının iflası, yani kendi sınırlarını ortaya koymasına ya da tıkanmasıdır. Söz konusu tıkanma, 70’li yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de egemenlere büyük korkular salan radikal sınıf mücadelesinin yarattığı olanakların değerlendirilememesiyle sınırlı kalmaz, bugüne kadar uzanır. Tıkanıklığı aşma

yönlü kıpırdanmalar, solu daha da sağa, bazen sivil toplumluluğa ve sol liberalizme bazen de “genelkurmay solculuğu”na doğru itmiştir. Türkiye’de devrimci mücadele içerisinde yeni bir gelenek yaratmak isteniliyorsa, en başta gelen görev devrimci Marksist bir perspektifle geçmişin değerlendirmesini yapmaktır.

12 Mart Muhtırası ve Politik Etkileri

1968 yılıyla birlikte tepe noktasına ulaşan gençlik hareketi ve 15-16 Haziran’la en somut ifadesini bulan işçi sınıfı radikalizmi, Türkiye’de 70’li yıllara gelinirken hem örgütsel hem de politik anlamda niteliksel bir ilerleme yarattı. Örgütsel olarak bürokratizmi ve parlamentarist-reformizmi temsil eden ve 60’lı yıllara damgasını vuran TİP, gençlik hareketinin radikalizmi önünde bir ayak bağı olduğu ölçüde geri plana atıldı. Ayrıca, 60’lı yılların sol hareketi içerisindeki Milli Demokratik Devrim (MDD) gibi orducu, “sol” cuntacı hareketler (9 Martçılar), 12 Mart’ta kendilerinden “sol cunta” beklenen generallerin gençlik hareketi üzerinde “balyoz hareketi” başlatmasının ve gençlik hareketinin önderlerini ortadan kaldırmasının ardından tarihsel olarak iflaslarını ilan ettiler.

12 Mart’la birlikte egemen sınıflar, THKO, THKP-C ve TKP/ML gibi 68 gençlik hareketinin ürünü olan örgütlerin önder kadrolarını imha etse de bu konuda planlarının tutmadığı rahatlıkla söylenebilir. Sınıf mücadelesinin yükselişi, 12 Mart’ı takip eden iki yıl gibi bir zaman dilimi

için durdurulsa da akabinde çok daha dinamik bir hal alacaktı.

12 Mart'ın amaçlarından birisi, ordu içindeki 9 Martçı "sol cuntacıları" temizlemektir. Nitekim, Denizleri idama gönderen hakim Ali Elverdi'nin "12 Mart, ordu içindeki komünistlere yapılmıştır"(1) sözü bunu kanıtlar niteliktedir. Buradaki "komünistler" MDD'cilerin yolunu gözledikleri, ordu içerisinde, Baasçı modeli uygulamaya yakın sol Kemalist cuntacı subaylardı. 12 Mart'la birlikte özellikle ABD'nin ve yerli egemenlerin desteğini arkasına alan ve bunun da hakkını veren Memduh Tağmaç, Faik Türün gibi generaller havacı general Muhsin Batur'u ekarte ederek ipleri ellerine geçirmeyi başardılar.

12 Mart'ın yarattığı atmosferin dağılması ise fazla gecikmedi. 16 Ekim 1973'te yapılan seçimlerle birlikte, burjuvazi yeniden parlamenter rejimin yollarını döşüyordu. Seçimler, Türkiye'de sınıf mücadelesinin yükselişini işaret edecek şekilde sonuçlandı. 60'lı yılların çalışma bakanı olan Ecevit, İnönü efsanesini yıkarak CHP'nin genel başkanı olmuştu. Devleti kuran partide Milli Şef İnönü'nün devrilmesi, CHP'nin 70'li yıllarda oynayacağı rol için evrimleşmesiydi. Dönemin burjuva medyası, Bülent Ecevit'i, "Halkçı Ecevit", "Umudumuz Karaoğlan" sloganlarıyla efsaneleştiriyordu. Devleti kuran ve Türkiye'de statükonun korunmasında bir simge haline gelmiş CHP, bir anda kitlelere sol-sosyal demokrat bir parti olarak sunuluyordu. Bu durum, egemen sınıfın yükselen sınıf hareketinin "aşırı" mecralara kaymasını engellemek adına güvenilir bir aktör olan CHP'yi sahaya

sürmesi olarak yorumlanmalıdır. 1960'ların ikinci yarısında İnönü'nün, TİP'in parlamenter bir güç olarak yükselişini kesmek ve O'nu sistem dışında itmek için, CHP'yi ortanın solu olarak tariflemesi de bu durumun bir benzeri idi. Ecevit de 70'lerde karizmatik bir lider olarak radikal sınıf hareketini kendisinde soğurma görevinde büyük oranda başarılı olacaktı. Seçimlerde, beklenen gerçekleşti ve CHP % 33 oy alarak, birinci parti olarak sandıktan çıktı. Hemen ardındansa aşırı sağcı-dinci MSP ile ittifak kurmakta gecikmedi.

12 Mart'ın gerilemesi, sadece burjuva parlamenter siyasetin yeniden devreye girmesini değil, Türkiye solunun ve işçi sınıfı hareketinin yeniden toparlanmasını da beraberinde getirdi. Özellikle 1974 yılında büyük tartışmalar sonucu yürürlüğe sokulan genel af, hapisteki sol kadroların serbest kalmasını sağladı. 68 kuşağı içerisinde gelen ve Mahir Çayan, Deniz Gezmiş gibi gençlik liderleriyle birlikte mücadele yürütmüş kadrolar örgütlerini toparlamaya giriştiler. Diğer yandan, DİSK de yeniden toparlanarak hızlı bir büyüme sürecine girdi, yeni kurulan öğretmenlerin örgütü TÖB-DER kısa zamanda 100 bine yakın bir üye kitlesine sahip oldu. Ayrıca, toplumdaki politizasyon üniversite gençliğini de yeniden bu dalganın içerisine çekti. Bu dönemin en karakteristik özelliği ise, kitlelerin örgütlenme arayışına girmesi ve dönemin sol örgütlerinin kendiliğinden bir şekilde büyüme sürecine girmesidir. Türkiye'nin hemen her bölgesinde 68 etkisi altında yoğrulmuş genç kuşaklar, işçi sınıfının ve emekçilerin politikleşen üyeleri

örgütlülük arayışı içerisine girdiler. Mevcut sol grupların örgütlenme adına çok büyük çabalar sarf etmesine gerek kalmayacak şekilde kitleler akın akın devrimcileşiyor ve devrimci örgütlerin kapasısını çalıyor.

Kıbrıs Müdahalesi ve Türkiye Solunun Tavrı

Bu ortam içerisinde, Türkiye sosyalist hareketinin cevap vermekle yükümlü olduğu ilk büyük gelişme, Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı müdahale oldu. 1974'te Yunanistan'daki Albaylar Cuntası'nın desteğiyle gerçekleşen aşırı sağcı darbe karşısında Türkiye egemen sınıfı derhal harekete geçerek Kıbrıs'a çıkarma yapmakta gecikmedi. Özellikle, bu dönemde "sol" kimliği parlatılan Bülent Ecevit, dönemin sağ partilerini bile geride bırakacak nitelikte milliyetçi bir retorik geliştirdi. Buna karşın Türkiye solunun Kıbrıs'a yapılan müdahaleye yönelik yaklaşımı, "bağımsız sınıf çizgisi" gibi bir kavramdan ne derece yoksun olduğunu ve anti-emperyalist söylemler üzerinden politika yürütürken Türkiye egemen sınıflarının emperyalist politikalarına eklemleme tutarsızlığını gözler önüne serdi. Sol örgütlülükler, çarpık bir anti-emperyalizm teorisiyle Kıbrıs'ta Türkiye'nin "kurtarıcı" rolü için CHP'ye ve Ecevit'e alkış tutarken, müdahale nedeniyle ilan edilen sıkıyönetimin grev yasakları, işçilere yönelik saldırıları hasıraltı oluyordu.

Müdahaleye yönelik tepkiler neredeyse solun tamamı için tam bir teslimiyetçilik örneğiydi. Örneğin, 70'li yılları CHP'nin kuyruğunda sallanarak geçiren TKP ve TSİP, askeri müdahaleye karşı çıkmayı reddettiler. Mihri Belli ve

çevresi müdahaleye karşı çıkanları "Türk düşmanı" olmakla suçlayacak kadar gerici tepkiler verdi (2). Bu örneklerde sergilenen tutuma pek çok ek yapılabilir. Şu bir gerçek ki Türkiye solu, özellikle Kemalizm ve ezen ulus şovenizmi konusunda dayak yemekten bıkmayan bir yaramaz çocuk gibidir. Düz mantık bile 12 Mart'ta sol hareketin üzerinden silindir gibi geçenlerin sınıf doğası gereğince "ilerici" bir amaçla hareket etmesinin mümkün olmadığını ortaya koyacaktır. Ancak, ideolojik olarak Kemalist-Stalinist geleneklerin milliyetçi yurtsever etkisiyle şekillenmiş Türkiye solu Kıbrıs müdahalesinde tam anlamıyla sınıfta kaldı.

DİSK'in Toparlanması ve Sınıf Mücadelesinin Yükselişe Geçmesi

70'li yılların ortalarından itibaren, özellikle büyük şehirlerde toplumsal yapıda ciddi değişiklikler yaşandı. Nüfus içerisindeki işçi sayısının oransal ve niceliksel olarak artışı, köyden kente göçlerle birlikte başlayan hızlı proleterleşme eğilimi, proleter nüfusun büyük şehirlerin varoşlarında kümelenmesiyle birlikte devrimci mücadeleyle hızlı etkileşim içerisine girmesi ve kamu çalışanlarının da mesleki örgütlülüklerini geliştirmeleri sosyal yapıyı değiştiren önemli etkenler oldu. Kapitalizmin 70'li yıllarda içine düştüğü derin ekonomik bunalım, işçi sınıfına yönelik saldırıları ve sınıfsal çelişkilerin keskinleşmesini beraberinde getirirken, işçi sınıfının bu dalgaya karşı tepkisi mücadeleyi daha da yükseltmek ve egemenlerin birçok alandaki saldırısını geri püskürtmek oldu.

12 Mart muhtırasıyla çalışmalarını dondurmak zorunda kalan DİSK, 12-13 Şubat 1973'te yaptığı 4. Kongresi ile birlikte yeniden bir toparlanma sürecine girişti. Ancak, DİSK de Türkiye solunun bu dönemde açık bir şekilde uyguladığı CHP ve Ecevit destekçiliğinin bir başka örneğini sergiledi. 1973 seçimleri öncesinde DİSK Yönetim Kurulu bir açıklama yaparak tüm emekçileri “Anayasal özgürlükleri ve demokratik hakları ve uygarlıkçı bir anlayışı savunan tek parti durumunda olduğu için” CHP'ye oy vermeye çağırdı. DİSK yönetimi, bu dönemde CHP ile ilişkilerini sıkılaştırdı. Öyle ki, 1970 yılında CHP'li milletvekilleri DİSK'in önünün kesilmesi için hazırlanan kanun tasarısı için AP'lilerden bile istekli davranırlarken, 1974'te gerçekleştirilen DİSK'in 7. Kuruluş Yıldönümü etkinliğine dönemin başbakanı Bülent Ecevit kutlama mesajı gönderiyordu. Tabii ki, aradan geçen dört yıl boyunca değişen CHP'nin sınıf karakteri değil, onun radikalleşen işçi sınıfı hareketine sızma ve kontrol altına alma çabası ile onu kendine eklemlenme arayışıdır. Nitekim dönemin DİSK yönetimi de buna dünden razıdır. Bugün bile reformist çevrelerce “unutulmaz işçi önderi” olarak yad edilen Kemal Türkler'in şu sözleri meseleyi daha kavranabilir hale getirecektir: “1973 seçimlerinde CHP'nin desteklenmesi kararı doğrudur. Çünkü CHP, işçi sınıfının menfaatlerine en yakın partidir. Bugün Türkiye'de 5 tane sosyalist parti kurulması bu doğruyu değiştirmez... Bugünkü ortamda sosyalist mücadele yapılmaz... Bugün ille de 'sosyalist mücadele yapılmalıdır' diyenler, ayrıca, CHP'yi demokratik

güç olarak kabul edip buna rağmen Sosyalist Parti kuranlar işçi sınıfına ihanet etmektedirler”(3). Nitekim bu sözler, TKP'nin 70'lerin ikinci yarısında DİSK'in kontrolünü eline alarak temel politikaları haline getirecekleri “Ulusal Demokratik Cephe” açılımının bir özeti gibidir.

DİSK, gelişen sınıf hareketinin etkisiyle işçi sınıfının temel örgütlülük alanı haline geliyordu. 1975 yılına kadar gelişen süreçte DİSK özellikle sosyal demokrat eğilimli sendikaları da arkasına alarak, 270 bin kişilik üye potansiyeline sahip bir konfederasyon haline geldi. Bu dönemde Türkiye'nin pek çok alanında grevler ve direnişler yaşandı. İstanbul Sungurlar'da 800 işçinin yürüttüğü grev ve Seydişehir Alüminyum işçilerinin DİSK'e üye olabilmek amacıyla yürüttükleri mücadele 1974-75 sürecinde gelişen kayda değer mücadeleler olarak tarihe geçti. Bu dönemde, yürütülen mücadelelerde işçi sınıfı sık sık DGM'ler aracılığıyla yürütülen tutuklama terörüne ve faşist saldırılara maruz kaldı.

Sosyalist Örgütlenmelerin Oluşumu

1974 yılıyla birlikte, dönemin sol kadrolarının genel af kapsamında cezaevlerinden çıkışları ve tekrar örgütlenme faaliyetlerine girişmeleri, 1970'li yılların politik atmosferini belirleyecek olan sol örgütlenmelerin de oluşumunu sağladı. Birçoğu 68 gençlik hareketi içerisinde yer almış, THKO ve THKP-C gibi dönemin iki önemli hareketinin oluşum sürecinde yer almış olan sol kadrolar, 12 Mart yenilgisinin de etkisiyle gerek ideolojik anlamda

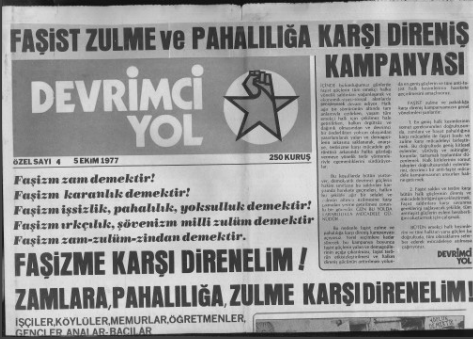
gerekse de pratik itibariyle yeni bir yönelim sürecine giriştiler.

Bu yönelimlerin sonuçlarının başında çokça gelişen bölünmelerle ortaya çıkan örgüt enflasyonu geliyordu. Bölünmelerin 68-69 sürecinde Dev-Genç içerisinde başladığı söylenebilir. Ama bölünmeler konusundaki asıl sıçrama 12 Mart sonrasında oldu. Bunda önder kadroların imha edilmesinden sonra geride kalan kadrolar arasındaki çekişmeler ve görüş ayrılıkları belirleyici oldu. Sınıftan kopuk gençlik grupları arasındaki ayrışmalar kolayca bölünmelerle sonuçlanıyordu. Bölünmelerdeki bir diğer tetikleyici unsur da dünya Stalinist geleneğindeki çatışma idi. SSCB, Çin ve Arnavutluk'un birbirleriyle giriştiği amansız hegemonya savaşı, tümüyle Stalinist çizgide olan Türk solu için, örgütsel rekabetin kızışması, düşmanlık ve hatta ölümcül çatışmalar anlamına geldi. 70'lerin başlarındaki temel bölünme ve kamplaşmalar 70'lerin ikinci yarısında artarak devam etti. Bunda temel etmen radikal solun tıkanması idi. Kendisine gelen büyük gücü yeni kanallarla devrimci atılımlara taşımakta başarısız kalan sol yapılar içinde artan hoşnutsuzluk doğal sonuç olarak yeni arayışları ve bölünmeleri beraberinde getiriyordu.

Hızlı bölünmeler ve örgütsel rekabetin çatışmalı hale gelmesi egemen sınıfın manipülasyonları için çok elverişli bir zemin yaratıyordu. Bunların en büyüğü 1 Mayıs 1977 katliamında yaşanacaktı. Bu kadar ayrışma ve arayışın hiçbirisinin proleter sürekli devrim programı çerçevesindeki Marksist çizgide olmaması Türkiye sınıf hareketinin

1974 yılıyla birlikte, dönemin sol kadrolarının genel af kapsamında cezaevlerinden çıkışları ve tekrar örgütlenme faaliyetlerine girişmeleri, 1970'li yılların politik atmosferini belirleyecek olan sol örgütlenmelerin de oluşumunu sağladı. Birçoğu 68 gençlik hareketi içerisinde yer almış, THKO ve THKP-C gibi dönemin iki önemli hareketinin oluşum sürecinde yer almış olan sol kadrolar, 12 Mart yenilgisinin de etkisiyle gerek ideolojik anlamda gerekse de pratik itibariyle yeni bir yönelim sürecine giriştiler.

12 Eylül'e giden yolda faşist harekete karşı verilecek mücadele kritik bir dönüm noktası işlevini gördü. Temel politikalar giderek faşizme karşı mücadele üzerinden şekillenmeye başladı. Faşizme karşı mücadelede "faşistleri güvenlik güçleriyle baş başa bırakma" gibi pasifist bir yaklaşıma saplanan TKP-TİP gibi örgütler bir yana bırakılırsa, faşizme karşı aktif mücadele veren örgütlerin temel yanışı, bu mücadeleyi sınıf mücadelesi merkezli örmek yerine, misilleme ve küçük grupların karşılıklı çatışması pratiğine indirgemeleriydi.

bir talihsizliğidir. Proleter devrim ve işçi iktidarı, enternasyonalizm, sınıf uzlaşmazlığı, dünya devrimi, enternasyonal örgütlenme gibi temel Bolşevik öncüllerden tümüyle bihaber olan Türkiye solu, kendisini milliyetçi bir anti-emperyalizm, çarpık bir anti-faşizm, güdük bir bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi ile uydurma bir feodalite karşıtlığının dar sınırlarına, ileri demokratik bir düzen hayallerine hapsetti. Bu koşullar altında tıkanma ve bölünmeler kaçınılmaz hale geliyordu.

Öte yandan, 70'lerin sol hareketi incelenirken açılması gereken bir başka husus da uluslararası alandaki Moskova-Pekin ayrışmasıdır. 1960'lı yıllar boyunca ideolojik ayrımlarda kendisini gösteren bu parçalanma, 1970'lerde iki kutbun hızla birbirlerini düşman olarak nitelemelerini ve çatışmaları beraberinde getirdi. Özellikle Maoçu saflarda artık "baş çelişki" SSCB halini almıştı. Bu durum, en somut ifadesini Mao'nun ortaya attığı "Üç Dünya Teorisi"nde buldu. Bu "teori"ye göre, dünya üç parçaya bölünmüştür. Birinci dünyayı, o dönem Soğuk Savaş'ın iki ana kutbunu oluşturan SSCB ve ABD oluşturmaktadır. Bu iki ülkeyi, Japonya, Avrupa ve Kanada'nın oluşturduğu "İkinci Dünya" izlemektedir. "Üçüncü Dünya"yı ise Afrika, Asya ve Latin Amerika oluşturmaktadır. Buna göre Maoocular üçüncü dünya ülkelerini yani oralandaki her türlü kokuşmuş rejimi Çin saflarına çekmeyi başarmalıdır. Çin'in içine girdiği Moskova karşıtı tutum, bununla da kalmadı; ABD ile yakınlaşmalara neden oldu. Bizzat Mao, ABD'ye "Avrupa ve Japonya ile işbirliğini kuvvetlendirme" ve "daha

da ötede, Japonya, Çin, Pakistan, İran, Türkiye ve Avrupa'yı paralel bir çizgide bağlayarak”(5) Sovyet emperyalizmine karşı birlikte savaşım çağrısı yapıyordu. Bu tutum, uluslararası alanda ABD'nin başını çektiği Batı emperyalizminin desteklenmesi olarak yansımaları bulurken, “üçüncü dünya ülkelerinde” Maoçu hareketler hızla “milli burjuva” olarak yaftaladıkları gerici burjuvazi klikleri desteklediler. Nitekim Türkiye’de “Üç Dünya Teorisi”nin en ateşli savunucusu Aydınlık hareketinin, devletle işbirliğine girişmesi ve tepe noktasını 12 Eylül darbesinin destekçiliğiyle bulan karşı devrimci yönelimi “Üç Dünya Teorisi” ile başladı.

Uluslararası alanda, özellikle Mao'nun ölümünün ardından, hızla yeni parçalanmalar meydana geldi. Bunlardan, özellikle Türkiye sol hareketi içerisinde en geniş yankısını bulan akım Enver Hoca'nın başını çektiği Arnavutluk Emek Partisi çizgisi oldu. Bu çizginin temsilcileri Halkın Sülalesi olarak adlandırılan Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği gibi hareketlerdi. Ne var ki Arnavutluk'taki Emek Partisi rejiminin tıpkı diğer Doğu Bloku ülkeleri gibi 1989'da arkasındaki tüm pisliklerle çöküp gitmesi ve emekçi halkın rejimin çöküşüne karşı koymak bir yana buna katılması, bu rejimin de temelde diğerleri gibi aynı bürokratik kapitalist temellere yaslandığını kanıtladı. Solun özellikle işçi sınıfı hareketi içerisindeki gücü bakımından bir diğer önemli kesimi de Moskovacı örgütlenmeler oldu. 16 Haziran 1974'te kurulan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP), “1973 Atılımı”yla birlikte yeniden örgütlenmeye girişen TKP

ve 60'lı yılların sonunda kitlelerden koparak marjinalleşen ve yaşadığı bölünmeler nedeniyle küçük bir yapı haline gelen TİP bu çizginin kayda değer örgütlülükleriydi.

Sol hareket içerisinde uluslararası ayrımlara paralel olarak gerçekleşen bu kutuplaşmalar, bu dönemdeki sol içi şiddetin en önemli kaynağını oluşturdu. Küçük burjuva rekabetçiliğinde tetiklediği bu çatışmalarda birçok örgüt silahlara başvurmaktan da çekinmedi. Sol içi şiddet artık yerel sorunlar karşısında alınan bir tavır olmaktan çıkmış, uluslararası siyasetin de bir parçası olarak algılanıvermişti. Söylemler de genel olarak bu yönelim temelinde şekilleniyordu. “İGD'li faşistlere karşı mücadele, demokrasi mücadelesinden, antifaşist mücadeleden ayrılamaz”(6) söylemine karşı taraf “Maoculuğa karşı mücadele sadece sosyalist değil aynı zamanda demokratik bir görevdir de”(7) söylemiyle karşılık veriyordu.

Devrimci Marksistler, “...Sol içi şiddetin devrimci dayanışmaya ağır darbeler indirmesi, sol içinde zorbalığın egemen olmasına ve böylelikle solun en önemli özelliklerinden eleştirel düşünceye zemin kaybettirmesine hizmet etmesi, kitleler nezdinde sola büyük itibar kaybettirmesi, sol içinde dar örgütsel çıkarları her şeyin üstünde tutan dogmatik anlayışı geliştirmesi, saflarda büyük demoralizasyon yaratması, sistem karşıtı kanallarda harcanacak enerjiyi iç çatışmalarda heba edilmesine neden olması...”(8) nedeniyle karşı çıkarlar.

Faşist Hareketin İpleri Bırakılıyor

12 Mart öncesinde devrimci gençlik hareketini frenlemek amacıyla “Komünizmle Mücadele Dernekleri” gibi kontrgerilla yapılanmaları aracılığıyla sokağa salınan faşist komandolar, 12 Mart’ın gerçekleşmesiyle birlikte nöbeti devrettiler. Ancak, 12 Mart’ın geri çekilmesinin ardından yeniden toparlanan sol hareket nedeniyle egemenler faşistlerin iplerini bir kez daha çözdü. Faşizmin yükselişi, burjuva siyaset arenasında ifadesini Milliyetçi Cephe (MC) hükümetleriyle buldu. MHP, bu hükümetlerde, aldığı % 4-5’lik oylarla kıyaslanamayacak bir güce sahipti. Bu güç, burjuvazinin MHP’ye sokaktaki paramiliter gücü nedeniyle verdiği bir ödüldür. Gerçekten de 70’lerde güç, oy sandıklarından değil sokaktan gelmekteydi. AP-MHP-MSP ortaklığıyla oluşturulan MC hükümetlerinin temel işlevi, dönemin yükselen sol hareketini durdurmak olarak belirlendi. Özellikle, faşist MHP ve Ülkü Ocakları arkalarına derin devletin ve burjuvazinin açık desteğini alarak kitlesel katliamlara, saldırılara girişti. Bu katliamlarla devrimcileşen sınıf hareketinin yorulması, demoralize edilmesi ve etkisizleştirilmesi hedeflendi. Abdullah Çatlı, Muhsin Yazıcıoğlu, Mehmet Ali Ağca gibi faşist katiller bu dönemde yetiştirildi. Alparslan Türkeş, MHP’nin Mayıs 1975’teki kongresindeki “Artık milliyetçilik değil, milliyetçilik düşmanlığı bir cesaret işidir. Size artık zamanın Türk milliyetçiliği lehine işlemekte olduğunu müjdeleyebilirim. Patlama noktasına erişmiş, patlama noktasını aşmış bulunuyoruz... ‘Türkiye

halkları’ sloganını kullanan hainlerle birlikte onları kışkırtanların da kafaları ezilecektir.”(9) konuşmasıyla yükselen sınıf mücadelesine karşı misyonlarını ilan ediyordu.

12 Eylül’e giden yolda faşist harekete karşı verilecek mücadele kritik bir dönüm noktası işlevi gördü. Temel politikalar giderek faşizme karşı mücadele üzerinden şekillenmeye başladı. Faşizme karşı mücadelede “faşistleri güvenlik güçleriyle baş başa bırakma” gibi pasifist bir yaklaşıma saplanan TKP-TİP gibi örgütler bir yana bırakılırsa, anti-faşist mücadeleyi aktif bir politika haline getiren örgütlenmelerin bu noktadaki hatalı yaklaşımlarını ortaya sermek zorunludur.

Faşizme karşı aktif mücadele veren örgütlerin temel yanlışı, bu mücadeleyi sınıf mücadelesi merkezli örmek yerine, misilleme ve küçük grupların karşılıklı çatışması pratiğine indirgemeleriydi. Evvela bu alan, karşılıklı vuruşma pratiği, faşistlerin en güçlü olduğu alandı. Silahlı çatışmalar için kitlesel olmaya gerek yoktu, küçük gruplar bunun için yeterli idi. Üstelik faşistler düzenin kolluk kuvvetlerinin desteğiyle bu saldırıları gerçekleştiriyorlardı. Yakalanmıyorlar, yakalansalar da çok geçmeden salınıyorlardı. Devrimcilerse faşistlerle kıyas götürmez bir kitleselliğe sahiptilerdi. En önemlisi devrimcileşen işçi sınıfı faşizme karşı ön saflara geçebilirdi. Öte yandan MHP devrimcilerin yanında oldukça zayıftı. Halkın it-kopuk olarak gördüğü bu kesimler, esas olarak orta Anadolu’nun içine kapalı Erzurum, Yozgat gibi küçük burjuva yoğunluklu kentlerinde güçlüydüler. İşçi kentleri çok büyük oranda devrimcilerin

elindeydi. Bu haliyle devrimciler kitlesel gücü kullanarak faşistleri ezebilirlerdi. En önemlisi işçi sınıfı faşizme karşı üretimden gelen gücünü kullanabilirdi. “Faşizme Karşı Sınıf Savaşı” şiarı yükseltilebilirdi. Ama bunun yerine faşizme karşı misillemeci-vuruşmacı bir yol izlendi. Bu, faşizmin en güçlü olduğu alandı. En önemlisi de faşizme karşı bu tarz bir mücadele yöntemi egemen sınıfın devrimcileri içine çekmeye çalıştığı en büyük tuzak olduğu idi. Kamuoyuna bu çatışmalar sağ-sol kavgası olarak sunuldu. Devlet ve ordu bu kavganın üstünde, tarafsız bir güçmüş gibi sahne alıyordu. İşçi sınıfı antifaşist mücadelede ön safa geçmediği sürece faşist hareket devlet desteğiyle mücadelesini sonsuza kadar sürdürebilirdi. Sonunda, emekçi yığınlar çatışma ortamından yoruldu. Toplum içerisinde çatışmaları sona erdirecek bir otorite gereksinimi oluştu. Bu otorite tıkanma durumundaki devrimci hareketten değil, 12 Eylülcülerden gelecekti. Egemen sınıf, faşist hareketi sınıf hareketini güçten düşürmek ve darbeye ortam hazırlamak konusunda etkili bir şekilde kullandı.

Faşizme karşı mücadele konusunda 70’li yılların örnek mücadelesi, 16 Mart katliamından sonra DİSK’in düzenlediği faşizme ihtar grevleri ve yürüyüşleridir. Katliam karşısında oluşan infial o kadar şiddetliydi ki DİSK’in yönetimindeki bürokratlar aşağıdan gelen basınç yüzünden bu eylemi örgütlemek zorunda kaldılar. 20 Mart günü 1 milyona yakın işçi greve çıktı, yüz binlerce kişi alanları doldurdu. Birçok ilde elektrik, su kesintisi yaşandı, trafik kilitlendi, radyolar sustu; öğretmenler

derse, avukatlar davalara girmedi. Bu eylem en sert tepkiyi dönemin Başbakanı Bülent Ecevit’ten aldı. Ecevit eylemi yasadışı ilan ederek eyleme katılan işçileri işten atmakla tehdit etti. Buna rağmen eylemlerde hiçbir gerileme yaşanmadı. Sınıfın devreye girmesiyle oluşan gücün neticesinde yaşadıkları çöküntüyü anılarında anlatan faşistler “o sıralar herkes komünizmin galip geldiğine inanıyordu” demekteydi. Faşizme ihtar grevleri ve eylemleri faşizmin ağababaları olan egemen sınıfa indiriyordu darbelerini. Gelgelelim DİSK bürokrasisi, eylem ve grevleri sonlandırdığını açıkladı. Böylelikle düzenin sahipleri ve faşistler rahat bir nefes aldılar.

Faşizme karşı sınıf savaşımı, faşizmi yenebilecek yegane çözüm yolu idi. Tek tek sivrisineklerle uğraşmak yerine devrimci sınıf mücadelesi bataklığı kurutmaya odaklanacaktı. Faşizmin yenilgiye uğratılması proleter devrimin kapılarını açacaktı. Ne var ki DİSK bürokrasisini elinde tutan TKP bu yolu daha baştan kapamıştı. TKP ve DİSK yönetimi CHP’ye angaje durumdaydı, Ecevit ise işçi hareketine asla müsamaha göstermemeye kararlıydı. Diğer taraftan sınıftan kopuk, sınıf mücadelesini temel almayan radikal sol grupların misillemeci çizgisi çok daha saygıdeğer de olsa sonuçları tam ters yönde olmuştur. Neticede faşist teröre karşı genel grev hareketleri yaygınlaştırılmamış, birleşik antifaşist cephe örgütlenememiş, yüz binler cinayetlere karşı sokağa dökülememiştir. Oysa 16 Mart Katliamı sonrasındaki eylem ve grevlerin gücü bambaşkadır. Misillemelere dayanan strateji ise ölümleri olağanlaştırdığından

gelişecek antifaşist tepkileri yatıştırmış, halkı yormuş ve devrimci enerjiyi soğurmuştur.

Öte yandan, bu dönemde sol içi çatışmaların yoğunlaşması faşizme karşı mücadeleyi baltalayan ve faşizme karşı birleşik bir cephenin oluşturulmasının önüne geçen bir faktör oluşturmuştur. Birçok bölgede yürüyen mücadele dar grupçuluğun, küçük burjuva rekabetçiliğin etkisiyle sığlaştırılmıştır. Örneğin, birçok örgütün kurtarılmış bölge ilan ettiği alanlar sadece faşistlerden arındırılmamış, diğer sol örgütlenmelere de kapatılmıştır.

Faşizme karşı mücadelede Stalinist “Halk Cephesi” politikalarının uygulayıcıları -en kayda değeri TKP’dir- ise faşizme karşı mücadelenin rotasını sadece Milliyetçi Cephe iktidarlarının devrilmesiyle sınırlandırmış ve CHP’nin kuyruğuna takılmakta hiçbir çekince görmemiştir. 28 Temmuz 1977 tarihinde yapılan Ulusal Demokratik Cephe (UDC) çağrısının o dönem için ne anlama geldiği DİSK Başkanı Kemal Türkler tarafından şu şekilde dile getirilmiştir: *“Milliyetçi Cephe işbirlikçi tekeli sermayenin en gericisi, şoven kesimlerinin oluşturduğu gericilik ve faşizm cephesidir. Bu cepheye karşı ve güvenoyu aldığı takdirde 2. MC’yi bir an önce iktidardan uzaklaştırmak için, ulusal bağımsızlıktan, demokrasi, barış ve toplumsal ilerlemeden yana olan parlamento içindeki ve dışındaki tüm örgüt ve güçlerin UDC içinde biraraya gelmeleri ve UDC’yi güçlendirmeleri acil bir görev ve sorumluluktur”* (11).

DİSK’in ve DİSK bürokrasisini o dönem kontrol altında tutan TKP’nin

“ileri demokratik düzen” hedeflerinin formülü bu sözlerde ortaya konulmuştur. Stalinizme has aşamacı anlayışın en saf örneğini oluşturan TKP, CHP’den kendi yasal örgütlülüğünün önünü açacak -141. ve 142. maddelerin kaldırılması- adımları beklemekte ve sonunda parlamentoya girmenin yollarını aramaktadır. Bu anlamıyla işçi sınıfıyla organik bağları olması bakımından 70’li yılların en önemli sol gruplarının başında gelen TKP faşizm karşısında pasifizmin ifadesi olmuştur. Tümüyle yasalıcı ve parlamentocu çizgisiyle TKP, faşizm karşısında pasifist tutumlar takınmakla kalmamış, işçi sınıfının atılımlarını sendika bürokrasi vasıtasıyla frenlemiştir.

Sınıf Mücadelesinin Dönüm Noktaları

Egemenlerin devrimci mücadeleyi ve sınıf hareketini baltalamak için sokağa saldıkları faşistlere karşı en etkili yanıt işçi sınıfından yükselmiştir. Faşist saldırılar artarak devam ederken, işçi sınıfının yükselttiği tepki, hem devrimci mücadelenin hayat alanını genişletmiş hem de faşist hareketin geriletilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, ülke genelinde grevlerle birlikte sınıf mücadelesi egemen sınıfları tedirgin edecek boyutlara ulaştı.

Bu noktada dönüm noktalarından birisi yüz bine yakın işçinin kutladığı 1976 1 Mayıs’ı olmuştur. Türkiye işçi sınıfı on yıllar sonra ilk kez 1 Mayıs’ı kitlesel bir şekilde kutlamıştır. 1 Mayıs 1976 yılıyla birlikte burjuvazinin “Bahar ve Çiçek Bayramı” olmaktan çıkmış, işçi sınıfının emek bayramına dönüşmüştür. Diğer bir önemli eylemlilik de DGM’lere karşı

gösterilen direniştir. MC iktidarının geçirmeye çalıştığı DGM Yasası'na karşı işçi sınıfı bir genel grev provası yaparak, Türkiye'nin neredeyse tamamında iş bıraktı. Egemenler, işçi sınıfının gösterdiği bu radikal eylemlilik karşısında yasayı geri çekmek zorunda kaldılar.

İşçi sınıfının yükselen mücadelesi birçok yerde etkisini gösterirken, pek çok işyeri grevlere sahne oluyordu. Bunlardan en önemlisi 22 Eylül 1976'da başlayan Profilo Direnişi oldu. 18 işçinin atılmasıyla başlayan greve yönelik patronların saldırısı gecikmedi. Binlerce polis, panzerler ve gaz bombaları ile saldırarak grevi bitirmeye çalıştı, ancak bu saldırı işçiler tarafından geri püskürtüldü.

1977 yılına Türkiye faşizme ve egemenlerin işçi sınıfına yönelik saldırılarına karşı yükselen, devrimci işçi sınıfı mücadelesinin coşkusuyla girdi. Nitekim bu coşku Türkiye tarihinin gerek kitleliliği, gerekse politik içeriği itibarıyla en önemli işçi eylemlerinden birisiyle tepe noktasına ulaştı. 1 Mayıs 1977, 1970'lerin sınıf mücadelesi dalgasının adeta kırılma noktasını oluşturdu. Bilindiği gibi 77 1 Mayıs'ında egemen sınıf büyük bir katliama imza atacak ve bu 1 Mayıs bir zirveyi ifade ettiği gibi sınıf hareketindeki tıkanmayı da açığa çıkaracaktı. Gelgelelim tam tersi de olabilirdi. Katliama gereken yanıt genel grevlerle, dev eylemlerle, devrimci mücadeleyle verilebilir, devrimci bir sıçramanın zemini hazırlanabilirdi. 1905 Rus Devrimi hatırlanırsa devrim, Çarlığın giriştiği Kanlı Pazar katliamına işçilerin grevlerle tepki göstermesi ile başlamıştı. O günün Türkiyesi'nde

de koşulları böylesi bir mücadelenin oluşabilmesine fazlasıyla müsaitti. Ancak, sınıf mücadelesinin başarıya ulaşması için en önemli gerekliliklerden birisi olan devrimci bir öncünün bulunmaması, bu tarihi fırsatın yeterince kullanılmamasına neden oldu.

Varolan örgütlülükler içinse işçi sınıfına yönelik gerçekleştirilen bu katliam, mücadele bayrağını yükseltmenin bir fırsatı olmaktan ziyade, birbirlerinin kuyusunu kazmanın bir aracı haline geldi. Özellikle, Moskovacı TKP ile Maocular arasında yaşanan çatışmaların katliamın başlangıcında yaratılan provokasyon için kontrgerilla güçleri tarafından malzeme olarak kullanılması ve burjuva medyanın katliamı sol içi çatışmanın bir ürünü olarak lanse etmesi, mücadeleyi baltalayan önemli bir faktör haline geldi. Katliamlar sonrasında DİSK ve TKP, Maocuları suçlarken Maocular "sosyal faşistleri" hedef alıyorlardı. Bu, sol adına tam bir rezillikti. Bu saldırıya etkin bir yanıt verilememesi, burjuvazinin sistematik saldırılarının Maraş'ta olduğu gibi daha da vahşileşmesine ve bir iç savaş ortamının yaratılmasına yol açtı. Öte yandan, 12 Eylül'ün köşe taşları yavaş yavaş dizilmeye başlanıyordu.

1978 yılına girildiğinde Türkiye'yi yeni katliamlar bekliyordu. Fazla zaman geçmeden 16 Mart'ta Beyazıt Kampüsü'nde faşistler tarafından düzenlenen bombalı saldırıda 7 öğrenci katledildi. Bu saldırıya yanıt olarak 20 Mart'ta "Faşizme İhtar Eylemleri" düzenlendi. Bu eylemler, birçok alanda faşistlerin sokaklardan silinmesini sağladı. Eylemlerin gücü, burjuva klikler içerisinde de ciddi tepkiler doğurdu:

Sağcı basın eylemler için “ihtilal provası” nitelemesini kullanırken, Türk-İş eylemleri “işçiler üzerinde oynanan oyun” olarak gösteriyordu. Birçok örgütün kuyruğundan ayrılmadığı CHP ve Başbakan Ecevit’se eylemleri yasadışı ilan ederek, eyleme katılan işçileri işten atmakla tehdit etti (12). İşte DİSK bürokratlarının ve TKP liderliğinin “İleri Demokratik Düzen” beklentileri yavaş yavaş yerini buluyordu!

Bu eylemlilik dalgası, DİSK’in mücadele sahnesinde gösterdiği etkili eylemlerin 70’li yıllar için son halkalarını oluşturuyordu. Özellikle, 70’lerin sonlarına doğru DİSK içerisinde gerçekleşen CHP’lileştirme operasyonu ve UDC politikaları nedeniyle DİSK bürokratlarının ve TKP’nin CHP için hazırladığı yumuşak koltuklar, DİSK’in işçi sınıfı radikalizminin çok gerisine düşmesine neden oldu. DİSK’in CHP’lileştirilmesi ve yaşanan bir dizi fiyasko sonucu TKP bölünmeler yoluyla gücünü kaybetmeye başlamıştı. Bundan sonra gerçekleştirilen görkemli direnişlerin birçoğu yerelleşerek ve kendine özgü dinamiklerle beslenerek ve DİSK bürokrasinin engelleme çabalarına rağmen gerçekleşiyordu (Tariş Direnişi, Yeni Çeltak Madenciler Direnişi vb).

Darbenin Ayak Sesleri: Maraş Katliamı, Fatsa Operasyonu ve Tariş Direnişi

1 Mayıs 1977’de yaşanan katliamdan sonra devrimci mücadelenin ve sınıf hareketinin kaçınılmaz bir sıkışmışlığa girdiği rahatlıkla gözlemlenebilecek bir durumdur. Birbiri ardına gerçekleştirilen faşist saldırılar, kitlesel katliamlar;

devrimci hareketi bir cevap verme gerekliliği konusunda sıkıştırıyordu. Ancak, devrimci örgütlenmeler sınıf temelinde uzaklaştıkça, faşizme karşı mücadeleyi birer “asker”i sorun olarak ele alıp, buna uygun küçük burjuva intikamcı tavırlar geliştirdikçe giderek hareket alanını daralttı ve toplumda artık bir kurtarıcı beklentisi ve düzen isteğinin yolunu döşedi. Çünkü sokaklar artık kan gölüne dönüşüyordu ve burjuvazinin de sistematik propagandası sayesinde toplumda sınıf mücadelesinin yükselişinden ziyade, sağ-sol arasındaki çatışmalardan bahsediliyordu.

Aslında, varılan nokta artık bir iktidar sorunu haline dönüşüyordu: Ya sınıf mücadelesi devrimci Marksist bir öncünün liderliği altında atılım yaparak bu dengeyi proleter bir devrim lehine değiştirecek ya da burjuva düzen yumruğunu indirerek bekasını koruyacaktı. Tarihte de birçok örneği görüldüğü gibi, işçi sınıfının mücadeleyi devrimle taçlandırmadığı noktada, yükselen karşı devrim toplumda genel bir kabul görür. Örneğin, devrimci bir durumun yaşandığı 1968 Fransa’sında devrimci dalganın kendinden bekleneni yapmayıp iktidarsız kalarak yenilmesinin ertesinde yapılan seçimlerde sağcı De Gaulle, tek başına iktidara gelmişti. Çünkü, artık toplumsal yaşamın öyle ya da böyle bir düzene oturmasını bekleyen küçük burjuvaziden, işçi sınıfının ortalama kesimlerine kadar neredeyse toplumun tüm kesimlerinin oyunu almayı başarmıştı. Türkiye’de de benzer bir sonucu görmek mümkündür. Kitlelere iktidar perspektifini aşılacak ve sistemin tıkanıklığını açacak bir önderliğin bulunmayışı, faşistlerle girilen şiddete dayalı güç

yarışının biriktirdiği yorgunluk ve dağınıklık, toplumda artık devrimci iddiaların zeminini kaybetmesine, daha da önemlisi artık bir kurtarıcı otoritenin beklenmesine neden olmuştu. Burjuva siyasal düzenin iflas ettiği, parlamentonun geçersiz kaldığı, egemenlerin yönetemediği, toplumun da bu şartlarda yönetilmek istemediği bir ortamda tek bir alternatif yavaş yavaş yıldızlarını parlatmaya başlıyordu: Askeri darbe.

Ancak, askeri darbenin önünde verilmesi gereken ciddi bir sınav duruyordu. Her ne kadar programında bir iktidar perspektifi olmayıp, tıkanıklık içerisinde bulunsalar da devrimcilerin etkisinde muazzam büyüklükte kitleler bulunuyordu. Darbe karşısında grevler örgütlenebilir, direnişler olabilir ve bunlar her şeyi zorlaştırabilirdi. Bu yüzden egemenlerin öncelikli olarak yaptıkları icraat, çeşitli provokasyonlar yaratarak solun nabzını ölçmek oldu. Çok geçmeden kanlı saldırılar birbirini izledi: 1978'in Aralık ayında Maraş'ta 118 Alevi, faşistler tarafından katledildi; Çorum, Sivas gibi Alevilerin yoğun olarak yaşadığı ortamda katliam girişimleri denendi. 1978-1979 yılları arasında Kemal Türkler, Abdi İpekçi gibi tanınmış kişilere sansasyonel suikastlar düzenlendi. Özellikle, Kemal Türkler'in öldürülmesinin ardından yükselen cılız tepki, artık sınıf mücadelesindeki yavaşlamayı gösteriyordu. Ancak, bunda en önemli etken DİSK bürokrasisinin mücadeleyi yükseltmekten ziyade, frenlemeyi ve düzen sınırları içerisinde tutmayı hedefleyen çizgisidir.

Devrimcilerin, 1980'e gelinirken vermek zorunda oldukları bir diğer sınav da

1977 yılına Türkiye faşizme ve egemenlerin işçi sınıfına yönelik saldırılarına karşı yükselen, devrimci işçi sınıfı mücadelesinin coşkusuyula girdi. Nitekim bu coşku Türkiye tarihinin gerek kitleliliği, gerekse politik içeriği itibarıyla en önemli işçi eylemlerinden birisiyle tepe noktasına ulaştı. 1 Mayıs 1977, 1970'lerin sınıf mücadelesi dalgasının adeta kırılma noktasını oluşturdu.

Varılan nokta artık bir iktidar sorunu haline dönüşüyordu: Ya sınıf mücadelesi devrimci Marksist bir öncünün liderliği altında atılım yaparak bu dengeyi proleter bir devrim lehine değiştirecek ya da burjuva düzen yumruğunu indirerek bekasını koruyacaktı.

Fatsa'da yaşandı. Devrimci Yolcuların kontrolünde Fatsa'da oluşturulan yerel yönetim anlayışı, egemenlerin de dikkatinden kaçmayacaktı. Demirel, Çorum'da faşistlerin Alevilere yönelik katliam girişiminde bulunduğu dönemde, Meclis'e "Çorum'u bırakın, Fatsa'ya bakın!" diyerek sesleniyordu. Ancak, Fatsa deneyimi, ona önderlik eden Devrimci Yol hareketinin dar politik kavrayışı ve ekonomizmi altında sadece Fatsa'yla sınırlı olmaktan kurtulamadı. Ayrıca, kitlelere o gün yürütülen devrimci mücadelenin doğrudan iktidar sorunuyla ve kapitalist sömürü düzeninin yıkılmasıyla bağlantılı olduğu bilinci verilmemiş; yalnızca Fatsa'yla sınırlı, yeri geldiğinde karaborsacılara karşı mücadele eden, yeri geldiğinde de çamurlu yollara çözüm arayan bir ekonomist perspektifle adeta perşembenin gelişi çarşambadan seyredilmiştir. Nitekim devlet Fatsa'yı düşürmek için operasyon düzenlediğinde en ufak bir direniş bile yaşanmamıştı. Bu durum, bir bakıma darbeden sonra Devrimci Yol ve pek çok yapının nasıl tepki vereceğinin bir göstergesi olmuştu.

Darbe ayak seslerini adım adım duyururken, burjuva parlamenter rejim ve egemen sınıfların toplum üzerindeki kontrol yetisi neredeyse yok olmuştu. Faşistler ve devrimciler arasında süre giden çatışmalar, işçi sınıfının birçok alanda devam eden direnişi ve en önemlisi artık toplumun da bu şekilde yönetilmek istememesi egemenleri zor duruma düşürüyordu. Bir yandan toplum faşist saldırılarla terörize edilerek bir "kurtarıcı" özlemi artırılmaya çalışılırken, işçi sınıfı hareketi de faşizmin kısıkağı altına alınmaya

çalışılıyordu. Böylesi saldırılardan birisi de İzmir'deki Tarih Fabrikası'nda yaşandı. 3. Milliyetçi Cephe iktidarıyla birlikte Tarih'te faşist kadrolaşmaya gidildi ve devrimci işçilerin birçoğu işten atıldı. İktidar ve yönetim Tarih'in "komünistlerin işgali altında olduğu" söylemini sık sık dillendiriyorlardı. Tarih'in düzenin kolluk kuvvetlerinin saldırısıyla karşılaşması fazla uzun sürmedi. 22 Ocak 1980'de ordu ve polis iş makineleriyle, zırhlı araçlarıyla Tarih'in kapısına dayandı. Burada Tarih işçileriyle birlikte, Çiğli, Çimentepe başta olmak üzere fabrika çevresindeki birçok gecekondu mahallesi de direnişe geçti. Tarih işçilerinin gösterdiği olağanüstü direniş, bu durumdan ürken DİSK bürokratlarını hareketi frenlemeye yöneltti. İşçilerin öne sürdüğü üç talepten birisi kabul edildi ve gözaltına alınan işçiler serbest bırakıldı. Ancak, Tarih patronlarının ve iktidarın saldırısı burada da sona ermedi, fabrikanın büyük kısmı tasfiye edildi, üretime ara verildi ve 3000'e yakın işçi işten atıldı. Bunun üzerine başlayan çatışmalarda işçi sınıfı ve gecekondu halkı kahramanca bir direniş sergiledi. Gösterilen direnişten ürken, DİSK mücadeleyi baltalamak ve işçileri pasifize etmek için ellerinden geleni yaptı. Çatışmalar, 15 Şubat'a kadar sürdü ve devlet ancak 10 bin jandarma komandosuyla direnişi bastırabildi. 3 polis yaşamını yitirdi. Burjuvazi açısından Tarih Direnişi'yle birlikte askeri bir darbenin gerekliliği artık kaçınılmaz hale gelmişti.

12 Eylül Darbesi

12 Eylül darbesinin ardından, düzen saflarından gelen muazzam baskı dalgası Türkiye solunun üzerinden

silindir gibi geçti. Türkiye solu, 12 Mart Muhtırası'ndan sonra da benzer bir durumla karşılaşmıştı. Ancak, yeniden toparlanabilmişti. Bu durum egemen sınıflar için de ciddi bir ders oldu. 12 Eylül'le birlikte, toplum içerisinde solun üzerinde yükseldiği sosyal temeller tümüyle yok edildi, toplumsal hafıza neredeyse tamamen kazındı. 12 Eylül öncesinde solun doğal tabanını oluşturan kent yoksulları, varoşlar, işçi sınıfının geniş kesimleri; devrimcilerden boşaltılan alanlara çöreklenen ve sistem tarafından desteklenen İslamcıların hegemonyası altına girdi.

Türkiye solunun 12 Eylül'de aldığı yenilgi, etkisi uzun yıllara yayılacak bir büyük bir hezimet anlamına geldi. Egemen sınıfın acımasızlığı ve topyekün saldırması bunda kuşkusuz belirleyici bir rol oynadı. Ama durumun asıl vahimliği Türkiye soluyla ilgilidir. Mesele güç yetirememekle ilgili olsa durum bu kadar vahim olmazdı. Milyonlarca kişinin hayatını belirleyebilen sol örgütler 1977 1 Mayıs'ından beri tikanıklık içerisindeydiler. Sistemin krizine devrimci yanıtlar üretmekten aciz olduklarını gösterdiler. Darbe günü geldiğindeyse kendiliğinden gösterilen bireysel direnişler dışında örgütlü bir karşı koyuş gösterilemedi. Örgütler kısa süre içerisinde çözüldü. Kadroların birçoğu tutuklandı, tutuklanmayanların bir kısmı yurt dışına çıkabildi. Yapının çökmesinin ardından geri kalan üyeler, geniş sempatican ve taraftar kesimleri ortada kaldılar. Bir kısmı tutuklandı, arananlar listesindeki birçoğu da teslim oldu ve işkencelerden geçti. Çoğu kişi silahlarını teslim etmek için kuyruklara girdi. Teslimiyetçilik doruk noktasına ulaştı. Yıllarca devrimci

saflarda mücadele eden devrimcilerin büyük kısmı, bu yıkımın getirdiği moral bozukluğuyla ya geçmişlerini kötü bir hatıra olarak değerlendirdiler ya da ödedikleri bedellerin boşuna olduğu yanılığına kapıldılar. Nitekim bugün hala dağıtılamamış olan toplumsal hafızaya karabasan gibi çöken örgütlenmekten duyulan korku, bizzat 12 Eylül'ün sol üzerinde yarattığı yıkımın ürünüdür.

Türkiye Solunun Temel Yanlışları

Yazı içerisinde, 70'li yılların politik olaylarından ve sınıf mücadelesinin seyrinden yola çıkarak devrimci hareketin birtakım yanlışlarına ve eksikliklerine değinmiştik. Geçmişte yapılan hataları, bunların doğurduğu politik sonuçları genelleştirmek ve devrimci Marksist bir bakış açısıyla gereken dersleri çıkarmak zorundayız.

Türkiye sol hareketi, ideolojik olarak 50 yıllık bir birikim aracılığıyla 70'li yıllarda mücadele sahnesine çıkmıştır. Özellikle, TKP'nin ilk önder kadroları Mustafa Suphi ve 14 yoldaşının Karadeniz'de katledilmelerinin ardından gerçekleşen TKP'nin Stalinizasyon süreci ve bu çizginin Kemalizm karşısında aldığı işbirlikçi tavır, sol hareketin bağımsız sınıf siyasetinden on yıllar boyunca sürece kopuşuna neden oldu. Benzerlerini birçok ülkede görebileceğimiz, Stalinizme has burjuvaziyle işbirliği sorunu Türkiye devrimci mücadele tarihinde de değişmez bir tutum olmuştur. 70'li yılların beraberinde getirdiği muazzam devrimci olanakların değerlendirilememesinde yatan en temel nedenlerden birisi budur.

Sıkça bahsettiğimiz gibi, 1973'le birlikte yükselişe geçen sol hareket, burjuva siyaseti içerisinde ciddi bir kırılma yaratabilirdi. Bu kırılma, en belirgin yansımasını CHP'nin Ecevit önderliğinde “sol”a açılmasında ve hatta kimi dönemlerde düzen güçlerinin saldırısına (Ecevit'e yapılan suikast girişimleri, TÜSİAD'ın CHP iktidarına karşı gazetelere verdiği tam sayfa ilanlar vb.) maruz kalmasına neden olmuştur. Ancak, CHP'nin konumunu asıl belirleyen faktör, toplumun sola ilgi duyan ve politikleşen kesimlerinin CHP rüzgârına kapılmasıdır. Eylemlerdeki “Tek Yol Devrim” sloganlarının seçim zamanlarında yerini “Umudumuz Karaoğlan”a bırakması muazzam bir çelişkidir. Türkiye sol hareketi açısından, bu noktada temel görev, kitlelerin düzenin bu Truva atının kuyruğundan nasıl kopartılacağı ve devrimci saflara kazanılacağıdır.

20. yüzyıl devrimci mücadele tarihinde, bu noktada her zaman iki seçenek baş başa kalmıştır: Birincisi, CHP gibi “ilerici, demokratik” atfedilen burjuva güçlerle, partilerle, iktidarlara ittifak öneren Stalinist “Halk Cephesi” politikası... İkincisi, burjuvazinin sol görünümü, sosyal demokrat partilerinin kuyruğuna takılan kitlelere yükselen faşizm karşısında tek çarenin kendi burjuva politikacıları değil, devrimci sınıf mücadelesi olduğunu göstermek ve burjuva politikacıların tutarsızlığını ortaya sermek... Nitekim, yazıda da bahsettik: 70'lerde DİSK'in öncülüğünde yapılan Faşizme İhtar Mitingleri'ne en sert tepkiyi “ilerici, demokrat” Bülent Ecevit vermemiş miydi? Ecevit, anti-komünist olduğunu

açık açık deklare eden düzen yanlısı bir devrim düşmanından başka bir şey değildi.

Türkiye solunun, bu bariz çelişkiyi gözden kaçırmaması bir rastlantı veya dikkatsizlik değil, ideolojik olarak darlığın ve programatik olarak sapılanılan Stalinizm bataklığının bir sonucudur. SSCB'nin tavsiye ettiği TKP ve DİSK'in ortak yapımı Ulusal Demokratik Cephe politikası ve "İleri Demokratik bir Düzen" sloganı bunun en bariz örneğidir. Ancak, iş yalnızca TKP ile sınırlı değildir. Solun neredeyse tamamı Stalinizme özgü sınıf işbirlikçiliğinden ve aşamalı devrim anlayışından nasibini almıştır. Bu anlayış Türkiye'yi sosyalist devrim mücadelesi için uygun olmayan bir ülke olarak tanımlıyordu. Bu anlamıyla sosyalist devrim ve işçi iktidarı perspektifi yoktu. Düşünün bir kere sistem tıkanmış, kitleler uyanmıştı; sorun tam da iktidar sorunu idi ama Türkiye solu "bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi" veriyordu. Böyle bir programatik hatla düzenin krizine yanıt üretilmeyeceği gibi bizzat solun kendisi krize girer. Nitekim öyle de oldu.

O dönem solun en güçlü unsurlarından olan TDKP'den şu alıntı programın düzen içi karakterini gözler önüne serer: "Türkiye, emperyalizmin, komprador-tekelci kapitalizmin ve feodal kalıntıların hüküm sürdüğü yarı-sömürge, yarı-feodal, çok uluslu geri bir tarım ülkesidir. Bu durum, ülkemizin hâlâ demokratik devrim süreci içinde olduğunu belirlemekte ve devrimci proletaryaya nihai hedeflerini gerçekleştirme yolunda ilk adım olarak demokratik devrim sürecini tamamlama görevini yüklemektedir"(15). Bu,

TDKP'ye has bir durum değildir. Solun neredeyse tamamı gibi "demokrasi ve bağımsızlık mücadelesi" safatalarının önünde secde ederken sınıf savaşımının temel gündemlerine yanıt üretilmesi elbette ki mümkün olmadı.

O dönemin en geniş kitleliliğine sahip örgütü Devrimci Yol'dan bir alıntı yapalım: "1961 anayasal düzenini (dolayısıyla devleti) yıkmak için güdülen iç savaş ve terör politikalarının kasıp kavurarak eyleme sokulduğu bir yerde ve dönemde solcuların, devrimcilerin de 'devleti yıkmak' için silaha sarıldıklarını kabul etmek mantık dışıdır. Çünkü solcuların bunda bir çıkarı yoktur; aksine çok büyük zararı vardır. Faşist bir düzen için solcular nasıl mücadele ederler! Böylesi bir ortamda solcuların silaha başvurup mevcudu yıkmak için kalkıştıklarını söylemek solcuların deli olduğunu söylemekle eş anlamlıdır"(13). Bu sözler, burjuva devlet karşısındaki tabiyeti ortaya koyan, devrimci olmayan ifadelerdir. Nitekim Devrimci Yol'un 70'ler için temel analiz noktası yaptığı "iç savaş" tanımlamasının vardığı nokta, varlığının meşruiyetini faşizm karşıtlığında aramak oldu. Sınıf savaşımının gerçekleri ve yöntemleri görmezden gelindi. Oysa faşistleri yenmek için tek yol iktidar hedefli bir sınıf mücadelesinden geçiyordu. Pragmatik Dev-Yol liderliği anti-faşist mücadelenin hareketleri için temel genişleme kaynağı olmasından ötürü bu noktaya takılı kaldı ve içi boş popülizmle kendiliğindenciliğin peşinden sürüklendi. Devrimci Yol tüm varoluş dönemi boyunca örgütsel olarak sınırları belirsiz, şekilsiz, sınıf çizgisinden uzak ve kendiliğindenci bir hareket olarak ayakta kalmıştır. Hareketin lideri

Oğuzhan Müftüoğlu'nun deyimiyle "hemen partileşme yoluna gidilmeyişi, içinde bulunulan ideolojik ve siyasi kargaşa"dan (14) da kaynaklanıyordu. Sonucu ise tarih acı bir şekilde gösterdi: 12 Eylül darbesi gelip çattığında Devrimci Yol'u barikat başında direnecek diye bekleyenler, karşılarında kumdan kale gibi dağılmış bir örgütsel yapı buldular. Hareketin liderliğinin teslimiyetini bir kenara bırakırsak, başsız bir gövde gibi kalan kadroların diremediğini söylemek haksızlık olacaktır.

O dönem en çok ihtiyaç duyulan şey, ülke çapında işçi sınıfı siyasetini üreten, merkezi taktik ve stratejiler doğrultusunda hamleler yapan ve genel olarak emekçiler adına konuşma ve hareket etme durumunu kazanmış olan bir siyasi liderliğin varlığıydı. Bu konuda en yetenekli durumda olan TKP'nin bu yeteneğini işçileri frenleyerek ve CHP'ye uyarlanarak kullandığını belirtmiştik. Dev-Yol, Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş gibi kitlesel örgütler ise siyasal parti değil, "hareket" olarak varlık gösteriyor; yerel ve kendiliğinden kalıyorlardı. İşçi sınıfını kendi politikasında birleştirecek, ülke çapında politika belirleyecek siyasal aygıtlar olamadılar.

Bu örgütlerin hızlı büyümenin getirdiği akını örgütleyemediği, var olan militanların aslında genel anlamda "çevre" olduğu da bir gerçekliktir. Bu "çevre" radikal sınıf hareketinin tesiriyle çok militan işler çıkaracak kadar kararlı olsa da sonuçta işleyen bir parti mekanizmasının görev ve sorumlulukları net bir şekilde çizilmiş parçaları değildi. Yani en büyük örgütlerin hemen hepsi dar bir önder

kadro ile yerellerdeki engin taraftar ve sempatan ağından oluşmaktaydı. Sonuçta ortaya çıkan şey şekilsiz ve kendiliğindenci yapılar oluyordu. Bu durumda 12 Eylül darbesi, liderlik ve kilit kadroları ele geçirdiğinde yapılar tüm işleyiş mekanizmalarını kaybettiler. Her türlü mücadele koşullarına uyum sağlayabilecek esneklik ve dayanıklılıkta örgütler inşa edilmesi ve sağlam bir örgütsel gelenek yaratılması için 12 Eylül dersleri büyük önem taşımaktadır.

Sonuç

Türkiye devrimci hareketinin mücadele tarihi, bizlere Lenin'in bir sözünü tekrar tekrar hatırlatmaktadır: "Devrimci teori olmadan, devrimci pratik olmaz." Stalinizm ve büyük oranda Kemalizmin kaba bir bulamacı haline gelen Türkiye solunun ideolojik geleneğinin, mücadelenin geçmişinden ders almasını sağlamak amacıyla, sorgulanması zorunludur. Bugüne kadar, bulamacın oluşumuna katkıda bulunanların, bu konuda herhangi bir istek duyduklarını görmedik. Nitekim bunu tutarlı bir şekilde yapabilecek olanlar da yalnızca devrimci Marksistlerdir. Nasıl ki, Troçki Stalinizmin çarpıtmak için olağanüstü uğraş verdiği Marksizmin kızıl bayrağını alıp bizlere devrettiyse, bugün de bizim yapmamız gereken görevlerden biri de işçi sınıfı hareketini geçmişinden beri kötürüm bırakan reformist, küçük burjuva maceracı, ulusalcı, yurtsever hareketlerin etkisinden kopartıp, Bolşevizmin birer neferleri haline getirmektir.

- 1.Ergun Aydınöğlu, Türkiye Solu (1960-1980), Versus Yayınclık, 2007, s. 243.
- 2.Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 7, s. 2239
- 3.Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 7, s. 2286
- 4.Oğuzhan Müftüoğlu,Devrimci Yol Üzerine Notlar, aktaran Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 7, s. 2250
- 5.a.g.e. s.332
- 6.a.g.e. s. 345
- 7.a.g.e. s. 346
- 8.Güner Gövenç, Kürt Hareketi ile Kimi Sol Örgütler Arasında Çatışma: Sol İçi Şiddet Üzerine Deđerlendirmeler, Marksist Bakış, sayı 7, s.18-20
- 9.Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, cilt 7, s. 2219
- 10.Faşizme Karşı Mücadele Konusundaki Teslimiyetçi ve Oportünist Görüşler İflas Ediyor, Devrimci Yol, Sayı 5, 1 Temmuz 1977
- 11.Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 7, s.2296
- 12.Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, cilt 7, s. 2297
- 13.N. Mitap, Dilekçe, s. 4
- 14.Oğuzhan Müftüoğlu, “Devrimci Yol Üzerine Notlar”, aktaran Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 7, s. 2251
- 15.Türkiye Devrimci Komünist Partisi Birinci (Kuruluş) Kongresi Belgeleri, Nisan 1988

12 EYLÜL'DEN BUGÜNE

V. U. ARSLAN

12 Eylül'ün şok dalgaları dinmek bilmedi. Hızlı çözülme ve ödenen bedellerin ağırlığı ile birleşince çekilen acılar, halk tarafından tartışmasız bir şekilde "boşuna" kabul edildi. 78'liler denen bir kuşak, yaşadığı acılar ve hayal kırıklığını sonraki kuşaklara da taşıdı: "Hepsi yalanmış!", varılan sonuç bu oldu.

Türkiye solunun Avrupa'daki mülteci yaşamına hapsediği 1980'ler sadece Türkiye'de değil tüm dünyada karşı rüzgârın serttestiği yıllardı. Dünyadaki sol hareketi domine eden SSCB, Afganistan işgalinde gün geçtikçe bataklığa batıyor, bir yandan da Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroyka politikasıyla serbest piyasaya açılmanın yumuşak yollarını arıyordu. Polonya'da Stalinizme karşı bir işçi hareketi olarak başlayan Solidarnosc (Dayanışma) Hareketi önderliksizliğin neticesinde bir süre sonra burjuva kanallara sürülenecek ve Doğu Bloku çözülme sinyallerini vermeye başlayacaktı. Stalinizmin ihaneti, İran'da 80'ler boyunca on binlerce militanın katledildiği korkunç bir yenilgiye yol açarken, Ortadoğu'da direniş bayrağı onca ihanet ve zikzaktan sonra Stalinci yapılanmalardan ve işbirliği içinde oldukları laik burjuva milliyetçilerinden İslami unsurlara doğru bir kayış içine girmişti. Çin'deki Maoist bürokrasi serbest piyasadaki hızını arttırırken, Avrupa'nın en yoksul ülkesi olan Arnavutluk'ta Enver Hoca, ölmeden önceki son yıllarında Arnavutluk Emek Partisi içindeki yüksek bürokratları ve ikinci adam Mehmet Şeyhu'yu yok ediyordu. Yugoslavya'da 1980'ler bir yandan serbest piyasa açılımlarına hazırlıklarla geçerken diğer yandan ülkedeki etnik tansiyon giderek alevleniyordu. Nikaragua'daki Sandinist iktidar ABD önderliğindeki karşı devrimci güçler karşısında giderek daha tavizkar politikalar izlerken çözülmeye yüz tuttuğunu ortaya koyuyordu.

Bunun dışında Britanya'daki madencilerin tarihi grevi bir yıla yakın bir süreden sonra geride bıraktığı 10 ölünün ardından acı bir yenilgiye

uğruyor ve Britanya işçi sınıfı "Demir Lady" Thatcher tarafından adeta eziliyordu. Burjuvazi tüm dünyada ataktaydı, neoliberal dalga uygulamaya sokulduğu her yerde işçi sınıfının kazanımlarını yok ediyordu. Thatcher'ın ruh ikizleri Reagan, Özal, Kohl gibileri tüm dünyada işçi sınıfının geçmiş yıllardaki kazanımlarını geri alıyordu.

Saldırı dalgası salt fiziksel alanla sınırlı değildi. Sola yönelik yürütülen ideolojik kampanyalar belki de fiziksel saldırılar kadar etkili oldu. Fiziksel saldırıları belirli dönemlerde telafi etmek mümkündü, ama ideolojik saldırılar sol içinde felç edici etkisini kalıcı olarak tesis edebilirdi. Çökmekte olan Stalinizmin bu ideolojik saldırılara karşı koyması mümkün olamazdı.

Burjuvazinin ideolojik saldırısının temelini sınıf mücadelesi merkezli bir solun sonunungeldiği tezi oluşturuyordu. Bu tez, uzun yıllar boyunca etkili bir şekilde tekrar tekrar işlenecekti. Bıkmadan usanmadan bugün bile devam ettirilen bu söylem, 1968 hareketinden ilham almıştı. 1968'de Stalinist KP'lerin elinde kötürümleştirilen işçi hareketi karşısında öğrenci hareketi kendi yolunu bulmaya çalışmıştı. Kimi zaman radikal maceracı yollara savrulan, kimi zaman da kadın ya da siyah hareketine evrilen gençlik mücadelesi, 1980'lerden sonra oluşturulan ideolojik kampanyanın temel tezleri için çok elverişli malzemelerdi. Buna göre sınıf çelişkinin dışındaki çelişkiler yan değil başat çelişkilerdi. Sermaye ile emek arasındaki çelişkinin dışında başka çelişkiler de vardı ve sol bunları temel almalıydı. Ayrıca, işçi sınıfı tutucu bir sınıftı. Sınıf mücadelesi, özünde insan özgürlüğünü sınırlayan

otoriter bir eğilim taşıyordu. Çevreye düşman sanayi toplumu aşılmıştı, o yüzden işçi sınıfı hareketi devrimci öncü misyonunu kaybetmiş gericilemiş ve işbirlikçileşmişti...

Bütün bunların sonucunda sınıf mücadelesini reddederek bunun yerine sivil toplumculuğu, kimlik politikalarını ya da radikal sosyal hareketleri koyan bir “devrimcilik” türü icat edildi. Burada belirtmeden geçmeyelim, bu tezleri işleyen akademisyenlere üniversite kürsüleri açıldı, her açıdan desteklendiler; bu türden entelektüeller kariyer basamaklarını hızlı bir şekilde tırmanacaklardı. Bu ideolojik bombardımanın bir yönü de bu fikirleri savunan bir kesim entelektüelin Marksizmi açıkça reddetmeyip kendilerini post-Marksist olarak adlandırmalarıydı. Bunlar Marksizmin temel öncüllerini reddettikleri halde kendilerini Marksizmin içinde göstererek yaratılan kafa karışıklığı ortamında sol içinde daha da etkili oldular.

Türkiye Solu Derin Bir Kriz İçerisinde

Görüldüğü gibi 1980'ler devrimci hareketin tam bir tıkanıklık içinde olduğu yıllardı. İdeolojik kriz had safhaya varmış ve tüm inisiyatif kaybedilmişti. Yıllarca SSCB ya da diğer Stalinist devletlerin güdümünde kalan radikal sol, bunun diyetini ağır bir şekilde ödemeye başlamıştı. Tüm dünyada Stalinizmin krizi, solun genel krizine dönüşüyor; burjuvalar Stalinist pratiğin sonuçlarını ballandıra ballandıra anlatıp Marksist Leninist ideolojiye azgınca saldırıyorlardı.

12 Eylül darbesiyle tüm iddiasını kaybederek marjinalleşen Türkiye solu, bu felç edici ortamda, ideolojik kırılmalara son derece açık bir duruma gelmişti. Bunun ilk belirtileri de erken tarihte kendisini göstermeye başlamıştı. Türkiye devrimci hareketinin en kitlesel örgütü olan Dev-Yol'un Avrupada bulunan liderlerinden Taner Akçam, daha 1984 gibi erken bir tarihte Marksist-Leninist ideolojiyi açıkça mahkûm etti. Şüphesiz Akçam'ın Marksist-Leninizmden anladığı Stalinizmdi. Ne var ki kendisinden sonraki birçokları gibi o da “otoriter” Marksizmden sivil toplumculuğa ve alternatif sosyal hareketlere yönelecekti. O yıllarda en fazla miktarda Türkiyeli siyasi mülteciyi barındıran Almanya'daki Yeşiller Partisi'nin Alman meclisine girerek büyük sükse yapması, Türkiyeli Stalinist devrimcilerin kafa karışıklığını derinleştiriyor ya da kafası zaten karışık olan bazıları (reformizm bağlamında) netleştiriyordu. Meclise bisikletle giden “radikal” Yeşillerin süzme burjuva ve emperyalist olduklarını zaman gösterecekti, ama Yeşillerin 1980'lerin başındaki parlak çıkışı, “özgürlükçü” yeni sosyal hareket arayışı içindeki birçokları için kesinlikle hayranlık uyandırıcı idi. Avrupadaki bu “yeniliklerin” Taner Akçam gibilerinin gözlerini kamaştırdığı çok açık, ama vakit henüz erkendi; açıklamaları örgütünden tepkiyle karşılandı ve tasfiye edildi. Akçam'ın kaderi, erken öten horozunkine benzese de öncülüğünü yaptığı eğilimin arkası, kendisini tasfiye edenleri bile saracak kadar güçlü bir şekilde gelecekti.

Nitekim 1989'da Berlin Duvarı'nın çatırdamaya başlaması koşulları hızla

olgunlaştırdı. SSCB ve tüm Doğu Bloku'nun yanı sıra bunlara düşman olan Arnavutluk ve Yugoslavya'da da rejimler düşmüştü. İşçi sınıfı, emekçiler ve gençlik bu rejimleri korumak şöyle dursun, duvarların yıkılmasında başrol oynadılar. Afrika ve Asya'daki kimi "sosyalist" diktatörlükler de anında saf değiştirdiler. Vietnam Komünist Partisi de ÇKP yolunu izleyerek "komünist parti güdümlü" serbest piyasa modeline geçiverdi. (Trajiktir, Vietnam ABD devi Nike için ucuz üretim yeri haline gelecekti.)

Kapitalistler zafer naraları atıyor, tarihin sonunun geldiğini ilan ediyorlardı. Serbest piyasa kapitalizmi, şaşalı bir başarı elde etmişti. Sosyalizme bir hakaret olarak algılanması gereken Stalinist pratiğe uzun on yıllar boyunca bel bağlayanlar tam anlamıyla hüsrana uğradı. Bunun bir neticesi olarak dünyadaki tüm KP'ler teslim bayrağını çektiler, sosyal demokratlaştılar ya da tümünden tasfiye oldular.

Türkiye solu da bu çöküşten payını aldı. Türkiye'de durumu ağırlaştırıcı, söz konusu ideolojik çöküşün 12 Eylül yenilgisinin yarattığı fiziksel çöküşle hemen hemen çakışması oldu. Üstelik, Türkiye solu dünyada çok az yerde (Vietnam ordusu, Maoistleri devirmek için Kamboçya'yı işgal etmişti, İran'da Moskova yanlıları Maoistlere karşı Humeyni ile beraber omuz omuza savaşıyordu, Afganistan'da SSCB yanlısı rejim, işgale karşı Afgan mücahitlerle beraber savaşan Maoistleri kılıçtan geçirmişti...) rastlanacak kadar sert ve yoğun biçimde rakip "sosyalist" devletlerin birbirleriyle verdiği kavgada taraf olmuştu. 70'lerin sonundaki sol

1989'da Berlin Duvarı'nın çatırdamaya başlaması koşulları hızla olgunlaştırdı. SSCB ve tüm Doğu Bloku'nun yanı sıra bunlara düşman olan Arnavutluk ve Yugoslavya'da da rejimler düşmüştü. Kapitalistler zafer naraları atıyor, tarihin sonunun geldiğini ilan ediyorlardı. Serbest piyasa kapitalizmi, şaşalı bir başarı elde etmişti. Sosyalizme bir hakaret olarak algılanması gereken Stalinist pratiğe uzun on yıllar boyunca bel bağlayanlar tam anlamıyla hüsrana uğradı. Bunun bir neticesi olarak dünyadaki tüm KP'ler teslim bayrağını çektiler, sosyal demokratlaştılar ya da tümünden tasfiye oldular. Türkiye solu da bu çöküşten payını aldı. Türkiye'de durumu ağırlaştırıcı, söz konusu ideolojik çöküşün 12 Eylül yenilgisinin yarattığı fiziksel çöküşle hemen hemen çakışması oldu.

Tüm dünya ile beraber Türkiye'nin de sarsıldığı bu tarihsel dönemeçler karşısında sosyalist solun ana gövdesinin tepkilerini kabaca ikiye ayırmak mümkün. Bu tepkilerden birincisi ve aynı zamanda en yaygın olanı, Stalinizmin günahlarını Marksizm Leninizme yükleyerek sağa kaymak oldu. Bu, aslında, burjuvazinin propagandasını yaptığı şeyin kabullenilmesiydi. Türkiye solunun en büyük örgütleri ve Kürt ulusal hareketi bu tutumu aldılar.

içi çatışmalarda onlarca insan yaşamını yitirmişti. Hatta 1980'lerin sonu gibi geç bir tarihte Enver Hocacı ve Maoist saflarda SSCB "sosyal emperyalizminin" Afganistan'daki işgaline karşı ABD patentli İslamcı mücahitlerin direnişine destek olmak için Afganistan'a militan göndermek tartışılabilirdi. Durum bu kadar acıktıydı. Derken bir de bakıldı ki Doğu Berlinde çözümlene başladığında bu rejimlerin hepsi birden yıkılmaya başladılar. Bu rejimlerin nitelik olarak birbirlerinden pek de farklı olmadıklarının bundan iyi kanıtı olamazdı.

12 Eylül ve 89 Süreci Karşısında Sol

Tepki-1: Direksiyon Sağa Kırılıyor

12 Eylül'ün silindirik etkisinin şok edici şaşkınlığı atlatılmadan Doğu Bloku'nun çözülmesi, Türkiye solu için ikinci bir felç kaynağı anlamına geldi. Sosyalist solun üzerine bastığı tüm ideolojik zemin birdenbire kaymıştı. Tüm dünya ile beraber Türkiye'nin de sarsıldığı bu tarihsel dönemeçler karşısında sosyalist solun ana gövdesinin tepkilerini kabaca ikiye ayırmak mümkün. Bu tepkilerden birincisi ve aynı zamanda en yaygın olanı, Stalinizmin günahlarını Marksizm Leninizme yükleyerek sağa kaymak oldu. Bu, aslında, burjuvazinin propagandasını yaptığı şeyin kabullenilmesiydi. Türkiye solunun en büyük örgütleri ve Kürt ulusal hareketi bu tutumu aldılar.

Dev-Yol önderliği, TKP, PKK ve diğer Kürt solu, açıkça Marksist Leninist geleneği mahkûm etti. Diğer birçok unursa bunu açıkça dillendirmekten ziyade aynı şeyi sessizce benimseyerek

yeni politik tutumlar geliřtirdiler.

Türkiye solu, gerçek manada hiçbir zaman proleter devrimciliği kavrayamamıştı; ama artık sınıf merkezli mücadelenin yerini sivil toplumcu mücadele biçimleri çok daha net biçimde alıyordu. Proletarya yerine ezilenlerin geçirilmesi, feminizm ya da çevreci siyasetin güçlenmesi, kimlik politikalarının başat pozisyona oturması, sivil toplumluluğun ve sol liberal tonların ağır basmaya başlaması, Türkiye solunda 1990'lardan itibaren çok güçlü bir şekilde kendisini gösterecekti. Bu durumun en manidar örneklerinden birisi bayrak ve flamaların renklileşmesi (kızıldan kaçış) oldu. Postmodernizmin etkisinin oldukça belirgin olduğu sağa kayışta euro-komünizmin ve Avrupa'daki sosyal demokratlaşan eski Stalinistlerin pratikleri belirleyici olmaktaydı.

Moskovacı yapılar, Doğu Bloku'nun çözümlenmesinden diğer Stalinistlere nazaran daha hızlı ve keskin şekilde etkilendiler. Dünyadaki örneklerinde ya tümenden yok olan ya da açık reformist partilere dönüşen KP geleneğinin Türkiye'deki izdüşümleri de aynı yolu izledi. TKP, TİP, TSİP gibi yapılar, önce birleşerek 1987 yılında TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) oluştursalar da tasfiye olmaktan kurtulamadılar. TBKP'nin kısa yaşantısı da hızlı sağcılaşmanın bir örneğini sunmaktan başka bir şey yapmadı.

Eski kitleliliğinden çok uzaklara düşmüş olan diğer birçok unursa birleşerek hayata tutunmaya çalıştı. Bu doğrultuda 1990 sonrası sağa kayan ana kütlenin doğal buluşma noktası SBP

(Sosyalist Birlik Partisi) ve BSP (Birleşik Sosyalist Parti) gibi süreçleri takiben ÖDP (Özgürlük ve Dayanışma Partisi) oldu. Kendisini aşkın ve özgürlüğün partisi olarak sunan ÖDP'nin bir kavga partisi olmak gibi bir derdi yoktu. İşçi semtlerinde ve varoşlarda biriken toplumsal öfkenin taşıyıcısı olmak yerine ÖDP, hali vakti yerinde kesimlerin Batı Avrupa tipi gelişkin bir demokrasi ve uygarlık özlemini yansıtmaktan öteye gitmedi. Nitekim o dönem gündemin baş maddesi olan AB tartışmalarında ÖDP'nin utangaçça da olsa evetçi kanatta yer alması boşuna değildi. Dev-Yol liderlerinden Melih Pekdemir Birgündeki köşesinde yoldaşlarımız demokratik ve insanca bir Türkiye için ölmедiler mi diyerek AB projesini haklı göstermeye çalışıyordu.

Bu bağlamda ÖDP'nin memur, mühendis ve doktorlardan oluşan (KESK, TMMOB ve TTB) bir kitlenin AB tipi demokrasi özlemlerini ifade ettiğini söylemek haksızlık olmayacaktır. Zaten ÖDP'nin söylemi, toplumsal olarak daha alt katmanlara hitap edemezdi. Bunun anlamı, ÖDP'nin daha baştan tıkanmasıydı. Bunun bir sonucu da seçim sonuçlarında kendisini gösterecekti. ÖDP'yi kuran onca örgütün biraraya gelişinin arkasındaki en önemli unsurlardan biri şüphesiz yeniden ülke gündemine taşınabilmek, yüksek siyaset katına çıkmak ve bunun için de mevkilere yerleşmekti, yani parlamenter hedefler daha baştan ortaya konmuştu. %10 seçim barajının buna asla izin vermeyeceğı ortadayken yüksek siyasete tırmanmak, bir hayalden öteye gidemezdi. Bunun alternatifi ise sınıfsal olarak öfkeli alt kesimlere de hitap eden fiili mücadeleden doğru adım adım

sokaktan gelerek ülkenin gündemine yerleşmekti. Ne var ki ÖDP liderliğinin böyle bir takati yoktu. Bunun yerine burjuva politikacılar gibi barajının geçileceği türünden uçuk iddiaları devreye soktular. Tabi bunlar hezimetini ağırlaştırmaktan başka bir şeye yaramadı. Parti, %1 oya dahi ulaşamayınca içsel gerilimler kaçınılmaz bir kopuşa doğru evrildi. Aslında alınan % 0,8 oy devrimci bir parti için çok büyük bir oydu, ama devrimci olmayanların bunu değerlendirmesini beklememek gerekir. Tam tersine yüksek siyaset hayalleri suya düşmüş olduğundan birarada durmanın, birbirlerine tahammül etmenin de gerekçesi ortadan kalkmış oluyordu. 2000'lere girilirken ÖDP seri bölünmeler sonucunda darmadağın olacaktı. ÖDP, derin bir hayal kırıklığı ve sancılı bölünme süreçlerinin sonucunda "sosyalist" sol adına büyük bir saygınlık kaybı vesilesi olarak tarihe geçti. Efsaneye dönüşen solda birlik düşününün fiyaskoyla sonuçlanması ve dar grupçuluğun zirve yaptığı sancılı bölünme seansları, ÖDP sürecinin heyecanlandığı on binlerce aktivisti politikadan uzaklaşmaya ve CHP'ye yönelmeye itti. Siyasal programı önemsemeyip salt aritmetik hesaplarla girilen solda birlik mefhumunun ne menem bir şey olduğunu da böylece yaşayarak öğrendik.

2000'lere geldiğinde ÖDP'nin sağa sola dağılan bileşenleri, büyük oranda güç kaybetse de yeni çatı partileriyle yollarına devam ettiler. ÖDP'den kopan ana kütle, daha solda duran SDP'yi kursa da bu parti de sancılı bölünme pratiklerini sergilemekten kurtulamadı. Şüphesiz bu da tesadüf değildi. SDP ve 2000'lerden itibaren ESP gibi gelenekler, giderek kendi iddialarını kaybederek

Kürt Ulusal Hareketi'ne (KUH) entegre olan bir siyaset izleyeceklerdi. Bu durumda ortaya çıkan mana kaybının doğal sonucu, güç kaybı, kriz ve bölünme eğilimi olmaktaydı. KUH, sınıf perspektinin reddi ve bunun yerine kimlik politikasının benimsenmesi üzerinden net bir ideolojik tavra sahipti. SDP, ESP gibi yapılar ise ideolojik hesaplaşmaya girişmedikleri ölçüde bu ideolojik çizgiye yönelerek sağa doğru kaydılar. Nitekim Kürt sorunu ve ek olarak kadın sorunu dışında siyaset üretemeyen bu yapılar KUH'a eklemlendikçe etki kaybettiler. Diğer türlü ideolojik-politik bir sıçrama ile devrimci Marksizme yönelişi ve meşakkatli bir politik çalışmayı gerektiriyordu. Bunun yerine güçlü olana doğru kaydılar.

2000'lerden itibaren KUH, sosyalist soldaki ağırlığını giderek arttırdı. KUH sadece ideolojik bir çekim merkezi değildi, aynı zamanda sosyalist solda kendisine yakın oluşumlara çeşitli imkanlar sunabilmekteydi. DEHAP, BDP, HDP gibi legal partiler, yerel ve ulusal seçimlerde ancak kendisini sosyalist olarak tarifleyen unsurlarla ittifak yapabiliyordu (1991'de SHP ile yapılan işbirliği hariç). Bu durum yüksek siyasete erişme sol unsurlar açısından önemli bir şans olarak görüldü. Bu durumu Ufuk Uras ve EMEP örnekleri iyi açıklamaktadır. Gerçekte gayet ulusalcı hissiyatlara sahip olan ve yakın geçmişe kadar KUH ile çatışmalı olan bu aktörler, batıdan gelecek Kürt oyları vesilesiyle koltuk kapmanın yarışına girmek için olmadık manevralar yapmaktan çekinmediler. Koltuk telaşına kapılınca ilkesizliğin son raddesine çıkan haller ortaya saçıldı.

Böylelikle çıkarıcı bir ilişki biçimi ortaya çıkıyordu. Kürt ulusal hareketinin sol liberalizmin doruklarına varan politik hattına ortak olduğu gibi oradan gelen oylarla mevkileri kapmak mümkün olabiliyordu. Yüksek siyaset katına çıkıp düzen siyasetine entegre olmak için verilen bir yarıştı bu: seçim zamanlarında hızlanan politika, perde arkası pazarlıklar, son an kararları, ayak oyunları...

Geniş bir yelpaze bu seçim ittifaklarına bel bağlasa da sonuç, hiçbir durumda şaşırtıcı olmayan bir şekilde iç açıcı değildi. Halen devam eden bu süreç boyunca sol siyasette kirlenme ve yozlaşma yeni boyutlar kazandığı gibi meclise kapağı atmaya başaran Ufuk Uras örneğinde olduğu gibi düzen solculuğu ve sol liberalizmin maskesi de düşmüş oldu. Devrimci sınıf siyasetini örgütlemek yerine yüksek siyaset katına bir an evvel ulaşmak derindeki ilkesiz birçok sol grubun önümüzdeki seçim süreçlerinde de HDP'ye eklenerek güzel bir yerde adaylık kapma yarışına girmekten başka ortaya koyabileceği bir şey bulunmuyor. Kemalist yanı ağır basan başkalarının da seçimlerde imkânlar el verirse karşılığını almak kaydıyla Kılıçdaroğlu'nun gemisine pekâlâ binebileceklerini tarih bize öğretmiştir.

Teptki-2: Körler Sağırklar (3 Maymun)

12 Eylül yenilgisi ve Doğu Bloku'nun çözülüşü gibi dünya ve Türkiye için tarihsel dönemeç anlamına gelen olaylar karşısında Türkiye solunun bir kısmınca benimsenen ikinci bir tavır daha vardı. Bunu *"genel bir kayıtsızlık ve dogmatizmle meseleyi geçiştirme*

tutumu" olarak betimleyebiliriz. Bu grupların ortak özelliği, birkaç istisna hariç (sağa kayan örgütlerinden koparak radikal pratik tutumları benimsemekte ısrarcı olan bazı yeni örgütler de bulunmaktadır), 12 Eylül'de ve ertesinde hapishanelerde ortaya koydukları direngen tavırdan ötürü diğer sol gruplara nazaran süreçten moralli çıkmaları ve 80'lerin sonlarına doğru toparlanmaları oldu. Bunlar, 12 Eylül rejimi karşısındaki yenilginin sonuçlarını çıkarmaktan çok 12 Eylül öncesindeki ve sonrasında hapishanelerde ortaya konan kahramanlık örneklerini vurguladılar. Bu gruplar, 12 Eylül analizini esas olarak "direnenler ve çözülenler" çerçevesinde ele alıp rakiplerini bu anlamda mahkum etme ve bu sayede elde edilen prestijden yararlanma yoluna gittiler. Temel olarak da 12 Eylül "faşizmine" karşı hapishanelerde ortaya konan direnişlerin üzerinden propaganda yapmaya çalıştılar. Bunun neticesinde bu grupların 12 Eylül değerlendirmesi politik bir derinlik taşımayan salt kendi "direngenliğini" vurgulayan bir sığılıkta kaldı. Yüz binlerce kişilik militana sahip devrimci hareketin darmadağın olmasının salt direngenlik-çözülme ikiliği çerçevesinde açıklanamayacağı ortadadır. Ayrıca Marksistler bilirler ki çözümlerin arka planında teorik-politik süreçler bulunur. Diğer taraftan solun geri kalan unsurlarına yöneltilecek çözümme eleştirileri, söz konusu grupların politik-programatik anlamda olmasa da pratik anlamda 90'lı yıllar boyunca daha radikal bir tutum benimsemelerine yol açtı. Pratikteki bu radikalizm, bir yandan bu gruplara psikolojik üstünlük sağlıyor, diğer yandan da onlara kendi dünyalarını

yaratma fırsatı sunarak Türkiye ve dünyadaki moral bozucu süreçlere karşı belirli ölçülerde bağışıklık sağlıyordu.

Bu sayede Doğu Bloku'nun çözülmesini ve Stalinizmin iflasını söz konusu gruplar genel bir kayıtsızlık içerisinde karşıladılar. O dönemde yeniden toparlandıklarını hisseden bu grupların hapishane direnişleri, varoş çalışmaları ve yer yer ortaya çıkan silahlı eylemler etrafında yoğunlaşmaları, "işimize bakarız" geçiştirmeci tavrının alınmasını kolaylaştırdı. Stalinizmin iflası konusunda illa ki bir şey denecekse mesele dogmatik bir tavrıla şu ya bu liderliğin ihanetine indirgeniyor ve sistematik bir eleştiri-özeleştirici süreci ile devrimci Marksizme dönüş söz konusu olamıyordu.

Meselenin bu rahatlıkla geçiştirmecilik düzlemine sokulmasının arka planında Türkiye solunun teorik ve entelektüel düzey olarak son derece geri olması yatmaktaydı. Teoriye karşı yaygın ilgisizlik, kadro eğitiminin son derece zayıf olması, genel eğitim eksikliğiyle birleşince dogmatizm kolaylıkla sola egemen olabiliyordu. Bu ise burjuvazi karşısında korkunç bir zayıflık anlamına geliyordu.

Bu ikinci tür tavrı gösteren grupların başında şüphesiz Dev-Sol geliyordu. Bunun dışında Maoistleri ve silahlı eylemi savunan daha küçük grupları bu kategoriye sokmak mümkündür. Bu gruplar metropollerde 12 Eylül sonrası kurulan ya da 12 Eylül sonrasında yoğun biçimde nüfuslanan, yani 12 Eylül yılgınlığını yaşamamış olan canlı Alevi varoşlarında 90'lı yıllar boyunca oldukça etkili oldular. Gazi mahallesi,

Okmeydanı, 1 Mayıs Mahallesi gibi varoşlardaki Alevi gençler bu örgütlere kısa zamanda yoğun bir ilgi gösterdiler. Bu gruplar Sivas, Dersim, Varto, Erzincan, Tokat, Malatya, Kars gibi bölgelerden göçmüş bir kuşak Alevi gençliğinin enerjisini emmekte başarılı oldular. Bir yandan etnik ve mezhepsel nedenlerle burjuva devletle tarihsel olarak yoğun çelişkileri olan bu genç nüfus, diğer yandan da göçtükleri büyük kentlerde işsizlik, yoksulluk ve dışlanma cenderesinde sıkışmıştı. Dolayısıyla politik çalışmaları bu semtlere götüren radikal grupların taraftar ve kadro bulması zor olmadı. Öyle ki polis operasyonları sonucunda devletin zindanları kısa zamanda binlerce politik mahkûmla dolmuştu. 1995 Gazi Katliamı'nda yapılan direnişlerde de temel güç durumuna erişen bu yapılar 1996 1 Mayıs'ında gövde gösterisi yaparak zirve noktasına ulaşmış gibi görünseler de aslında güçlü çelişkilerle aşılmaz açmazların içerisindeydiler. Bu açmazların başında polis operasyonlarıyla devletin indireceği darbelerle açık olmaları geliyordu. Burjuva devletin bunu değerlendirmemesi mümkün değildi. Yapılan sayısız operasyonda binlerce sol militan zindanlara atıldı, yüzlercesi hayatını kaybetti. Sınıf merkezli bir mücadele olmadan ileriye gitmek mümkün değildi. Belirli mahallelere sıkışan silahlı propaganda faaliyetinin emekçilere hitap edememesi gettolaşmayı beraberinde getirdi. Buna karşın devlet baskısı bu gettoların üzerine çullanınca mutlak yenilgi şartları oluşmuş oldu. Bir saatten sonra burjuva devletin baskıları bu gettolarda yaşayan halkın büyük bedeller ödemesine ve acı

tecrübeler sonucu geri çekilmesine yol açacaktı.

Bu yüzden görünüşteki zirveden (1 Mayıs 1996) aşağı iniş hızlı oldu. Söz konusu hareketler artık net bir tıkanma ile karşı karşıyadılar. Tıkanmanın temel nedeni bu hareketlerin sınıf mücadelesi çizgisiyle pek de ilgilerinin olmamasıydı. Son derece popülist politikalar izlense de asıl belirleyici olan kimlik siyaseti idi. Kimi durumlarda mesele Alevi dinamiğine yaslanmanın ötesine geçerek bir anlamda Aleviciliğe dönüşüyordu. Cemevleri adeta politik merkezler haline dönüşmüştü. Bu çizginin acı sonucu olarak, örneğin, belirli Alevi semtlerinin yanındaki işçi emekçi mahallelerinde radikal solun değil güç kazanması, varlık dahi göstermesi mesele haline geliyordu. Normal olarak Alevi, Kürt Alevi dinamiğine yaslanmış bir hareketin doğal sınırları olacaktı. Yani, Gazi mahallesindeki gibi isyancı eğilimler diğer işçi mahallerini etkilemedi bile. Alevi mahallerinde yürütülen çalışmanın da işçi çalışması ile ilgisi yoktu. Mahalle esnafı ve daha çok işsiz gençliğe yönelen politik çalışmanın özü de sınıf mücadelesinden çok kimlik politikasına yaslanıyor ve mahalle kapatmacı bir algılayışın ötesine geçilemiyordu. Zaman içerisinde söz konusu mahallelerde yorulmalar başgösterdi. Hareketin doğal sınırlarının halk tarafından da hissedilmeye başladığı dönemlerde ödenen ağır bedeller açıkça sorgulanmaya başladı. Politik faaliyetlerde belirgin bir şekilde hissedilen bedel ödetmeci mantıktan insanlar açıkça çekinmeye başladılar. Zaman içerisinde halkla örgütlenmeler arasında somut bir şekilde hissedilebilen bir güven

Bu gruplar metropollerde 12 Eylül sonrası kurulan ya da 12 Eylül sonrasında yoğun biçimde nüfuslanan, yani 12 Eylül yıldınlığını yaşamamış olan canlı Alevi varoşlarında 90'lı yıllar boyunca oldukça etkili oldular. Gazi mahallesi, Okmeydanı, 1 Mayıs Mahallesi gibi varoşlardaki Alevi gençler bu örgütlere kısa zamanda yoğun bir ilgi gösterdiler. Bu gruplar Sivas, Dersim, Varto, Erzincan, Tokat, Malatya, Kars gibi bölgelerden göçmüş bir kuşak Alevi gençliğinin enerjisini emmekte başarılı oldular. Bir yandan etnik ve mezhepsel nedenlerle burjuva devletle tarihsel olarak yoğun çelişkileri olan bu genç nüfus, diğer yandan da göçtükleri büyük kentlerde işsizlik, yoksulluk ve dışlanma cenderesinde sıkışmıştı.

bunalımı doğacaktı. Tıkanmanın hem nedeni hem de sonuçlarından birisi yapıların sık sık istikrarsız bir portre çizmeleri, bölünmelere, iç bunalımlara, çatışmalara ve çalkantılara düşmeleriydi. Devletin yoğun baskısı altında bu daha da sırttır bir hale büründü. Tüm bunları yeni bir aşamaya evrilten ise F tipi süreci oldu. Söz konusu örgütler açısından cezaevlerinin ne kadar önemli bir pozisyonda olduğunu bilen devlet F tipi cezaevlerini inşa etti ve her ne pahasına olursa olsun siyasi mahkûmları F tipine sokmaya azimli olduğunu ilan etti. F tiplerine karşı başlatılan direniş egemen sınıfların örgütlediği katliamın ardından ağır bir yenilgiyle karşılaştı, üstelik direniş sürecince yapılan trajik hatalar yenilgiyi ağırlaştırdı. Özellikle F tiplerine geçildikten sonra da umutsuzca sürdürülen ölüm oruçları insan kaybını had safhaya ulaştırarak yenilginin bir travmaya dönüşmesine yol açacaktı. Kadro kaybı içeride ve dışarıda çok büyük sayılara ulaştı. Asıl travmatik etki dışarıda olacak, göz göre göre yitirilen bir kuşağın kaybı anlamlandırılmayacak ve şehitlerin, sakat kalanların gittiği mahalleler ve hatta tüm ülkede radikal sola dair güven baştan aşağı erozyona uğrayacaktı. 12 Eylül sürecinde kitlelerde yer eden korkular, 19 Aralık Katliamı sürecinde bir kez daha üst seviyelere yükseltildi. 2000'li yıllardan itibaren bu mahallelerde fiziksel varlık devam ettirilse de bu gruba soktuğumuz yapılanmaların varlığının minimize olduğunu söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

F tipi cezaevlerine geçilmesi bu gruplar açısından bir kırılma noktası anlamına geldi. Uç boyutlara ulaşan fiziksel kayıpların yanı sıra ortada

açıklanması gereken büyük bir politik ve psikolojik yenilgi duruyordu. Ortaya çıkan sonuç, bu gruplar açısından büyük bir gerileme ve derin bir krizi işaret etmekteydi. Mesele, bir kez daha dogmatizm ve geçiştirmecilikle ele alındığı sürece kriz derinleşerek devam etti ve şimdilerde katliamın ardından bir on yıl geçmişken kendisini ideolojik ve örgütsel salınımlarla ifade eden yeni arayışlar göze çarpıyor. Zaten başından beri pratikteki radikalizm, teorik ve politik alanda karşılığını bulmuş değildi. Meselenin asıl can alıcı noktasını bu oluşturuyordu. Pratikteki keskinlikle ideolojik-politik alandaki sağcı eğilimler büyük bir tezat oluşturmaktaydı. 12 Eylül travması ve Berlin Duvarı'nın çöküşü süreci karşısındaki kayıtsızlık en iyi durumda eski Stalinist ezberlerin korunması anlamına geldi. En keskin eylemlerin aktörlerinin içeriğine bakıldığında bazen ulusalcı Kemalîst bir duruş, bazen de sivil toplumculuk ve postmodernizmin "ezilenler" temalı yamalı bohçası ve hatta sol liberalizm karşınıza çıkıyordu.

Alevi varoşlarındaki dinamiğin çok büyük oranlarda gerilemesinin buna paralel biçimde öğrenci hareketindeki kadro imkânlarındaki tükenişin ardından söz konusu yapılar, kriz içerisinde sağa sola (özellikle sağa) yalpalamaktalar. Bu, bazıları için insan hakları söyleminin haricinde bir İşçi Partisi söylemine benzeyecek kadar ulusalcı, bazılarında ise legalleşip sol liberal kulvara ve birinci kategoriye soktuğumuz yapılarla aynılaşmaya varmış durumda. Bu yapılanmalar içerisinde legalleşme eğilimlerinin güç kazandığı gözleniyor. Bu kulvardaki oluşumların legalleşmesi sonucunda

hayat bulan yeni oluşumların temelde birinci gruptaki oluşumlarla benzeşmesi kaçınılmaz olacaktır. Kimileri ise Stalinist ezberlerin sınırlı-uyduruk

eleştirileriyle ideolojik krizini açacağını zannediyor. Buradan geleceğe dair bir ışık beklemenin bir ölüden ayağa kalkıp dans etmesini beklemekten farkı yok.

**OKU
OKUT
ABONE OL**

Yayınlarımıza Nasıl Ulaşabilirsiniz?

Ankara:

İlhan İlhan Kitabevi

(Karanfil Sk. 30/3 Kızılay)

Dost Kitabevi

(Karanfil Sk. No: 11 Kızılay)

Spartaküs Kültür-Sanat

(Karanfil Sk. No: 14/9 Kızılay)

İstanbul:

Mephisto Kitabevi - Taksim Şube

(İstiklal Cd. No: 125)

Mephisto Kitabevi - Beşiktaş Şube

(Köyiçi Cd. No: 15)

Mephisto Kitabevi - Kadıköy Şube

(Muvakkithane Cd. No: 5)

Spartaküs Kültür-Sanat

(Caferağa Mah. Nail Bey Sok. No: 58/5

Kadıköy)

Trabzon:

Ra Kitabevi

(Uzun Sk. Saray Çarşısı No: 5)

Denizli:

Spartaküs Kültür-Sanat

(Altıntop Mah. 1601 Sk. No: 7/4)

Samsun:

0541 336 9433

Amasya:

0533 863 3029

İzmir:

Yakın Kitabevi

(Kıbrıs Şehitleri Cd. 104/A Alsancak)

